

Výskumný ústav ekonomiky
poľnohospodárstva
a potravinárstva Bratislava

Research Institute of Agricultural
and Food Economics Bratislava

ISSN 1338-6336
online verzia

ISSN 1335-6186
tlačaná verzia

Ekonomika poľnohospodárstva

Economics of Agriculture

2

2012

Obsah č. 2/2012 (Table of Contents No. 2/2012)

Vedecké práce (Scientific Papers)

Ivona Ďuričová

Podporná politika poľnohospodárstva SR v rokoch 2007–2010 a medzinárodné porovnania v krajinách OECD

Agricultural support policies in the SR and international comparisons of OECD countries in 2007-20105

Pavol Schwarcz - Anna Bandlerová - Loreta Schwarczová - Eleonóra Marišová

Reforma SPP v kontexte smerovania priamych platieb

The reform of the CAP in the framework of the system of direct payment20

Zuzana Čierna – Tomáš Rábek

Možnosti zvyšovania rentability vlastného kapitálu pôsobením finančnej páky v poľnohospodárskych podnikoch

Increasing the return on equity by financial leverage in agricultural enterprises31

Mária Kadlečíková – Zuzana Kapsdorferová – Michal Filo – Alexandra Malejčíková

Trendy vo vývoji cien, v produkcii a v spotrebe potravín vo vybraných krajinách a v SR

Trends in food prices, food production and consumption in selected countries and in the Slovak republic.....41

Lenka Mejstříková - Josef Mezera - Martin Plášil

Vývoj potravinářského průmyslu ČR v období 2007-2009 z hlediska finančně-ekonomického s využitím spider analýzy

Development of the Czech Food Industry in the Period 2007-2009 from the Point of Financial-economic View with Using of Spider Analysis52

Dagmar Matošková - Slávka Krížová

Dodávateľsko-odberateľský reťazec vo vertikále obilnín a olejní

Supply and costumer chain in grains and oilseeds vertical62

Zuzana Lušňáková – Katarína Kleinová – Mária Šajbidorová - Viera Šajbidorová

Implementácia konceptu spoločenskej zodpovednosti v podnikoch mliekarenského priemyslu SR

Implementation of the CSR concept in the enterprises of Slovak dairy industry78

Štatistické prehľady (Statistical Reviews)

Elena Šípová – Lenka Valachovičová

Štandardné výsledky ISPÚ 2009 vo vybraných členských krajinách EÚ–23

(údaje sú prepočítané v Euro na priemerný podnik, resp. hektár, kus)

Standard results of FADN 2009 in selected EU-23 Member States

(data are calculated in Euro per average farm, alternatively per hectare or unit)95

Recenzie (Reviews)

Stanislav Buchta

Ľubomír Falt'an a kol.: Malé vidiecke sídla na Slovensku začiatkom 21. storočia

Ľubomír Falt'an et al.: Small rural sites in Slovakia at the beginning of 21st century 109

Ivona Ďuričová

Podporná politika poľnohospodárstva SR v rokoch 2007–2010 a medzinárodné porovnania v krajinách OECD

Agricultural support policies in the SR and international comparisons of OECD countries in 2007-2010

Abstract The contribution deals with the evaluation of support policy of agriculture in the Slovak Republic. In the period of 2007-2010, all supports to the agrarian and food sector were realized through Agricultural Payment Agency that covers effective exploitation of resources and their transparency by the help of Integrated Administration and Control System. Supports are typed to four main groups: direct payments, supports related to market organization, rural development and state aid (national measures). Besides evaluating of supports development in the Slovak Republic, the article deals also with the supports review and their comparison in OECD countries.

Key words support policy - market organization – direct payments – rural development – state aid - OECD

Abstrakt Príspevok sa zaoberá hodnotením podpornej politiky poľnohospodárstva SR. Všetky podpory do agrárneho i potravinového sektora sa v rokoch 2007–2010 realizovali prostredníctvom Pôdohospodárskej platobnej agentúry, ktorá pomocou Integrovaného administratívneho a kontrolného systému zabezpečuje efektívne využívanie prostriedkov a ich transparentnosť. Podpory sú zatriedené do štyroch hlavných skupín: priame platby, podpory v rámci organizácie trhu, rozvoj vidieka a štátna pomoc (národné opatrenia). Okrem hodnotenia vývoja podpôr v SR sa článok zaoberá aj prehľadom a porovnaním podpôr v krajinách OECD.

Kľúčové slová podporná politika – organizácia trhu – priame platby – rozvoj vidieka – štátna pomoc - OECD

Slovenské poľnohospodárstvo prechádzalo mnohými zmenami, vyplývajúcimi zo vstupu SR do spoločného priestoru EÚ po prijatí riadení, spoločných pravidiel a podmienok Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP). Významnou súčasťou SPP je aj podporná politika poľnohospodárstva, dotácie na pomoc pre dosahovanie prosperity poľnohospodárskych podnikov, zabezpečenie adekvátnych príjmov a ďalších cieľov, týkajúcich sa širokej škály zachovania a rozvíjania dôstojných životných podmienok vidieckeho obyvateľstva, vidieckeho prostredia ako aj zabezpečenia spotreby

poľnohospodárskych výrobkov. Pôvodným zmyslom a cieľom podpôr do poľnohospodárstva (2008) bolo zlepšiť dôchodkovú situáciu poľnohospodárskych producentov s ohľadom na celospoločenské záujmy. Štát, ako poskytovateľ podpôr, rozhoduje o výbere komodít a výške podpôr vybraných komodít v rámci svojej agrárnej politiky. Cieľom poľnohospodárskej politiky je zaistiť poľnohospodárskym producentom možnosť dosiahnuť v priemerných, regionálnych alebo špecifických podmienkach daného štátu s pomocou cielených podpôr primeranú mieru zisku. Udržateľné poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka sú významné aspekty, na ktoré sa kladie dôraz a zohľadňujú sa pri koncipovaní novej poľnohospodárskej politiky, ktorá umožní v plnej miere využívať svoj potenciál a aktívne sa podieľať na tvorbe lepšieho životného prostredia (2009). Podporná politika zohráva rozhodujúci význam v dôchodkovej stabilite poľnohospodárskych podnikov hospodáriacich tak v produkčných ako aj v znevýhodnených oblastiach. Podpory stimulujú nielen ekonomiku podnikov a jednotlivých komodít, ale aj investičný proces, čo spätne vplýva na efektívnosť cez znižovanie nákladov a zvyšovanie produktivity práce (2010). Úroveň priamych platieb sa v roku 2009 zvýšila v súlade s plánom prechodného obdobia a dosiahla 60 % úrovne podpôr starých členských krajín (EÚ–15). V roku 2010 boli vyplatené priame platby do výšky 90 % priemeru krajín EÚ–15 (z toho prostriedky EÚ 70 % a národná vyrovnávací platba zo štátneho rozpočtu 20 %). Právne nárokovateľné priame platby z EÚ zabezpečili poľnohospodárskym prvovýrobcom, tak ako v predchádzajúcich rokoch, kontinuitu financovania výrob finančnými inštitúciami formou úveru. Priame platby sa stali finančným stabilizátorom poľnohospodárskych podnikov (2010).

Všetky finančné prostriedky z národného rozpočtu a z fondov EÚ poskytované do poľnohospodárstva a potravinárstva sa na Slovensku realizujú prostredníctvom Pôdohospodárskej platobnej agentúry (PPA).

Metodický postup

Podpory poskytnuté slovenským poľnohospodárom sú hodnotené za roky 2007-2010 a agregované do štyroch skupín: trhovovo orientované výdavky, priame platby, rozvoj vidieka a štátna pomoc. Vykonávateľom všetkých trhových aj obchodných nástrojov SPP na Slovensku je akreditovaná Pôdohospodárska platobná agentúra (PPA), ktorá poskytla údaje pre hodnotenie podpôr. Príspevok je spracovaný za štvorročné obdobie od začiatku programového obdobia roku 2007 po rok 2010, vychádza z kvantifikovaných analýz podpôr do poľnohospodárstva SR. K spracovaniu boli použité základné matematicko-štatistické metódy, indexová metóda, komparatívna analýza. Informačným zdrojom pri vypracovaní príspevku boli i údaje z Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR (MPRV SR), materiály z PPA ako aj ďalšie dostupné informácie na internete.

Vlastná práca

Podporná politika na Slovensku v rokoch 2007-2010

Organizácia trhu s agrárnymi komoditami – trhovovo orientované výdavky (TOV)

Trhovovo orientované výdavky (TOV) predstavujú skupinu výdavkov na trhovú opatrenia a sú orientované na podporu vývozu poľnohospodárskych výrobkov mimo územia EÚ a na

stabilizáciu agrárneho trhu. Sú zaradené do Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF), ktorý je súčasťou všeobecného rozpočtu ES. Čerpanie TOV odráža neustále meniacu sa situáciu na trhu s agropotravinárskymi komoditami, závisí od počtu žiadostí podľa jednotlivých opatrení ako aj od realizácie týchto opatrení. Pri niektorých opatreniach (napr. program stabilizácie a rozvoja včelárstva, podpora na reštrukturalizáciu vinogradov, jednorazová podpora na dojniciu, podpora propagácie poľnohospodárskych a potravinárskych výrobkov) sú zo strany EK stanovené limity na jednotlivé roky a tieto sa čerpali takmer na 100 %.

Organizácia trhu s agrárnymi komoditami sa postupne začleňovala pod jednotnú organizáciu poľnohospodárskych trhov podľa nariadenia Rady (ES) č. 1234/2007. Podporu spoločnej organizácie trhu tvorili nasledovné formy:

- *Obchodné mechanizmy* – dovozná a vývozná licencie, vývozná licencie, s vopred stanovenou sadzbou náhrady,
- *Rastlinné komodity* - organizácia trhu s rastlinnými komoditami,
- *Živočíšne komodity* - organizácia trhu so živočíšnymi komoditami.

Nízke čerpanie rozpočtových výdavkov v roku 2010 bolo ovplyvnené najmä nepriaznivým počasím a ním spôsobenou neúrodou niektorých komodít.

Priame platby

Priame platby predstavujú podpory na zachovanie poľnohospodárskej produkcie. Podpora farmárov prostredníctvom priamych platieb má za cieľ predovšetkým stabilizovať príjmy farmárov, zlepšiť ich konkurenčnú pozíciu, zabrániť negatívnemu vplyvu cezhraničnej dotačnej konkurencii z okolitých krajín. Priame platby predstavujú dotácie na zachovanie poľnohospodárskej produkcie na základe vopred stanovených limitov pre SR a tvoria podstatnú časť výdavkov pre členské štáty EÚ do poľnohospodárskeho sektoru.

Priame platby v SR boli vyplácané z dvoch zdrojov:

- z Európskeho poľnohospodárskeho záručného fondu (EPZF),
- z prostriedkov štátneho rozpočtu SR formou doplnkových národných priamych platieb.

Vykonávali sa v období od 1. decembra do 30. júna nasledujúceho roka a medzi hlavné skupiny užívateľov priamych platieb patrili predovšetkým samotní žiadatelia (farmári), ktorí prostredníctvom PPA požiadali o financovanie v rámci jednotlivých podporných programov v systéme priamych podpôr (Tab. 2).

Jednotná platba na plochu (SAPS) bola poskytovaná na základe nariadení vlády SR o podmienkach poskytovania podpory v poľnohospodárstve formou priamych platieb. Výmera poľnohospodárskej pôdy, na ktorú bol SAPS nárokovateľný, bola 1 955 tis. ha v zmysle nariadenia Komisie (ES) č. 1973/2004. Keďže farmári v prvých rokoch po vstupe SR do EÚ nevyužili možnosť získania SAPS-u na celú nárokovateľnú plochu, garantovaná výmera bola v roku 2009 znížená o 75 000 ha, čím sa znížilo čerpanie a zvýšili platby na skutočne deklarovanú výmeru (Tab. 1). V roku 2009 bola znížená celková deklarovaná výmera poľnohospodárskej pôdy na 1 880 tis. ha a v roku 2010 na 1 865 tis. ha. Najmenšia výmera, na ktorú je platba poskytnutá je 1 ha, pričom výmeru môžu tvoriť viaceré súvislé

diely pôdnych blokov s výmerou najmenej 0,3 ha. Od roku 2009 sa od žiadateľov o túto platbu vyžaduje aj zaťaženie na výmeru trvalých trávnych porastov minimálne 0,1 VDJ/ha. Táto podmienka sa netýkala tých žiadateľov, ktorých výmera TTP bola nižšia ako 20 ha. Pre rok 2010 bolo stanovené minimálne zaťaženie 0,2 VDJ/ha TTP s celkovou výmerou nad 20 ha. Žiadosť o túto platbu sa podávala na pracovisku PPA.

Prehľad vývoja sadzieb SAPS *Development of SAPS*

Tab. 1

	2007	2008	2009	2010
SAPS v Sk/ha ¹	2553	2928	0	0
SAPS v €/ha ²	84,7	96,6	121,6	142,4

Prameň: MPRV SR³

1/ SAPS in SKK/ha, 2/ SAPS in €/ha, 3/ Source: MARD SR

Ďalšie druhy priamych platieb

Osobitná platba na cukor bola zavedená od roku 2006 a upravená čl. 143 b nariadenia Rady čl. 1782/2003. Od 1. 1. 2009 bola zrušená nariadením Rady 73/2009 a platba sa vyplácala podľa čl. 126. Nariadenie bolo výsledkom reformy v sektore cukru, na ktorej základe sa postupne znižuje cena cukru na spoločnom trhu. Osobitná platba na cukor mala farmárom nahradiť výpadok príjmov v dôsledku zníženej ceny a bola plne financovaná z prostriedkov EÚ. Platba na hektár sa stanovila ako podiel sumy finančnej obálky, určenej pre SR a celkovej výmery podľa podaných žiadostí.

Poskytovanie osobitnej platby na cukor sa riadilo príslušnými nariadeniami vlády SR. V roku 2007 sa prvýkrát zaviedla v SR *podpora na pestovanie energetických plodín*. Sadzba 45 €/ha bola zaručená na maximálnu celkovú plochu 2 000 000 ha (v rámci celej EÚ).

Energetické plodiny sú akékoľvek plodiny, ktoré sa používajú na výrobu produktov na energetické účely a na ktoré má žiadateľ uzavretú zmluvu s prvým spracovateľom alebo nákupcom energetických plodín alebo poskytne písomné vyhlásenie, že ich sám použije v súlade s osobitným predpisom na energetické účely. V roku 2009 bolo zaregistrovaných 22 nákupcov a 17 spracovateľov energetických plodín, ktorí mali uzavretých spolu 269 zmlúv s pestovateľmi energetických plodín. Program podpory pestovania energetických plodín bol ukončený.

Priame platby boli poskytnuté aj na *osobitnú platbu na ovocie a zeleninu* a na *prechodnú platbu na rajčiaky*.

Doplňkové národné vyrovnávacie priame platby

K doplnkovým národným vyrovnávacím platbám v *rastlinnej výrobe*, financovaným zo štátneho rozpočtu SR patrili doplnková platba na plochu a platba na chmeľ. Do roku 2009 sa v rámci tejto skupiny podpôr vyplácali platby pre plodiny pestované na ornej pôde (POP) ako aj platby na tabak (odrody Burley a Virginia).

Od roku 2009 sa zmenil systém platieb na plodiny pestované na ornej pôde. Zásadnou zmenou bolo, že platby boli poskytnuté na všetky plodiny pestované na ornej pôde, teda aj na krmoviny, či trvalé kultúry. Doplnkovú platbu na plochu bolo možné poskytnúť žiadateľovi, ak poľnohospodárska pôda bola obhospodarovaná k 30. júnu 2003, má výmeru najmenej 1 ha, pričom táto výmera mohla predstavovať viaceré súvislé diely pôdnych blokov príslušného druhu pozemku s výmerou najmenej 0,3 ha obhospodarovanej jedným žiadateľom. Žiadosť o túto platbu bolo potrebné podať na pracovisku PPA v termíne ako v prípade priamej platby.

Doplnkové národné priame platby v živočíšnej výrobe

Po vstupe SR do EÚ sa priame platby v živočíšnej výrobe zredukovali len na chov dojčiacich kráv a jalovic, bahníc a jariet a kôz s rovnakou sadzbou pre celé Slovensko. Od roku 2007 sa zaviedli podpory na veľké dobytké jednotky (VDJ). Zavedením doplnkovej národnej priamej platby na VDJ sa dali lepšie využiť možnosti dané legislatívou EÚ a umožnila sa podpora všetkých kategórií hovädzieho dobytku, mlieka, oviec a kôz. Účelom VDJ bolo udržanie upadajúcej živočíšnej výroby v SR a zabránenie veľkého znižovania počtov hospodárskych zvierat.

Vývoj priamych platieb v rokoch 2007–2010 v mil. € **Development of direct payments in 2007-2010 (in million €)**

Tab. 2

	2007	2008	2009	2010	Index 10/07
Priame platby v RV ¹	242,1	238,6	299,3	276,0	114,0
Jednotná platba na plochu (SAPS) ²	173,9	178,7	220,1	259,8	149,4
Doplnkové priame platby ³	68,1	175,1	107,4	64,6	94,9
z toho: ⁴					
doplnkové platby na plochu (od r. 2009) ⁵			44,8	2,9	0
plodiny na ornej pôde ⁶	66,0	56,2	0	0	
Tabak ⁷	2,1	3,6	0	0	0
Chmel ⁸	0,1	0,1	0,1	0,1	0
Priame platby v ŽV ⁹	0	115,2	62,5	0	0
VDJ ¹⁰	0	115,2	62,5	61,6	0
Priame platby v RV a ŽV spolu ¹¹	242,1	353,8	364,1	337,6	139,4
Osobitná platba na cukor + ostat. priame platby ¹²	0	16,6	34,4*	13,2*	0
Priame platby spolu ¹³	242,1	370,4	364,1	337,6	139,4

Prameň: MPRV SR¹⁴

Pozn. *v roku 2009 a 2010 okrem cukru aj osobitná platba na ovocie a zeleninu; v roku 2008 boli u VDJ vyplatené podpory aj za rok 2007, v roku 2009 je v priamych platbách spolu aj pohľadávka k ostatným PP (2,3mil.€)¹⁵

1/ Direct payments in plant production, 2/ Single Area Payment, 3/ additional direct payments, 4/ out of which, 5/ additional area payments (from 2009), 6/ plants on arable land, 7/ tobacco, 8/ hops, 9/ direct payments in animal production, 10/ gross cattle unit, 11/ direct payments in plant and animal production in total, 12/ extra sugar payment + other direct payments, 13/ direct payments in total, 14/ Source: MARD SR, 15/ Note: *in 2009 and 2010 -besides sugar also extra payment on fruits and vegetables; in 2008 were disbursed payments on Gross Cattle Unit also for 2007; in 2009 - direct payments includes also receivables for other direct payments (2,3 million €)

Rozvoj vidieka

Rozvoj vidieka je rozšírený termín, vo všeobecnosti používaný na označenie iniciatív a činností na zvyšovanie životnej úrovne v oblastiach mimo miest, v krajine a vo vidieckych sídlach. Aktivity na rozvoj vidieka boli a sú prevažne zamerané na ekonomický a sociálny rozvoj oblastí a sú súčasťou SPP.

Do roku 2006 sa v SR rozvoj vidieka realizoval prostredníctvom dvoch programov a to: Plánu rozvoja vidieka SR 2004–2006 (PRV) a Sektorového operačného programu Poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka 2004–2006 (SOP PaRV). Vyplácanie z oboch programov pokračovalo v rokoch 2007, 2008 a dokončilo sa v roku 2009.

Nariadením Rady (ES) č. 1290/2005 z 21. júna 2005 o financovaní Spoločnej poľnohospodárskej politiky bol zriadený Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV). EPFRV je určený na financovanie programov rozvoja vidieka prijatých v súlade s nariadením Rady (ES) č. 1698/2005 z 20. septembra 2005.

Program rozvoja vidieka SR 2007–2013 (PRV) bol schválený rozhodnutím Komisie C (2007) 6164 zo 4. decembra 2007 Európskou komisiou a dopracovaný v zmysle prvej, druhej a tretej modifikácie a je nástrojom podpory politiky rozvoja vidieka, ktorá predstavuje druhý pilier Spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie.

PRV SR 2007–2013 sa vzťahuje na celé územie Slovenska, ktoré je rozdelené na oblasti cieľa Konvergencia (Trnavský kraj, Nitriansky kraj, Trenčiansky kraj, Banskobystrický kraj, Žilinský kraj, Košický kraj a Prešovský kraj) a oblasti mimo cieľa Konvergencia (Bratislavský kraj), pričom opatrenia: „Obnova a rozvoj obcí“, „Základné služby pre vidiecke obyvateľstvo“ a „Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam“ sa implementujú výlučne v oblastiach cieľa Konvergencia.

Program je financovaný z EPFRV a spolufinancovaný zo štátneho rozpočtu SR. Celková suma verejných finančných prostriedkov na sedemročné obdobie po modifikáciách programu predstavuje 2 597 053 717 € (EPFRV: 1 996 908 078 €, štátny rozpočet SR: 600 145 639 €). Z celkovej sumy 1 996 908 078 € činí príspevok do Konvergenčných regiónov 1 958 307 486 € a do Nekonvergenčných regiónov 38 600 592 € (Tab. 3).

Program sa realizuje prostredníctvom opatrení v rámci piatich osí:

- Os1 – Zvýšenie konkurencieschopnosti sektora poľnohospodárstva a lesného hospodárstva
- Os2 – Zlepšenie životného prostredia a krajiny
- Os3 – Kvalita života vo vidieckych oblastiach a diverzifikácia vidieckeho hospodárstva
- Os4 – Realizácia prístupu Leader
- Os5 – Operácie technickej pomoci

Celkový objem verejných finančných prostriedkov na sedemročné obdobie je rozdelený pre celé územie SR nasledovne:

Financovanie PRV podľa osí v €**Financing of Rural Development Programme according to axes (in €)****Tab. 3**

Os PRV SR 2007-2013 ¹	Verejný príspevok za obdobie 2007-2013 ²		
	Spolu ³	EPFRV ⁴	Rozpočet SR ⁵
OS 1 ⁶	847 577 149	628 241 695	219 335 454
OS 2	1 270 188 674	1 007 199 039	262 989 635
Os 3	343 956 872	256 646 440	87 310 432
Os 4	79 013 206	62 582 542	16 430 664
Os 5	56 317 816	42 238 362	14 079 454
Spolu ³	2 597 053 717	1 996 908 078	600 145 639

Prameň: MPRV SR⁷

1/ Axis –Rural Development Programme of the SR 2007-2013, 2/ public contribution in the period of 2007-2013, 3/ total, 4/ European Agricultural Fund for Rural Development, 5/ budget of the SR, 6/ axis 1, 7/ Source: MARD SR

K 31. 12. 2010 bolo v rámci všetkých výziev na projektové opatrenia osí 1, 2, 3 a 4 prijatých 9 536 žiadostí o nenávratný finančný príspevok a žiadaný príspevok predstavoval 2 267 551 106 €. Z uvedeného počtu bolo 4 421 žiadostí schválených vo výške príspevku 1 153 409 360 €. Kontrahovanie projektových opatrení predstavuje 83 % z limitov pre tieto opatrenia na celé programové obdobie.

V rámci neprojektových opatrení osí 2 bolo do 31. 12. 2010 prijatých spolu 25 080 žiadostí a 22 182 schválených. K 31. 12. 2010 sa čerpali finančné prostriedky vo výške 606 798 764 €, čo predstavuje 53 % z limitov verejných výdavkov na obdobie 2007–2013.

Podpory v rámci rozvoja vidieka v mil. €**Rural development supports (in million €)****Tab. 4**

Druh podpory ¹	2007	2008	2009	2010	Index10/07
SOP PaRV ²	84,5	58,5	3,4	0	0
Plán rozvoja vidieka (PRV) ³	114,3	29,1	2,2	0	0
Program rozvoja vidieka ⁴	96,9	186	427,8	481,1	496,5
- LFA ⁵	96,6	105,8	102,5	102,2	105,8
- ostatné opatrenia ⁶		80,2	325,3	378,9	0
Spolu rozvoj vidieka ⁷	295,7	273,6	433,4	481,1	162,7

Prameň: MPRV SR⁸

1/ Type of support, 2/ Sector Operational Programme - Agriculture and Rural Development, 3/ Rural Development Plan, 4/ Rural Development Programme, 5/ less favoured areas, 6/ other measures, 7/ rural development in total, 8/ Source: MARD SR

Do roku 2009 boli na rozvoj vidieka použité podpory z I. ako aj z II. programového obdobia (Tab. 4). Oprávnenosť čerpania výdavkov Plánu rozvoja vidieka a SOP PaRV do 30. 6. 2009 z dôvodu eliminácie dosahov finančnej krízy dalo predpoklad úplného vyčerpania zazmluvnených finančných prostriedkov a úspešného ukončenia týchto programov.

Prostriedky z Programu rozvoja vidieka 2007-2013 v roku 2009 tvorili 98,8 % na celkových podporách v rámci rozvoja vidieka, v roku 2010 sa podieľali už na 100 %.

Operačný program Rybné hospodárstvo SR 2007–2013

Operačný program Rybné hospodárstvo SR 2007–2013 (OPRH), vypracovaný v súlade s nariadením Rady (ES) č. 1198/2006 o Európskom fonde pre rybné hospodárstvo (EFRH) a vykonávacím nariadením Komisie (ES) č. 498/2007, bol schválený rozhodnutím Komisie K (2007) 6153 dňa 04.12.2007. OPRH sa vzťahuje na celé územie Slovenskej republiky, ktoré je rozdelené na cieľ Konvergencia (Trnavský kraj, Nitriansky kraj, Trenčiansky kraj, Banskobystrický kraj, Žilinský kraj, Košický kraj a Prešovský kraj) a oblasti mimo cieľa Konvergencia (Bratislavský kraj). OPRH poskytuje veľké možnosti všetkým potenciálnym prijímateľom z radov chovateľov rýb a spracovateľov produktov rybolovu a akvakultúry. Na splnenie cieľa OPRH, ktorým je dosiahnutie trvalo udržateľného a konkurencieschopného sektora rybného hospodárstva, je pre Slovenskú republiku schválený verejný príspevok na obdobie rokov 2007-2013 vo výške 18,9 mil. Eur. Verejný príspevok, tvorený z Európskeho fondu pre rybné hospodárstvo a zo štátneho rozpočtu SR, implementuje sa prostredníctvom 6 opatrení.

Štátna pomoc a národné opatrenia

Základným rámcom pre poskytovanie štátnej pomoci od roku 2007 bola legislatíva Európskeho spoločenstva, do právneho poriadku Slovenskej republiky aproximovaná nariadením vlády Slovenskej republiky č. 369/2007 Z. z. z 8. augusta 2007 o niektorých podporných opatreniach v pôdohospodárstve v znení neskorších predpisov.

Štátna pomoc sa od roku 2007 poskytovala na základe schém štátnej a minimálnej pomoci, ktoré je možné v uplatňovať do 31. 12. 2013. Bola financovaná zo štátneho rozpočtu a zameraná predovšetkým na rozvoj malých a stredných podnikov pôsobiacich v prvej poľnohospodárskych výrobe, a to formou poskytovania dotácií a subvencovaných služieb, na základe platných právnych predpisov:

Podpory v rámci tejto skupiny predstavujú pomerne malú časť z celkových podpôr do poľnohospodárstva, v roku 2007 dosiahol objem štátnej pomoci 9,8 mil. € a v roku 2010 18,9 mil. €. Vývoj je uvedený v Tab. 6 v rámci celkového prehľadu podpôr do poľnohospodárstva SR.

Všeobecné služby

Na celkovom objeme všeobecných služieb v poľnohospodárstve financovaných priamo z kapitoly MPRV SR mali najväčší podiel výdaje na inšpekčné služby. Ich činnosť sa zameriava predovšetkým na kontrolu dodržiavania fytosanitárnych, zooveterinárnych a hygienických predpisov v záujme zachovania zdravotnej bezpečnosti potravín (Tab. 5).

Prehľad vývoja výdavkov do všeobecných služieb v rokoch 2007–2010 v mil. €
Development of general services expenditures in 2007-2010 (in million €)

Tab. 5

	2007	2008	2009	2010	Index10/07
Výskum a vývoj ¹	16,2	11,8	11,3	10,4	64,2
Poľnohospodárske školstvo ²	9	0,7	0,8	0,4	4,4
Inšpekčné služby ³	44,4	49,5	48,4	54,7	123,2
Infraštruktúra ⁴	1,9	1,8	5,2	1,8	94,7
Marketing a propagácia ⁵	2,6	2,2	5,4	4,4	1,7
Ostatné služby ⁶	16,5	18,3	6,6	33,3	201,8
Všeobecné služby spolu ⁷	82,5	99,9	92,2	105,0	127,3
z rozpočtovej kapitoly MPRV SR ⁸	76,7	92,9	86,4	97,6	127,5
z ostatných zdrojov ⁹	5,8	7	5,8	7,4	127,6

Prameň: MPRV SR¹⁰

1/ Research and development, 2/ agricultural educational system, 3/ inspection services, 4/ infrastructure, 5/ marketing and advertising, 6/ other services, 7/ general services in total, 8/ from MARD SR category of budget, 9/ from other resources, 10/ Source: MARD SR

Všeobecne prospešné aktivity v pôdohospodárstve

Podpora realizácie všeobecne prospešných aktivít v pôdohospodárstve bola poskytnutá v zmysle výnosu MPRV SR zo 14. augusta 2008 č. 1785/2008-100, ktorým sa mení a dopĺňa výnos č. 2066/2006-100 a výnos č. 1754/2007-100 o poskytovaní dotácií na všeobecne prospešné aktivity v pôdohospodárstve. V roku 2007 predstavovala 1,9 mil. € a v roku 2008 1,7 mil. €.

Celková podpora do poľnohospodárstva za roky 2007-2010

Za obdobie rokov 2007–2010 sa v rámci podpornej politiky poľnohospodárstva SR vyplatilo súhrnne 3,29 mld. €. Celková podpora medziročne narastala.

Dôležitý podiel podpôr do poľnohospodárstva tvorili *priame platby*. Významne prispeli k stabilizácii príjmov poľnohospodárov a k ziskovosti väčšiny poľnohospodárskych podnikov. V roku 2010 boli vyplatené priame platy v objeme 337,6 mil. € a tvorili 35,5 % podiel na celkových podporách v poľnohospodárstve (Tab. 6).

Podpory na *rozvoj vidieka* predovšetkým prostredníctvom Programu rozvoja vidieka 2007–2013, pomohli vidieku vyrovnávať sa s hospodárskymi, sociálnymi a environmentálnymi problémami. Aj po ukončení PRV a SOP PaRV boli podporované projekty investičného a neinvestičného charakteru do poľnohospodárstva, ako aj znevýhodnené oblasti. Najvýraznejšie sa finančné prostriedky v rámci rozvoja vidieka podieľali na celkových výdavkoch do poľnohospodárstva v roku 2010, keď tvorili viac ako polovicu zo všetkých výdavkov (50,5 %).

Podpora trhu s agrárnymi komoditami (*trhovo orientované výdavky*) zahŕňa vývozné (exportné) náhrady, výrobné náhrady a produkčné podpory. Podpory na trhovo orientované výdavky sa každoročne v rámci rozpočtu EÚ znižovali a výdaje v SR na TOV kolísali v závislosti od trhových podmienok.

Štátna pomoc (národné opatrenia) v roku 2010 vzrástla oproti roku 2007 dvojnásobne (z 9,8 mil. € na 18,9 mil. €).

Nárast finančných prostriedkov bol aj pri *všeobecných službách* (27 %), keď v roku 2007 bolo na tento druh výdajov vynaložených 76,7 mil. € a v roku 2010 97,6 mil. €.

Celkové výdaje do poľnohospodárstva a potravinárstva v rokoch 2007–2010 v mil. €
Total expenditures to agriculture and food industry in 2007-2010 (in million €)

Tab. 6

Druh podpory ¹	2007	2008	2009	2010	Index10/07
Trhovo orientované výdavky ²	7,7	7,1	39,8	13,6	176,6
Priame platby ³	242,1	370,4	364,1	337,6	139,4
Rozvoj vidieka ⁴	295,7	273,6	433,5	481,1	162,7
OP RH ⁵	0	0	0,6	2,0	0
Štátna pomoc, národné podpory ⁶	9,8	9,1	22,4	18,9	192,8
Všeobecné služby z rozp. kapitoly ⁷	76,7	92,9	86,4	97,6	127,2
Všeobecne prospešné aktivity v poľnohospodárstve ⁸	1,9	1,7	0	0	0
Celkové výdaje ⁹	633,9	754,8	946,8	950,8	150,0

Prameň: MPRV SR¹⁰

1/ Type of support, 2/ market oriented expenditures, 3/ direct payments, 4/ rural development, 5/ Operating Programme for Fisheries, 6/ state aid, national supports, 7/ general services from the category of budget, 8/ generally useful activities in agriculture, 9/ total expenditures, 10/ Source: MARD SR

Podpory v krajinách OECD

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD z angl. Organisation for Economic Cooperation and Development) každoročne hodnotí vývoj poľnohospodárskych politík členských krajín od roku 1987 a výsledky sú publikované v komplexnej správe *Poľnohospodárske politiky krajín OECD: monitoring a hodnotenie*. Vyhodnocovanie celkovej podpory do poľnohospodárstva a porovnávanie s inými krajinami sa realizuje prostredníctvom ukazovateľov, a to na úrovni jednotlivých krajín, resp. zoskupení a aj na komoditnej úrovni. Ide o ukazovatele: Ekvivalent produkčných subvencií (PSE) a Ekvivalent celkovej podpory (TSE). PSE je súčtom nákladov na podporu farmárov v dôsledku obchodných bariér, ktoré udržiavajú domáce ceny nad úrovňou svetových cien (platených spotrebiteľmi) plus platieb z rozpočtových zdrojov a dotácií na podporu nákupu vstupov (platených platcami dane). TSE je súčtom podpory pre poľnohospodárstvo ako celok, platenej spotrebiteľmi a platcami daní (t.j. nielen pre farmárov ale tiež pre poľnohospodársky výskum, infraštruktúru, inšpekciu, marketing).

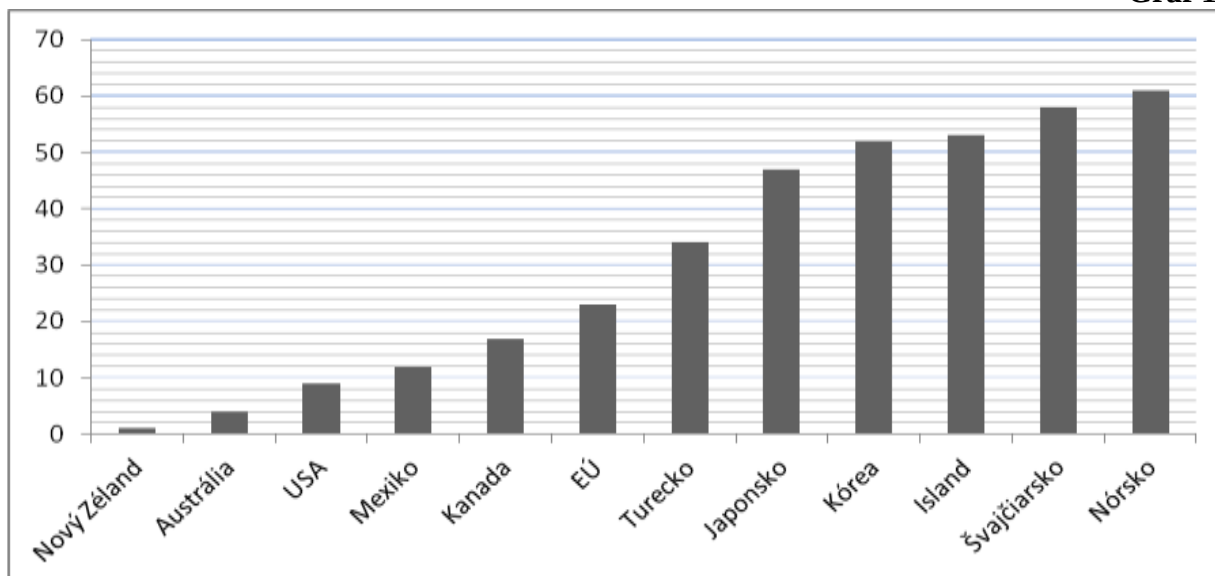
Odhad podpôr vyplatených poľnohospodárskym výrobcom v krajinách OECD v roku 2009, vyjadrený koeficientom PSE, predstavoval 253 mld. USD (182 mld. €) a reprezentoval 22 % celkových príjmov fariem. Bol na úrovni roku 2007. Za poklesom podpôr v rokoch 2007 a 2008 boli vysoké ceny komodít v týchto rokoch, obrat v roku 2009 bol vyvolaný návratom k cenovej hladine z roku 2007. V roku 2010 sa znížil PSE na 18 %.

Niektoré krajiny jednoznačne obmedzili úroveň podpôr alebo pristúpili k zavedeniu podpôr viac oddelených od produkcie, iné v tomto smere zaostávali.

Úroveň podpôr poľnohospodárskym výrobcam v % na celkových príjmoch v rokoch 2007-2009

The level of supports to farmers in 2007-2009 (as % on total revenues)

Graf 1

Prameň¹³: OECD, PSE/CSE database

1/ New Zealand, 2/ Australia, 3/ USA, 4/ Mexico, 5/ Canada, 6/ EU, 7/ Turkey, 8/ Japan, 9/ Korea, 10/ Iceland, 11/ Switzerland, 12/ Norway, 13/Source

Trend odpojovania podpôr od produkcie poľnohospodárskych komodít a zvýšené využívanie platieb financovaných daňovými poplatníkmi sa prejavil aj v tom, že v rokoch 2007–2009 tieto platby tvorili takmer jednu štvrtinu oproti zanedbateľnému 1 % z PSE v období pred rokom 1995.

Významnejší dôraz pre podmienky vyplácania podpôr sa kladie na dodržiavanie určitých výrobných postupov s ohľadom na všeobecnejšie ciele, akými sú ochrana životného prostredia, udržiavanie prírodných zdrojov alebo starostlivosť o zvieratá. Podpory, vzťahujúce sa k týmto cieľom, predstavovali v OECD v rokoch 1986–1988 4 % z celkového PSE a v rokoch 2007–2009 sa zvýšili na jednu tretinu celkového PSE. Najvyšší podiel podpôr viazaných na určité podmienky vyplácajú v rámci krajín OECD v EÚ, USA a Švajčiarsku, a to okolo 50 % z celkového objemu podpôr vyplácaných v týchto krajinách.

Hlavným ukazovateľom podpôr poskytovaných v agrárnom sektore je peňažná hodnota transferov vyjadrená ako percentný podiel na hrubých príjmoch fariem (percentný odhad produkčných podpôr). Podľa tohto ukazovateľa, ktorý zahrňuje tak cenovú podporu uplatňovanú na hraniciach, ako aj platby z rozpočtu, sa podpory v poľnohospodárstve mierne, avšak trvale znižovali už od roku 1986, kedy sa daným ukazovateľom merali prvýkrát (Graf 1).

Podpory trhových cien (MPS – Market price Support) boli vysoké v Kanade, Kórei, USA a Mexiku, vo všetkých prípadoch kvôli nižším vnútorným cenám mliečnych výrobkov. Podpory trhových cien sa znížili hlavne v EÚ, kde ceny na vnútornom trhu poklesli oveľa dynamickejšie ako svetové ceny, na Islande, kde finančná kríza vyvolala devalváciu meny,

čím došlo k zvýšeniu hladiny vnútorných cien a na Novom Zélande, kde sú podpory výrobcami dlhodobo takmer nulové.

Podpory výrobcami z rozpočtov boli v roku 2009 v priemere nižšie ako v roku 2008. Významne vyššie boli iba v Kanade, kde boli kvôli poklesu príjmov fariem uplatnené anticyklické platby z programu tzv. „AgriStability“, a podpory rástli tiež vo Švajčiarsku, kde sa priame platby zvýšili po preladení politiky od systému podpôr trhových cien. V Nórsku bola rozpočtová podpora vyššia v dôsledku produkčných podpôr v prospech chovu hovädzieho dobytku, mierne sa zvýšila tiež v Japonsku a na Novom Zélande.

Z percentuálneho vyjadrenia došlo k najvýraznejšiemu obmedzeniu podpôr v Austrálii, kde skončili mimoriadne platby určené na reštrukturalizáciu mliekarenského sektora. V ostatných krajinách bol pokles rozpočtových podpôr pomerne skromný. V EÚ vykázali najväčší pokles platby založené na nekomoditných kritériách spolu s ukončením systému výkupu cukrových kvót, ktorý prebiehal medzi rokmi 2006–2008. V Mexiku sa znížili výdaje na podporu elektriny a palív a v roku 2009 boli ukončené podpory cien vyplácané u cukru od roku 2008. Ukončenie priamej podpory príjmov v rámci projektu uskutočňovania agrárnej reformy viedlo k poklesu rozpočtovej podpory v Turecku.

Vo väčšine krajín sa zmenila aj štruktúra podpôr. Presunula sa predovšetkým od podpôr založených na produkcii k podporám založeným na iných kritériách, u ktorých produkcia nemusí byť podmienkou dosiahnuteľnosti podpory. Podpory založené na produkcii (väčšina z nich vo forme podpôr trhových cien) stále zostáva rozhodujúcou zložkou, ale ich podiel klesol z 30 % celkových príjmov fariem a z 85 % vyplatených podpôr celkom v období 1986-1988 na 10 % celkových príjmov fariem a zhruba 50 % podpôr celkom v období 2007-2009.

Aktuálne bolo tiež uplatňovanie kritérií, ktoré nespájajú príjem podpôr s produkciou. Ide napríklad o cross-compliance, o niektoré investície na farmách, prípadne o dobrovoľné poskytovanie nekomoditných výstupov. Podiel tohto typu podpôr sa výrazne zvýšil a to z menej než 1% v rokoch 1986-1988 na 23 % v rokoch 2007-2009. So zahrnutím všetkých platieb, ktoré sú odvodené z iných faktorov ako sú výstupy či výrobné zdroje (plocha, zvieratá, príjmy alebo tržby), sa tento podiel zvyšuje na 36 %, t.j. na viac ako jednu tretinu všetkých podpôr poľnohospodárskym výrobcami. Podpory založené na nekomoditných výstupoch ako je biodiverzita, ochrana mokradí alebo krajinných prvkov v roku 1986 prakticky neexistovali, v súčasnosti tvoria cca 2 % a ich podiel priebežne rastie.

Podľa hodnotení OECD bola v roku 2010 podpora do poľnohospodárstva na historických minimách. Vládna podpora klesla na 18% celkových poľnohospodárskych príjmov, je to rekordné minimum spojené s vysokými cenami komodít (Tab. 7). Podpora výrobcov dosiahla v roku 2010 v krajinách OECD 227 miliárd amerických dolárov (172 miliárd €), čo potvrdzuje dlhodobý trend klesajúci poľnohospodárskej podpory. Úroveň podpory sa značne líši medzi jednotlivými krajinami OECD. Počas obdobia rokov 2008-2010 mal najnižšiu úroveň podpory poľnohospodárskych príjmov (PSE%) Nový Zéland (1 %), nasleduje Austrália (3 %) a Chile (4 %). Spojené štáty (9 %), Izrael, Mexiko (12 %) a Kanada (16 %), ktoré boli aj pod priemerom OECD. Európska únia znížila úroveň podpory na 22 % príjmov poľnohospodárov, ale stále bola nad priemerom OECD. Podpora pre poľnohospodárov

zostala relatívne vysoká v Kórei (47 %), Islande (48 %), Japonsku (49 %), Švajčiarsku (56 %) a Nórsku (60 %). Podpory v rozvíjajúcich sa krajinách sú spravidla hlboko pod úrovňou OECD, ale aj tie sa menia v čase a medzi jednotlivými krajinami. Prvýkrát hodnotila OECD aj poľnohospodársku politiku, (monitorovanie a hodnotenie 2011) v rozvíjajúcich sa ekonomikách, ktoré sú kľúčovými hráčmi na svetových poľnohospodárskych trhoch. Brazília, Južná Afrika a Ukrajina majú vo všeobecnosti podporu poľnohospodárstva na úrovni hlboko pod priemerom krajín OECD, zatiaľ čo podpora v Číne sa blíži priemeru krajín OECD. V Rusku podpora farmárom prevyšovala priemer OECD.

Vývoj PSE a TSE v krajinách OECD v rokoch 2007–2010 v %

Development of PSE and TSE in OECD countries in 2007-2010 (in %)

Tab. 7

PSE ¹					TSE ²				
	2007	2008	2009	2010		2007	2008	2009	2010
OECD ³	21,45	20,19	21,87	18,32	OECD ³	0,86	0,86	0,92	0,85
Rakúsko ⁴	5,12	4,41	3,1	2,23	Rakúsko ⁴	0,28	0,21	0,15	0,12
Kanada ⁵	16,40	13,8	17,26	17,71	Kanada ⁵	0,64	0,55	0,72	0,67
Chile ⁶	6,34	3,25	4,36	2,94	Chile ⁶	0,41	0,29	0,43	0,30
EÚ ⁷	23,45	22,5	23,53	19,84	EÚ ⁷	0,84	0,84	0,82	0,72
Island ⁸	55,26	51,64	47,99	44,82	Island ⁸	1,23	1,15	1,12	1,4
Izrael ⁹	1,73	15,19	11,98	9,87	Izrael ⁹	0,14	0,61	0,49	0,41
Japonsko ¹⁰	46,12	48,47	47,88	50,01	Japonsko ¹⁰	1,2	1,10	1,10	1,9
Kórea ¹¹	57,35	45,49	51,19	44,56	Kórea ¹¹	2,53	2,12	2,44	2,1
Mexiko ¹²	12,94	12,2	12,81	12,8	Mexiko ¹²	0,84	0,79	0,86	0,72
Nový Zéland ¹³	0,67	0,59	0,45	0,54	Nový Zéland ¹³	0,24	0,22	0,21	0,23
Nórsko ¹⁴	54,61	59,26	60,92	60,64	Nórsko ¹⁴	0,87	0,91	1,00	0,99
Švajčiarsko ¹⁵	48,65	54,40	59,52	53,86	Švajčiarsko ¹⁵	1,6	1,21	1,28	1,11
Turecko ¹⁶	31,04	24,79	28,65	27,90	Turecko ¹⁶	3,9	2,93	3,55	3,15
USA ¹⁷	10,1	8,76	10,7	7,4	USA ¹⁷	0,69	0,73	0,86	0,91

Prameň¹⁸: OECD, PSE/CSE database

1/ Producer Support Estimate, 2/ Total Support Estimate, 3/ Organization for Economic Co-operation and Development, 4/ Austria, 5/ Canada, 6/ Chile, 7/ European Union, 8/ Iceland, 9/ Zion, 10/ Japan, 11/ Korea, 12/ Mexico, 13/ New Zealand, 14/ Norway, 15/ Switzerland, 16/ Turkey, 17/ United States of America, 18/ Source

Záver

Podporná politika po vstupe SR do EÚ sa stala významnou súčasťou vývoja poľnohospodárstva a upevňovania jeho ekonomickej pozície. Základným cieľom podpôr do poľnohospodárstva bolo zabezpečiť realizáciu strategických cieľov agrárnej a výživovej politiky štátu v praxi, prostredníctvom podpory účelnej reštrukturalizácie a realokácie výrobných zdrojov.

Celková podpora v porovnaní s úrovňou pred vstupom sa medziročne zvyšovala a bez podpôr by poľnohospodárstvo bolo vysoko stratové. Význam podpôr zo zdrojov EÚ ako aj národných zdrojov je pre slovenské poľnohospodárstvo nenahraditeľný. Podpory stimulujú nielen ekonomiku odvetvia a jednotlivých komodít, ale aj investičný proces, čo spätne vplýva

na znižovanie nákladov cez produktivitu práce. Podporná politika v poľnohospodárstve SR sa stransparentnila a v hodnotenom období sa dosiahla garantovaná výška priamych platieb z EÚ v zmysle prístupovej zmluvy. Zvýšili sa finančné prostriedky na rozvoj vidieka, čím sa vytvorili predpoklady pre rozvoj a oživenie vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka – EPFRV.

Je reálne predpokladať, že v budúcnosti dôjde zo strany EÚ k redukcii podpôr. Po zmene systému podpory z jednotnej platby na plochu na systém jednotnej platby na farmu dôjde k zmene podpôr u cca polovici právnických osôb s rozhodujúcimi výmerami poľnohospodársky využívanej pôdy. V posledných rokoch je SPP je podrobovaná celému procesu reforiem a od roku 2014 by mala vojsť do platnosti jej nová koncepcia, ktorá bude čeliť mnohým výzvam, zaistiť potravinovú bezpečnosť, riešiť otázky životného prostredia ako i zamestnanosti v poľnohospodárskom odvetví. V rámci ekonomických nástrojov, ktoré má SPP k dispozícii, budú hrať veľmi dôležitú úlohu aj podpory. Postupujúce reformy SPP, najmä obmedzovanie podpory trhu, môžu zvyšovať príjmovú neistotu farmárov vyvolanú trhovými výkyvmi. Na druhej strane, posilňovanie váhy od produkcie odpojených, ale cielených platieb na stimuláciu environmentálnych a iných verejných služieb a statkov zabezpečuje udržateľnosť poľnohospodárskeho využívania pôdy. V tejto súvislosti vzniká dôležitá úloha aktívnejšej účasti národných politik, zameraných na podporu rozvoja regionálne a miestne významných funkcií poľnohospodárstva.

Literatúra

- [1] ĎURIČOVÁ, I.: Prehľad podpornej politiky poľnohospodárstva SR za roky 2004–2008 v kontexte so Spoločnou poľnohospodárskou politikou. Zborník z vedeckej konferencie, Štrbské Pleso 5.–7. október 2009. VÚEPP Bratislava
- [2] FOLTÝN, I. a kol.: Analýza a vyhodnocování možnosti trvale udržitelnosti zemědělství a venkova ČR v podmínkách EU a Európskeho modelu zemědělství. Periodická správa o výsledcích řešení za rok 2008.
- [3] CHRASTINOVÁ, Z. – ĎURIČOVÁ, I.: Analýza inštitucionálnych faktorov vývoja ekonomiky poľnohospodárstva SR. Štúdia č. 121/2007. 1. Bratislava: VÚEPP, 2007.
- [4] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Ekonomická efektívnosť slovenského poľnohospodárstva a výrobných odvetví, jeho postavenie v národnej ekonomike a inštitucionálne faktory. Štúdia. VÚEPP Bratislava, 2010.
- [5] CHRASTINOVÁ, Z. a kol.: Ekonomická výkonnosť poľnohospodárskej výroby a jej výrobkov v rozdielnych prírodných podmienkach Slovenska Štúdia č. 180/2012. Bratislava, VÚEPP 2012.
- [6] Nariadenie komisie ES č. 1974/2006 z 15. decembra 2006, ktorým sa ustanovujú podrobné pravidlá vykonávania nariadenia Rady (ES) č. 1698/2005 o podpore rozvoja vidieka prostredníctvom Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV), Úradný vestník EÚ.

- [7] Nariadenie Rady (ES) č. 1290/2005 z 21. júna 2005 o financovaní Spoločnej poľnohospodárskej politiky Úradný vestník EÚ.

Kontaktná adresa

Ing. Ivona ĎURIČOVÁ

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, SR

tel. + 421 2 58243 288

e-mail ivona.duricova@vuepp.sk

Pavol Schwarcz - Anna Bandlerová - Loreta Schwarczová -. Eleonóra Marišová

Reforma SPP v kontexte smerovania priamych platieb

The reform of the CAP in the framework of the system of direct payment

Abstract *The European Commission published and presented three significant documents which serve as the basis for the implementation of the new Common Agricultural Policy in programming period from 2014 to 2020: The Commission Communication "The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future", collection of new legal regulations for the implementation of the Common Agricultural Policy from 2014-2020 published by the EU Commission on 12.10.2012, budget proposal for 2014–2020. Proposals of legal regulations are completed by assessment of impact, which evaluates alternative scenarios of policy development on the basis of extensive quantitative and qualitative analysis. The paper focuses on the clarification and assessment of potential scenarios of CAP development based on available resources.*

Key words *CAP Reform - direct payments - EU budget – capping - greening*

Abstrakt Európska komisia publikovala a prezentovala tri významné dokumenty, ktoré vytvárajú základ pre uplatňovanie novej Spoločnej poľnohospodárskej politiky v programovom období na roky 2014-2020, a to: The Commission Communication "The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future", 12. októbra 2012 Komisia prezentovala súbor nových právnych predpisov pre uplatňovanie Spoločnej poľnohospodárskej politiky v rokoch 2014-2020, návrh rozpočtu EÚ – Viacročný finančný rámec 2014-2020. Návrhy právnych predpisov sú doplnené o posúdenie vplyvu, ktoré hodnotí alternatívne scenáre vývoja politiky na základe rozsiahlej kvantitatívnej a kvalitatívnej analýzy. Príspevok sa zameriava na vysvetlenie a zhodnotenie možných scenárov vývoja SPP na základe dostupných zdrojov.

Kľúčové slová reforma SPP - priame platby - rozpočet EÚ – capping - greening

Harvey, D. - Jambor, A. (2010) uvádzajú, že za posledných 20 rokov výdavky na SPP bol znížené zo 75 % z celkového rozpočtu EÚ na 45 %, takže dnes predstavujú 0,4 % HDP EÚ. Tiež sa zaoberali otázkou dôsledkov rozšírenia EÚ o 12 členských štátov, ktoré zdvojnásobili počet farmárov a zamestnancov poľnohospodárskych podnikov. Nadege Chambon z Notre Europe zdôraznila, že SPP EÚ je najviac integrovanou politikou (Chambon, N., 2010). Poukázala na fakt, že porovnaním nákladov na Európske verejné

politiky, vrátane výdavkov na úrovni EÚ i členských štátov, výdavky na poľnohospodárstvo zaznamenávajú 11. pozíciu s 1,1 % z celkových kumulovaných výdavkov.

Metodický postup

Príspevok vychádza z analytických materiálov a právnych noriem EÚ, so špeciálnym ohľadom na Nariadenia EK 1782/2003, 1290/2005, 1698/2005, 1234/2007, 73/2009 a návrhu nariadenia EÚ parlamentu a rady pre pravidlá pre priame platby pre farmárov v rámci podpornej schémy Spoločnej poľnohospodárskej politiky SEC (2011) 1154. Na základe dostupných zdrojov sa zameriame na analytický rozbor možností smerovania budúcej reformy SPP s akcentom na oblasť priamych platieb.

Vlastná práca

Komisia navrhuje vyčleniť 321,9 mld. EUR na obdobie rokov 2014–2020 pre prvý pilier spoločnej poľnohospodárskej politiky a 101,2 mld. EUR na rozvoj vidieka. Tieto prostriedky bude dopĺňať ďalších 16,5 mld. EUR nasledovne:

- 5 mld. EUR na výskum a inovácie v rámci potravinovej bezpečnosti, bioekonómie a udržateľného poľnohospodárstva (v Spoločnom strategickom rámci pre výskum a inovácie),
- 2,4 mld. EUR na potravinovú bezpečnosť v rámci kapitoly 3,
- 2,8 mld. EUR na potravinovú pomoc pre najchudobnejších v rámci kapitoly 1,
- 3,5 mld. EUR v rámci novej rezervy na krízy v potravinovom sektore,
- 2,8 mld. EUR pre Európsky fond na prispôsobenie sa globalizácii.

Návrh rozpočtu EÚ na roky 2014-2020

Proposal of EU budget for years 2014-2020

Tab. 1

Rozpočtový rok ¹	2013	2013 uprave- ný ²	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Celkom 2014- 2020 ³
V rámci viacročného finančného obdobia ⁴										
Kapitola 2 ⁵										
Priame podpory a výdavky súvisiace s trhom ⁶	44 939	45 304	44 830	45 054	45 299	45 519	45 508	45 497	45 485	317 192
Odhadované účelovo viazané príjmy ⁷	672	672	672	672	672	672	672	672	672	4 704
P1 Priame podpory a výdavky súvisiace s trhom (vrátane odhadovaných účelovo viazaných príjmov) ⁸	45 611		45 502	45 726	45 971	46 191	46 180	46 169	46 157	321 896
P2 Rozvoj vidieka ⁹	14817	14451	14451	14451	14451	14451	14451	14451	14451	101 157
Spolu ¹⁰	60428	60428	59953	60 177	60 423	60 642	60 631	60 620	60 608	423 054
Kapitola 1 ¹¹										
CSF poľnohospodársky výskum a inovácie ¹²			682	696	711	724	738	753	768	5 072
Potravinová pomoc ¹³			379	387	395	402	410	418	427	2 818
Spolu ¹⁴			1 061	1082	1 104	1 126	1149	1 172	1 195	7 889
Kapitola 3 ¹⁵										
Potravinová bezpečnosť ¹⁶			350	350	350	350	350	350	350	2 450
Mimo viacroč. finančného obdobia ¹⁷										0
Rezerva na poľnohospodárske krízy ¹⁸			531	541	552	563	574	586	598	3 945
Európsky globalizačný fond (EGF) z toho maximálne k dispozícii pre poľnohospodárstvo ¹⁹			379	387	394	402	410	419	427	2 818
SPOLU ²⁰										
CELKOM Návrh Komisie + pridelené príjmy ²¹	60 428	60 428	62 274	62 538	62 823	63 084	63 114	63 146	63 177	440 156
CELKOM Návrh Komisie (bez rezervy a EGF) + pridelené príjmy ²²	60 428	60 428	61 364	61 609	61 877	62 119	62 130	62 141	62 153	433 393

Prameň: Európska Komisia ²³

1) Budget year, 1) 2013 adjusted, 3) Total 2014-2020, 4) Inside MFF, 5) Heading 2, 6) Direct aids and market-related expenditure, 7) Estimated assigned revenue, 8) P1 Direct aids and market-related expenditure (with assigned revenue), 9) P2 Rural development, 10) Total, 11) Heading 1, 12) CSF Agricultural research and innovation, 13) Most deprived persons, 14) Total, 15) Heading 3, 16) Food safety, 17) Outside MFF, 18) Reserve for agricultural crises, 19) European Globalisation Fund (EGF) Of which maximum available for agriculture, 20) Total, 21) TOTAL Commission proposals (MFF + outside MFF) + assigned revenue, 22) TOTAL MFF proposals (i.e. excluding Reserve and EGF) + assigned revenue, 23) Source: European Commission

Dva základné piliere štruktúry SPP budú podľa legislatívnych návrhov zachované. Hlavné zmeny, ktoré navrhuje Komisia, sa týkajú:

1. Priamych platieb, ktoré budú podmienené ochranou životného prostredia s cieľom zaistiť, aby CAP prispela k naplneniu cieľov EÚ v oblasti ochrany životného prostredia a klímy, okrem požiadaviek krízového plnenia súčasnej legislatívy, bude 30 % priamej podpory podmienené ochranou životného prostredia. To znamená, že všetci poľnohospodári musia zaviesť postupy podporujúce ochranu životného prostredia, ktoré budú vymedzené v právnych predpisoch a kontrolovateľné. V dôsledku toho v sektore poľnohospodárstva nastane posun smerom k udržateľnej správe, pričom poľnohospodári budú dostávať platby za dodávky verejných statkov.

2. Konvergencia platieb: na zaistenie spravodlivejšej distribúcie priamej podpory pri zohľadnení rozdielov, ktoré stále existujú na úrovni príjmov a nákladov na vstupy, budú úrovne priamej podpory za hektár progresívne prispôsobené. To bude dosiahnuté tak, že všetky členské štáty s úrovňou priamych platieb menej ako 90 % priemeru postupne znížia rozdiel medzi súčasnou úrovňou a navrhovanou úrovňou o jednu tretinu. Táto konvergencia bude financovaná proporčne všetkými členskými štátmi, v ktorých priame platby prekračujú priemer EÚ.
3. Stanovenia limitu pre priame platby prostredníctvom obmedzenia základnej úrovne priamej podpory, ktorú môžu veľké poľnohospodárske podniky získať, pri zohľadnení úspor z rozsahu a priamych pracovných príležitostí, ktoré tieto podniky vytvárajú. Komisia navrhuje, aby vzniknuté úspory boli opätovne prevedené do rozpočtových prostriedkov vyčlenených na rozvoj vidieka a zachované v rámci prostriedkov určených pre členské štáty, z ktorých pochádzajú.

Komisia sa domnieva, že tieto nové prvky môžu byť začlenené v rámci súčasných dvoch pilierov štruktúry SPP. Tá bude preto v budúcnosti obsahovať prvý pilier, ktorý bude viac zameraný na ochranu životného prostredia a druhý pilier, ktorý je viac zameraný na konkurencieschopnosť a inovácie, zmenu klímy a životné prostredie. Zlepšené plánovanie cieľov by malo viesť k efektívnejšiemu využívaniu dostupných finančných prostriedkov. Druhý pilier SPP, ktorý sa vzťahuje na rozvoj vidieka, bude naďalej prispievať k plneniu špecifických vnútroštátnych a regionálnych potrieb pri zohľadnení potrieb EÚ a rovnako ako ostatné štrukturálne fondy bude podliehať ustanoveniam o podmienenosti na základe výkonnosti, stanovených v stratégii Európa 2020. Od roku 2013 bude Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka zahrnutý do spoločného strategického rámca pre všetky štrukturálne fondy a do zmlúv, ktoré budú uzatvorené so všetkými členskými štátmi. Komisia navrhuje vytvorenie dvoch nástrojov mimo viacročného finančného rámca, ktoré budú podliehať rovnakému zrýchlenému postupu ako rezerva na núdzovú pomoc (Emergency Aid Reserve – EAR):

- núdzového mechanizmu určeného na reakciu na krízové situácie (napríklad problém s bezpečnosťou potravín) a rozšírenie rozsahu pôsobnosti Európskeho fondu na prispôsobenie sa globalizácii.

Možnosti smerovania politiky

Na základe rozsiahlej verejnej diskusie a súboru iniciatívnych pozícií inštitúcií EÚ a určitých členských štátov boli sformulované tri scenáre súdržnej politiky (prispôsobenie, integrácia a nové zameranie) s cieľom poskytnúť základ pre rozhodovací proces prostredníctvom preskúmania súvislosti možných vývojov politiky v holistickom prístupe, ktorý skúma aj možné interakcie a synergie medzi hlavnými oblasťami politických zásahov, pričom sa každý prvok samostatne posudzuje v osobitných prílohách.

- Scenár prispôsobenia sa zameriava na obmedzené prispôsobenie SPP, pričom zdôrazňuje tie prvky, ktoré v dnešnej SPP fungujú dobre a venuje sa hlavným nedostatkom súčasného politického rámca bez toho, aby sa politika výrazne zmenila.

- Zámerom scenáru integrácie je zlepšiť zacielenie podpory SPP na ciele politiky najmä lepšou integráciou príspevkov rozdielných prvkov politiky, čo zahŕňa zavedenie nových prvkov do politického rámca a tiež podstatné zmeny štruktúry politiky.
- Scenár nového zamerania zužuje zameranie politického zásahu SPP na environmentálny aspekt a na aspekt zmeny klímy, pričom sa predpokladá, že výrobnú kapacitu možno udržať bez podpory, a to prostredníctvom spolaľhnutia sa na trhové signály a na to, že životaschopnosť vidieckych oblastí a územnú rovnováhu by podporovali ostatné politiky Spoločenstva.

Pokiaľ ide o analýzu účinkov týchto scenárov, referenciou je status quo, ktoré sa nevenuje nedostatkom politiky zisteným pri definícii problému a nerealistický scenár, ktorého podstatou je neexistencia politiky, o ktorom sa očakáva, že by viedol k vážnym problémom v oblasti príjmov a životného prostredia.

Možnosti smerovania politiky podľa jednotlivých scenárov a politických nástrojov Ways of policy direction according particular scenarios and policy measures

Tab. 2

Smerovanie politiky ¹	Trhové nástroje (Nariadenie Rady (ES) č. 1234/2007) ²	Priame platby (Nariadenie Rady (ES) č. 73/2009) ³	Rozvoj vidieka (Nariadenie Rady (ES) č. 1698/2005) ⁴
Nastavenie ⁵ Dôraz na úspechy SPP a riešenie hlavných nedostatkov ⁶	Zefektívnenie a zjednodušenie existujúcich nástrojov ⁷ Zlepšenie spolupráce poľnohospodárov v rámci pravidiel hospodárskej súťaže ⁸	Redistribúcia, vylepšené podmienky krížového plnenia ⁹	Mierne zvýšenie rozpočtu; pre zvýšenie konkurencieschopnosti/ inovácií alebo životného prostredia ¹⁰
Integrácia ¹¹ Zlepšenie smerovania SPP k jej cieľom ¹²	Zefektívnenie a zjednodušenie existujúcich nástrojov ¹³ Zameranie sa na potravinový reťazec a lepšiu vyjednávaciu silu poľnohospodárov (3 čiastkové možnosti) ¹⁴	Prerozdeľovanie, nová architektúra priamych platieb, "greening" ¹⁵ Posilnené krížové plnenie, stropy, schéma podpory malých a mladých farmárov ¹⁶	Redistribúcia medzi členskými štátmi ¹⁷ Inovácie, klimatická zmena a životné prostredie ako hlavné zásady ¹⁸ Posilnené strategické smerovanie a spoločný strategický rámec s ostatnými fondami ¹⁹
Zmena orientácie ²⁰ Obmedzenie pôsobnosti SPP zásahy iba na environmentálne aspekty ²¹	Zrušené ²²	Ukončené ²³	Podstatne zvýšené financovanie; zameranie na zmenu klímy a životného prostredia ²⁴

Prameň: Európska Komisia²⁵

1) Policy direction, 2) Market instruments (Council Regulation (EC) No 1234/2007) 3) Direct Payments (Council Regulation (EC) No 73/2009), 4) Rural Development (Council Regulation (EC) No 1698/2005), 5) Adjustment, 6) Emphasizing the CAP's achievements and addressing major shortcomings, 7) Streamlining and simplification of existing instruments, 8) Improving farmers' cooperation within competition rules, 9) Redistribution; enhanced cross compliance, 10) Moderate increase in budget; used for competitiveness/innovation or environment, 11) Integration, 12) Improving the targeting of the CAP to its objectives, 13) Streamlining and simplification of existing instruments, 14) Focus on food chain and improved

bargaining power of farmers (3 suboptions), 15) Redistribution; new direct payment architecture; "greening", 16) Enhanced cross-compliance, capping, small farmer scheme, young farmer scheme, 17) Redistribution between Member States, 18) Innovation, climate change and environment as guiding principles, 19) Reinforced strategic targeting and common strategic framework with other funds, 20) Re-focus, 21) Limiting the scope of CAP interventions to environmental aspects, 22) Abolished, 23) Phased-out, 24) Substantially increased funding, focus on climate change and environment, 25) Source: European Commission

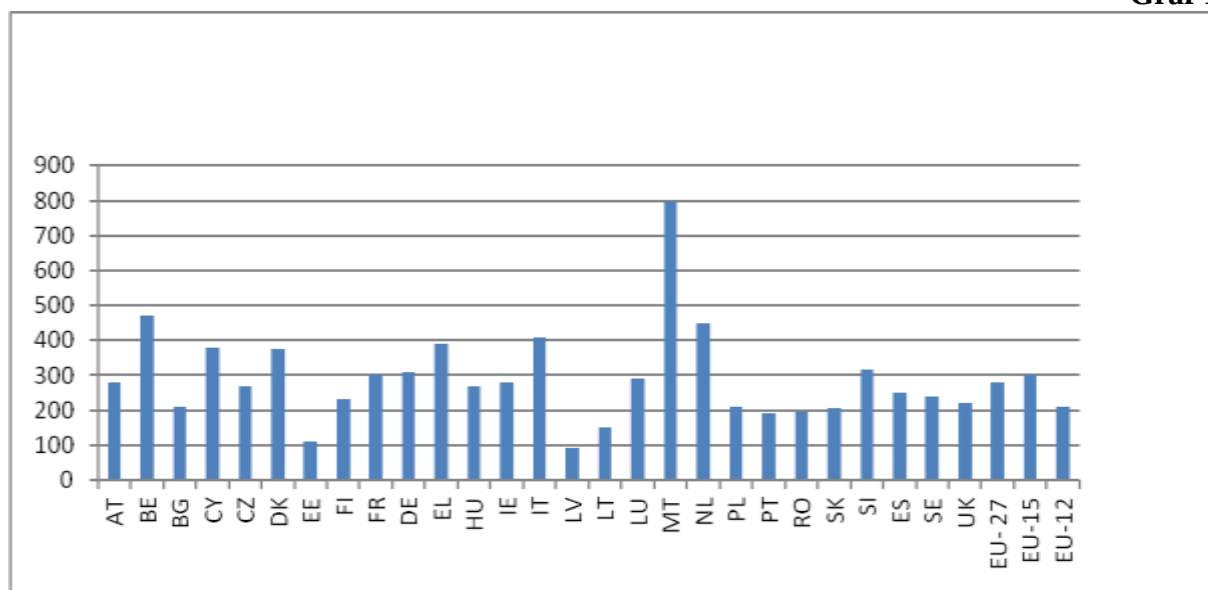
Priame platby

Priame platby sú jedným z hlavných podporných nástrojov poľnohospodárskeho sektora EÚ od začiatku 90-tych rokov, avšak ich povaha sa postupne významne menila. V rámci reformy z roku 1992 boli predstavené ako viazané platby, viazané na výmeru alebo zvieratá a odškodňujúce poľnohospodárov za znižovanie cenovej podpory. V roku 2003 boli priame platby oddelené od výroby. Aby bolo možné rozhodnúť o výške platby pre každého poľnohospodára, predchádzajúce podpory (viazané buď na jednotlivých poľnohospodárov alebo produkčnú históriu regiónu), boli použité ako referencia pre výpočet platby. Návrh platieb, oddelených od výroby, podnietil poľnohospodárov prispôbiť sa trhovým podmienkam, a tým zvýšeni konkurencieschopnosti poľnohospodárskeho sektora. Spolu s ďalšími nástrojmi spoločnej poľnohospodárskej politiky, priame platby majú významný prínos k zachovaniu trvalo udržateľného poľnohospodárstva na celom území EÚ. Avšak, priama podpora je tiež predmetom pozornosti verejnej kritiky. Pozornosť sa venuje väčšinou otázkam „zamerania“ a „distribúcie“:

- zameranie sa týka myšlienky lepšieho prepojenia platieb poľnohospodárom na poskytovanie špecifických cieľov, ako je plnenie environmentálnych cieľov spojených s verejným statkom alebo lepšie zacielenie podpory poľnohospodárskych príjmov,
- obavy z „distribúcie“ pramenia zo súčasného rôznorodého rozloženia podpory medzi jednotlivými farmami a členskými štátmi. Tento problém sa týka predovšetkým nových členských krajín (EÚ-12), ktoré sa cítia znevýhodnené v porovnaní s EÚ-15, pretože ich priemerná úroveň priamych platieb na hektár je nižšia.

Keď nové členské štáty pristúpili do EÚ v rokoch 2004 a 2007, mohli si zvoliť implementáciu zjednodušeného modelu platieb na plochu (SAPS) pre prechodné obdobie, kde sa platobné limity určili podobnou metódou ako pre regionálny model. Veľký rozdiel v porovnaní s krajinami EÚ-15 bol v tom, že platby nie sú viazané so skutočnými historickými mierami podpory, pretože neexistovali, ale museli byť odhadnuté na základe historickej produkcie. Rôzne východiskové body viedli k značným rozdielom medzi členskými štátmi v oblasti výšky platieb. Graf 1 predstavuje rozloženie výšky priamych platieb ako priemerné platby na plochu (hektár potenciálne oprávnených oblastí). Platobné limity na hektár sa výrazne líšia medzi jednotlivými členskými štátmi. Priemerná hodnota pre EÚ-12 je nižšia ako pre EÚ-15, ale sú výnimky z tohto pravidla, a to ako v krajinách EÚ-15, tak aj v krajinách EÚ-12.

Priemerná výška priamych platieb v krajinách EÚ
Average amount of EU direct payments

Graf 1

Prameň: DG Regio¹

1) Source: DG Regio

Tab. 3 znázorňuje, že priemerné hodnoty platieb na hektár v rámci prvého piliera sú takmer dvojnásobné v porovnaní s druhým pilierom (vrátane národného spolufinancovania). Tento pomer je rozličný medzi jednotlivými členskými štátmi, pričom platby v Dánsku sú na 1 hektár osemkrát vyššie v prvom ako v druhom pilieri. Na druhej strane, v Estónsku, v Lotyšsku a v Slovinsku je priemerná platba dvakrát vyššia v porovnaní s pilierom 1. Vo všeobecnosti v nových členských krajinách je priemerná platba na hektár v rámci druhého piliera vyššia v porovnaní s prvým pilierom s opačnou tendenciou v krajinách EÚ-15.

Intenzita výdavkov SPP v rámci 1. a 2. piliera na 1ha p.p.**Intensity of CAP expenditures in frame of 1st and 2nd pillar per 1 ha of UAA****Tab. 3**

Členský štát ¹	Obdobie 2000–2006 ²			Obdobie 2007–2013 ³		
	Pilier 1 ⁴	Pilier 2 ⁵	Podiel pilier 1/2 ⁷	Pilier 1 ⁸	Pilier 2 ⁹	Podiel pilier 1/2 ¹¹
	Priemer v €/ha p.p. ⁶			Priemer v €/ha p.p. ¹⁰		
Belgicko ¹²	678,07	37,07	18,29	439	118	3,72
Česká republika ¹³	107,66	53,14	2,03	181	145	1,25
Dánsko ¹⁴	429,17	17,92	23,95	380	44	8,64
Nemecko ¹⁵	316,72	71,26	4,44	338	111	3,05
Estónsko ¹⁶	84,82	70,82	1,2	85	159	0,53
Írsko ¹⁷	430,79	86,76	4,97	318	146	2,18
Grécko ¹⁸	1002,41	88,22	11,36	519	182	2,85
Španielsko ¹⁹	288,63	46,83	6,15	182	66	2,76
Francúzsko ²⁰	203,82	31,53	6,46	302	57	5,3
Taliansko ²¹	368,92	75,46	4,89	303	187	1,62
Cyprus ²²	290,87	92,09	3,16	233	305	0,76
Lotyšsko ²³	77,75	64,71	1,2	61	114	0,54
Litva ²⁴	40,18	54,23	0,74	96	116	0,83
Luxembursko ²⁵	187,52	100,58	1,86	287	408	0,7
Maďarsko ²⁶	57,74	62,85	0,52	218	173	1,26
Malta ²⁷	406,97	658,31	0,62	371	1429	0,26
Holandsko ²⁸	608,44	35,6	17,09	434	71	6,11
Rakúsko ²⁹	204,65	145,96	1,4	228	342	0,67
Poľsko ³⁰	107,21	71,22	1,51	146	167	0,87
Portugalsko ³¹	176,7	110,48	1,6	156	173	0,9
Slovinsko ³²	243,5	179	1,35	210	341	0,62
Slovenská republika ³⁴	50,35	76,68	0,86	147	195	0,75
Fínsko ³³	228,18	151,75	1,5	250	418	0,6
Švédsko ³⁴	216,36	56,39	3,84	239	175	1,37
Veľká Británia ³⁵	244,99	13,6	18,02	249	77	3,23
EU-25 ³⁶	231,98	51,2	4,53	237	119	1,99

Prameň: Hart, K., - Rayment, M. – Lee, H. (2011) ³⁷

1) member state, 2) period 2000-2006, 3) period 2007-2013, 4) pillar 1, 5) pillar 2, 6) average in € per ha of UAA, 7) share pillar 1/2, 8) pillar 1, 9) pillar 2, 10) average in € per ha of UAA, 11) share pillar 1/2, 12) Belgium, 13) Czech republic, 14) Denmark, 15) Germany, 16) Estonia, 17) Ireland, 18) Greece, 19) Spain, 20) France, 21) Italy, 22) Cyprus, 23) Latvia, 24) Lithuania, 25) Luxembourg, 26) Hungary, 27) Malta, 28) Netherlands, 29) Austria, 30) Poland, 31) Portugal, 32) Slovenia, 33) Slovakia, 34) Sweden, 35) United Kingdom, 36) EU-25, 37) Source: Hart, K., - Rayment, M. – Lee, H. (2011)

Návrh reformy

Prvý pilier – priame platby na hektár, ktoré zostali viazané na pôdu, zostanú zachované, avšak zaznamenali nasledovné významné zmeny: „greening“, „stropovanie“, konvergencia, zjednodušenie a určité množstvo cielených prostriedkov. „Greening“ pozostáva z rozdelenia objemu platieb medzi základnú platbu a environmentálny bonus. Environmentálny bonus sa viaže k trom merateľným praktikám:

- Diverzifikácia plodín (minimálne tri rôzne druhy, pričom žiadna z nich nesmie presiahnuť výmeru 70 % ornej pôdy a žiadna z nich nesmie pokrývať menej než 5 % ornej pôdy).
- Udržanie trvalých trávnych porastov.

- Minimálne 7 % vyhovujúcej plochy pre účely ekologicky zameranej oblasti (pôda nechaná úhorom, terasy, krajnotvorba, znižovanie pásiem zelene a zalesnených oblastí).

Členské štáty by mali využiť 30 % ročného národného objemu pre realizáciu environmentálnych bonusov. Pre oblasti trpiace prírodnými obmedzeniami boli určené platby, z ktorých by členské štáty mali alokovať zdroje do 5 % ročného národného objemu zdrojov určených uvedenému účelu. Dobrovoľne spojená podporná schéma od 5 % do 10 % národného objemu môže byť použitá pre účely špecifických regiónov alebo špecifických poľnohospodárskych systémov, ktoré zaznamenali určité problémy a ktoré sú obzvlášť dôležité z dôvodu udržateľnosti (ekonomickej, sociálnej a environmentálnej). Platby s podielom 2 % národných objemov zdrojov sú určené mladým farmárom.

Základná platba je určená národnými obálkami bez predchádzajúcich platieb, ktoré môžu pridať do 47 % celkovej platby, rozdelenej podľa oprávnených hektárov pôdy, vrátane pôdy pokrytej environmentálnymi predpismi. Platobné nároky sú prevoditeľné v rámci regiónu, resp. krajiny.

Zavedené tiež bolo určité cielenie platieb – vyhradenie pomoci pre „aktívnych“ farmárov (tí farmári, ktorých priame platby predstavujú minimálne 5 % celkového príjmu z nepoľnohospodárskych aktivít a ktorí udržiavajú pôdu pre poľnohospodárske účely), podpora správnej farmárskej praxe (environmentálny bonus), podpora malých farmárov a oblastí čeliacich prírodným obmedzeniam, a penalizácia v zásade veľmi veľkých fariem okrem tých, ktoré sa vyznačujú veľkou mierou zamestnanosti.

Priame platby by mali byť obmedzené prostredníctvom nasledovných redukcí:

- 20 % od € 150,000 do € 200,000,
- 40 % od € 200,000 do € 250,000,
- 70 % od € 250,000 do € 300,000,
- 100 % nad € 300,000.

Redukcia sa týka platieb po odpočítaní miezd a odvodov z nich. Historický princíp nebude ďalej aplikovaný, mimo sektoru bavlny a zostávajúcich viazaných podporných schém. Konvergencia medzi jednotlivými členskými štátmi týkajúca sa podpory na hektár sa bude realizovať prostredníctvom redistribúcie národných obálok krajinám EÚ-12.

Záver

Návrh reformy obsahuje významné zmeny a vytvára väzbu medzi nástrojmi a cieľmi udržateľného rozvoja. K hlavným zmenám možno zaradiť tzv. greening a koniec historického princípu výpočtu platieb, čím sa umožní homogenizácia, stropovanie, pozitívna diskriminácia smerom k znevýhodneným regiónom a mladým a malým farmárom.

K ďalším významným krokom, ktoré bude potrebné realizovať možno zaradiť nasledovné:

- zníženie rozdielov medzi úrovňou poskytovanej pomoci a poskytnutých verejných služieb
- eliminácia vzťahu medzi platbami a hodnotou pôdy vo vzťahu k redukcii efektu neočakávaných ziskov

- ujasnenie finančných pravidiel SPP s cieľom udržať pilier 1 ako podporujúci európske verejné statky (rozpočet EÚ), pilier 2 pre miestne, alebo národné verejné statky (spolufinancované z národných zdrojov)

Literatúra

- [1] CHAMBON, N. (2010), CAP budget negotiations: Make or break for the European Union, Notre Europe, Policy Brief n°19.
- [2] Directorate General for internal policies. Policy department B: Structural and Cohesion Policies (2011). Agriculture and Rural Development: The CAP in the EU budget: New objectives and financial principles for the review of the. Agricultural budget after 2013.
- [3] DG Agriculture and Rural Development, Agricultural Policy Analysis and Perspectives Unit. European Union (2011). Agricultural Policy Perspectives Briefs. The future of CAP direct payments.
- [4] Európska komisia (2011). SEK(2011) 1154 v konečnom znení. Pracovný dokument útvarov komisie zhrnutie správy o posúdení vplyvu Spoločná poľnohospodárska politika do roku 2020
- [5] Európska komisia (2011). KOM(2011) 500 v konečnom znení. Časť I: Oznámenie komisie Európskemu parlamentu, rade, európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - Rozpočet stratégie Európa 2020
- [6] HART, K. – RAYMENT, M. – LEE, H. (2011). Achieving a Transition Away from CAP Direct Payments. IEEP
- [7] HELMING, J. F. M. – I J. TERLUIN (2011). Scenarios for a cap beyond 2013; implications for EU27 agriculture and the cap budget. Wageningen, Statutory Research Tasks Unit for Nature & the Environment (WOT Natuur & Milieu). WOT-werkdocument 267. 63p.
- [8] HARVEY, D. – JAMBOR, A. (2010a) Review of the challenges of CAP reform, Centre for Rural Economy Discussion Paper Series
- [9] HARVEY, D. – JAMBOR, A. (2010b), CAP reform options; a challenge for analysis and synthesis, Centre for Rural Economy Discussion Paper Series
- [10] HARVEY, D. – JAMBOR, A. (2010c), On the future of Direct payments: CAP Bond Revisited, Centre for Rural Economy, UK

Kontaktná adresa

doc. Ing. Pavol SCHWARCZ, PhD.

Slovenská poľnohospodárska Univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra
e-mail pavol.schwarcz@uniag.sk

prof. JUDr. Anna BANDLEROVÁ, PhD.

Slovenská poľnohospodárska Univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra
e-mail anna.bandlerova@uniag.sk

doc. Ing. Loreta SCHWARCZOVÁ, PhD.

Slovenská poľnohospodárska Univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra
e-mail loreta.schwarczova@uniag.sk

doc. JUDr. Eleonóra MARIŠOVÁ, PhD.

Slovenská poľnohospodárska Univerzita v Nitre, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra
e-mail eleonora.marisova@uniag.sk

Zuzana Čierna – Tomáš Rábek

Možnosti zvyšovania rentability vlastného kapitálu pôsobením finančnej páky v poľnohospodárskych podnikoch

Increasing the return on equity by financial leverage in agricultural enterprises

Abstract Question at issue of degree of indebtedness on the one side is, we say that foreign capital is cheaper than own capital, on the other side we must respect issues of financial stability, of liberty and problems of financial distresses. One of the approaches to capital structure optimization in enterprises is comparison costs of the foreign capital with return on equity.

The aim of the article is to characterize the level of degree of indebtedness, return on investments, costs of foreign capital and return on investments in sample of agricultural enterprises through the period of years 2007-2010 and to find out share of the enterprises from the sample which fulfill the criterion of higher return on investments against the costs of foreign capital.

Key words degree of indebtedness - return on investments – costs of foreign capital - return on equity – financial leverage

Abstrakt V otázke zadlženosti na jednej strane hovoríme to tom, že cudzí kapitál sa považuje za lacnejší oproti vlastnému, na strane druhej treba rešpektovať otázky finančnej stability, voľnosti a problémy finančných ťažkostí. Jedným z prístupov optimalizácie kapitálovej štruktúry podnikov je porovnanie nákladov na cudzí kapitál s rentabilitou celkového kapitálu.

Cieľom príspevku je charakterizovať úroveň celkovej zadlženosti, rentability celkového kapitálu, nákladov na cudzí kapitál a rentability vlastného kapitálu v súbore poľnohospodárskych podnikov za obdobie rokov 2007 až 2010 a zistiť koľko podnikov z výberovej vzorky spĺňa kritérium vyššej rentability celkového kapitálu oproti nákladom na cudzí kapitál.

Kľúčové slová stupeň zadlženosti – rentabilita celkového kapitálu – náklady na cudzí kapitál – rentabilita vlastného kapitálu – finančná páka

Otázka zadlženosti poľnohospodárskych podnikov je pomerne často diskutovanou témou. Zadlženosť ako taká má dve roviny. Na jednej strane hovoríme o tom, že cudzí kapitál sa považuje za lacnejší oproti vlastnému, na strane druhej treba rešpektovať otázky finančnej stability, voľnosti a problémy finančných ťažkostí. Okrem iného to znamená, že prílišná

zadlženosť neprispieva k dobrému obrazu o finančnej situácii podniku, poľnohospodárske podniky nevynímajúc. V teórii poznáme viacero prístupov na optimalizáciu kapitálovej štruktúry podnikov, teda v akom pomere by mal byť vlastný a cudzí kapitál. Jedným z možných prístupov je porovnať náklady na cudzí kapitál s rentabilitou celkového kapitálu. Ak sú tieto náklady nižšie ako rentabilita celkového kapitálu, je možné rastom stupňa zadlženosti zvyšovať, pôsobením efektu finančnej páky, rentabilitu vlastného kapitálu, čím vlastne rastie trhovú hodnotu podniku. Preto cieľom príspevku je charakterizovať úroveň celkovej zadlženosti, rentability celkového kapitálu, nákladov na cudzí kapitál a rentability vlastného kapitálu (RVK) v súbore poľnohospodárskych podnikov za obdobie rokov 2007 až 2010.

Metodický postup

Podkladové údaje pre zhodnotenie vybraných pomerových ukazovateľov boli získané z Informačných listov MPRV SR, uložených v CD VÚEPP za právnické osoby za roky 2007 až 2010. Kritériom pre zaradenie do výberového súboru bolo to, aby sa dal v podniku takto vypočítať náklad na cudzí kapitál, teda aby podnik vykazoval hodnoty v položkách bankových úverov, či finančných výpomocí. Výpočtom ukazovateľa nákladov na cudzí kapitál sme dostali nie skutočnú hodnotu, skôr odhadovanú. Pretože v menovateli zlomku je stav úverov a finančných výpomocí ku konkrétnemu obdobiu a teda nie sú zohľadnené tie bankové úvery a finančné výpomoci, ktoré boli v priebehu roka čerpané a zároveň aj splatené. Pri výpočtoch boli použité nasledovné pomerové ukazovatele (1 až 4).

$$\text{náklady na cudzí kapitál} = \frac{\text{nákladové úroky}}{\text{dlhod.} + \text{krátkod. bankové úvery} + \text{krátkodobé fin. výpomoci}} * 100$$

(1)

$$\text{stupeň zadlženosti (celková zádlženosť)} = \frac{\text{záväzky}}{\text{vlastné imanie a záväzky}} * 100$$

(2)

$$\text{rentabilita celkového kapitálu (RCK)} = \frac{\text{VH pred zdanením} + \text{nákladové úroky}}{\text{celkový kapitál}} * 100$$

(3)

$$\text{rentabilita vlastného kapitálu (RVK)} = \frac{\text{VH po zdanení (čistý zisk)}}{\text{vlastný kapitál}} * 100$$

(4)

Pre ich bližšie charakterizovanie sme zvolili opisné štatistiky:

- dolný kvartil – oddeľuje dolných 25 % vzostupne usporiadaných hodnôt štatistického znaku,
- medián – je stredná hodnota usporiadaného štatistického súboru, ktorý ho rozdeľuje na dve rovnaké časti

- horný kvartil – oddeluje horných 25 % vzostupne usporiadaných hodnôt štatistického súboru.

Tieto opisné štatistiky sú menej ovplyvnené extrémnymi hodnotami, napr. oproti klasickému aritmetickému priemeru.

Vlastná práca

Z podkladových údajov získaných z Informačných listov MPRV SR za právnické osoby sme vyseletovali do výberového súboru v každom roku iba podniky, ktoré vykazovali hodnoty bankových úverov (dlhodobých, krátkodobých), alebo krátkodobé finančné výpomoci. Teda aby bolo možné vypočítať ukazovateľ náklady na cudzí kapitál. Prehľad o pôvodnom počte podnikov v základnom súbore, ako aj vo výberovom súbore (podniky po vyselektovaní) za roky 2007 až 2010 poskytuje Tab. 1. Po vyradení nevyhovujúcich podnikov vo vzorke ostalo v každom roku viac ako 68 % podnikov, ktoré vykázali hodnoty úverov. Najviac podnikov bolo v roku 2008 (74,58 %). Tab. 1 poskytuje aj prehľad o veľkosti obhospodarovanej poľnohospodárskej pôdy podľa katastra. Vybrané podniky obhospodarujú dokonca 79,9 % p. p. v roku 2007 a až 83,52 % p. p. v roku 2008. Reprezentatívnosť výberového súboru nie je potrebné ďalej charakterizovať, pretože pôvodný základný súbor obsahoval všetky poľnohospodárske podniky za právnické osoby. Tým, že sme podľa nášho kritéria vyradili niektoré podniky, sme dostali výberový súbor, v ktorom sú obsiahnuté všetky podniky, ktoré vo svojej účtovnej závierke vykázali nenulovú hodnotu bankových úverov, alebo krátkodobých finančných výpomocí.

Charakteristika výberovej vzorky podnikov

Definition of the sample of the enterprises

Tab. 1

Rok ¹	2007	2008	2009	2010
Početnosť podnikov VS ²	930	933	940	818
Početnosť podnikov ZS ³	1 359	1 251	1 268	1 131
% podiel ⁴	68,43 %	74,58 %	74,13 %	72,33 %
Obhospodarovaná p. p. podľa katastra VS v ha ⁵	1 230 220	1 238 972	1 228 197	1 135 811
Obhospodarovaná p. p. podľa katastra ZS v ha ⁶	1 539 767	1 483 530	1 497 667	1 411 992
% podiel	79,90 %	83,52 %	82,01 %	80,44 %

Prameň: Informačné listy MPRV SR, vlastné výpočty⁷

Poznámka: VS – výberový súbor; ZS – základný súbor, p. p. – poľnohospodárska pôda

1/ Year, 2/ Number of the enterprises in a sample, 3/ Number of the enterprises in a basic group, 4/ % share
5/ Cultivated agricultural land according to the land register of the sample, 6/ Cultivated agricultural land according to the land register of the basic group, 7/ Source: Questionnaires of MARD of the Slovak Republic, own calculations

Rentabilita vlastného kapitálu reprezentuje pomer medzi výsledkom hospodárenia a vlastným kapitálom a záujem vlastníkov o výsledný efekt využitia vlastného kapitálu v podniku. Nevýhodou je, že nevypovedá o podmienkach dosiahnutia zisku (riziko) a že vypovedá o minulom období (Otrusínová, M. - Kubičková, D., 2011).

Podľa Kostkovej, A. (2007) rentabilita vlastného kapitálu je dôležitá hlavne z hľadiska vlastníkov. Vlastníci ňou zisťujú, či ich kapitál prináša dostatočne veľký výnos, či sa využíva s intenzitou zodpovedajúcou veľkosti ich investičného rizika. Pre investora je dôležité, aby RVK bola vyššia ako úroky, ktoré by mohol podnik dosiahnuť pri inej, menej rizikovej forme investovania. Na toto porovnanie je potrebné poznať rentabilitu cudzieho kapitálu. Tá je reprezentovaná úrokovou mierou a vypočítame ju ako podiel nákladových úrokov a všetkých záväzkov a úverov, ktorými financuje podnik svoje potreby. Dôležité je, aby dynamika rastu RVK bola vyššia ako rentabilita celkového kapitálu.

Žiaduce vzťahy medzi rentabilitou vlastného kapitálu, rentabilitou celkového kapitálu a úrokovou mierou možno vyjadriť nasledovne: $RVK > RCK > i$

V anglickej a americkej literatúre je vzťah medzi rentabilitou celkového vloženého kapitálu a rentabilitou vlastného kapitálu spravidla vyjadrovaný nasledovným vzťahom (Holečková, J. - Grunwald, R., 2001):

$$RVK = RCK * \frac{CA}{VI} * (1 - d)$$

(5)

RVK – rentabilita vlastného kapitálu

RCK – rentabilita celkového vloženého kapitálu, ktorá je vypočítaná zo zisku pred zdanením, ale po odpočítaní úrokov

CA – celkové aktíva

VI – vlastné imanie

d – sadzba dane zo zisku

Vo vyššie uvedenej rovnici nie je zachytený vzťah medzi rentabilitou celkového kapitálu a úrokovým zaťažením podniku a finanční analytici nie sú preto schopní vyčíslieť vplyv zadlženosti ako nositeľa finančného rizika na rentabilitu vlastného kapitálu. Zisk po odpočítaní finančných nákladov, hlavne zaplatených nákladových úrokov za použitia cudzích zdrojov, je časť zisku, ktorá patrí investorom, zatiaľ čo pred odpočítaním finančných nákladov je ziskom, ktorý patrí tak veriteľom ako i investorom.

Rovnicu výpočtu rentability vlastného kapitálu možno pretransformovať s použitím jednotlivých kategórií zisku – zisk pred zdanením a úrokmí EBIT, zisk pred zdanením EBT a zisk po zdanení EAT. Potom možno napísať tento vzťah ako:

$$RVK = \frac{EBIT}{CA} * \frac{EBT}{EBIT} * \frac{CA}{VI} * \frac{EAT}{EBT} = \frac{EBIT}{TR} * \frac{TR}{CA} * \frac{EBT}{EBIT} * \frac{CA}{VI} * \frac{EAT}{EBT}$$

(6)

Z daného vzťahu vyplýva, že rentabilita vlastného kapitálu môže byť rozpísaná na päť samostatných ukazovateľov:

EBIT / TR – prevádzková ziskovosť tržieb

TR / CA – obrat celkových aktív

EBT / EBIT – úroková redukcia zisku

CA / VI – finančná páka

EAT / EBT – daňová redukcia zisku

Z týchto vzťahov je zrejmé, že RVK je ovplyvňovaná rentabilitou celkového kapitálu, zdanením a úrovňou zadlženosti. Vplyv zadlženosti na rentabilitu vlastného kapitálu vyjadrujú dva z vyššie uvedených faktorov, úroková redukcia zisku a tzv. finančná páka, pričom tieto dva faktory pôsobia protichodne.

To znamená, že zvýšenie podielu cudzieho kapitálu, teda zadlženosti, ktorá sa prejaví v raste ukazovateľa finančná páka, má podľa tohto vzťahu pozitívny vplyv na rentabilitu vlastného kapitálu. Avšak na druhej strane zvýšenie podielu cudzích zdrojov je spravidla sprevádzané zvýšením úrokov, ktoré znižujú podiel zisku plynúceho investorom a spôsobuje tým pokles ukazovateľa úroková redukcia zisku, a tým aj hlavného ukazovateľa, ktorým je rentabilita vlastného kapitálu.

Tabuľka 2 poskytuje prehľad o výške rentability vlastného kapitálu v analyzovanom výberovom súbore. Pri výpočtoch sme vychádzali v výsledku hospodárenia po zdanení, pretože až takto zdanený výsledok hospodárenia môže byť použitý buď ako interný zdroj financovania potrieb, ale aj ako odmena pre vlastníkov kapitálu, samozrejme po naplnení zákonných fondov. Z tabuľky vyplývajú veľmi nízke hodnoty u podnikoch zaradených do dolného kvartiliu, ale aj v mediáne. Tieto hodnoty, s výnimkou roku 2007, by nepostačovali ani na pokrytie inflácie. Na strane druhej, existuje tu skupina podnikov (podniky v hornom kvartile), ktoré dosahujú priaznivé výsledky. Tzn., že aj v roku 2009, ktorý bol za posledné roky z hľadiska dosahovaných ekonomických výsledkov najhorší, 25 % podnikov vo výberovom súbore dokázalo dosiahnuť rentabilitu vlastného kapitálu vyššiu, viac ako 5,87 %.

Rentabilita vlastného kapitálu

Return on equity

Tab. 2

Rok ¹	2007	2008	2009	2010
Dolný kvartil ²	0,57 %	0,09 %	-14,59 %	-4,29 %
Medián ³	3,91 %	2,30 %	0,26 %	0,90 %
Horný kvartil ⁴	17,14 %	9,98 %	5,87 %	7,62 %

Prameň: Informačné listy MPRV SR, vlastné výpočty⁷

1/ Year, 2/ Lower quartile, 3/ Median, 4/ Upper quartile, 5/ Source: Questionnaires of MARD of the Slovak Republic, own calculations

Pri rentabilite vlastného kapitálu by sme chceli poukázať na problematiku určenia výšky vlastného kapitálu u právnej formy družstvo, ktorá je tiež obsiahnutá vo výberovom súbore. Podľa výsledkov monografie Serenčes, P. a kol. (2010) podstatná časť pasív, konkrétne vlastné imanie a v ňom jeho dve zložky – základné imanie a kapitálové fondy, vznikla na základe procesu transformácie majetku družstiev. Nešlo o peňažné vklady do podnikania, ale o vyjadrenie hodnoty vlozenej do pôdy (ktorá však zostala vo vlastníctve pôvodného

vlastníka), o vyjadrenie vloženého majetku (obežný a neobežný majetok vložený do družstva) a o vyjadrenie hodnoty práce odpracovanej na vytvorenie deleného majetku družstva. Daná skutočnosť má kardinálny vplyv na hodnotenie finančnej a kapitálovej štruktúry družstiev. A samozrejme, sa prejaví pri hodnotení zadlženosti podniku, rentability a celkovo vo všetkých ukazovateľoch, ktoré vychádzajú alebo do nich vstupujú položky základné imanie a kapitálové fondy.

Pre príspevok má toto tvrdenie význam v tom, že vypočítané hodnoty rentability vlastného kapitálu u podnikov s právnou formou družstvo môžu byť hodnoty nižšie práve pod vplyvom toho, že menovateľ ukazovateľa rentability vlastného kapitálu môže byť nadhodnotený.

Druhým analyzovaným ukazovateľom je stupeň zadlženosti. Niektorí autori pri výpočtoch zvyknú do čitateľa zlomku započítat' aj časové rozlíšenie zo strany pasív. My sme v čitateli zlomku počítali len záväzky spolu, ako cudzí zdroj financovania potrieb poľnohospodárskych podnikov. Tabuľka 3 poskytuje prehľad jednotlivých popisných štatistík stupňa zadlženosti. Viacerí autori uvádzajú ako odporúčanú hodnotu 50 %. Na základe tohto kritéria by sa dalo povedať, že mediánová stredná hodnota sa blíži tomuto kritériu a že podniky v dolnom kvartáli majú nízky stupeň zadlženosti, keďže sa pohybuje do 30 % a podniky horného kvartilu, teda vrchný 25 % podnikov má stupeň zadlženosti viac ako 67 %. Uvedené sa však stretáva s dvomi problémami. Prvým je, že odporúčaná hodnota 50 % je postavená všeobecne, teda pre všetky podniky (priemysel, stavebníctvo a pod.), pričom poľnohospodárstvo má svoje špecifiká, a preto by bolo vhodné určiť odporúčanú hodnotu pre poľnohospodárske podniky. Druhým problémom je skutočnosť, na ktorú chceme poukázať v tomto príspevku. A tou je, že podniky, ktoré majú nižšiu rentabilitu celkového kapitálu ako náklad na cudzí kapitál, by sa mali snažiť zvyšovať podiel vlastných zdrojov financovania, čím by rástla rentabilita vlastného kapitálu, a tým ich trhovú hodnotu. Naopak, podniky s vyššou rentabilitou celkového kapitálu oproti nákladom na cudzí kapitál, sa majú snažiť zvyšovať podiel cudzích zdrojov financovania na celkovom kapitáli. Samozrejme s prihliadnutím na likviditu a s ňou spojených nákladov finančných ťažkostí.

Stupeň zadlženosti *Degree of Indebtedness*

Tab. 3

Rok ¹	2007	2008	2009	2010
Dolný kvartil ²	27,06 %	28,72 %	30,71 %	27,90 %
Medián ³	45,60 %	45,97 %	48,76 %	46,50 %
Horný kvartil ⁴	67,31 %	67,06 %	68,06 %	67,68 %

Prameň: Informačné listy MPRV SR, vlastné výpočty⁷

1/ Year, 2/ Lower quartile, 3/ Median, 4/ Upper quartile, 5/ Source: Questionnaires of MARD of the Slovak Republic, own calculations

Preto tretím analyzovaným ukazovateľom je rentabilita celkového kapitálu. V čitateli zlomku sme použili výsledok hospodárenia pred zdanením a nákladové úroky. Týmto vieme vzájomne lepšie komparovať podniky s rôznou kapitálovou štruktúrou a s rôznym daňovým zaťažením v oblasti priamych daní. Podľa Bojňanského, J. a kol. (2012) daňové zaťaženie daňou z príjmov u poľnohospodárskych podnikov sa v priemere pohybovalo v intervale 4,40

až 9,86 eur na hektár poľnohospodárskej pôdy, pričom vyššiu úroveň dosiahlo v roku 2007 a 2008, čo súviselo s celkovo dobrými hospodárskymi výsledkami poľnohospodárskych podnikov v tomto období. Naopak, najnižšiu úroveň dosiahlo toto zaťaženie v roku 2009 v súvislosti s prehlbujúcou sa finančnou krízou. V prípade dane z príjmov ide o druhé najvýznamnejšie daňové zaťaženie. Uvedené konštatovanie je však značne individuálne a závisiace od hospodárenia konkrétneho poľnohospodárskeho podniku. V porovnaní so situáciou do roku 2000 však možno pozorovať diametrálne ťaživejší dopad tejto dane na finančné hospodárenie poľnohospodárskych podnikov. Toto bolo spôsobené skutočnosťou, že od roku 2000 došlo zo strany zákona o daniach z príjmov k podstatnej zmene v prístupe k zdaňovaniu prijatých dotácií, ktoré sa od tohto roka v plnej výške stávajú základom dane, čo následne viedlo k podstatnému zvýšeniu daňovej povinnosti z titulu dane z príjmov.

Z Tab. 4 vyplýva, že rok 2009 sa naozaj javí ako najhorší v dosahovaní rentability celkového kapitálu. O niečo lepšie hodnoty boli už v roku 2010. Pritom je potrebné poukázať na fakt, že u prvých 25 % podnikov v rokoch 2009 a 2010 bola strata taká vysoká, že aj po pripočítaní nákladových úrokov vychádzajú záporné hodnoty. Teda tieto podniky nie sú schopné zo svojej hospodárskej činnosti uhradiť svojim veriteľom tieto náklady. Preto museli hľadať iné finančné zdroje.

Rentabilita celkového kapitálu

Return on investments

Tab. 4

Rok ¹	2007	2008	2009	2010
Dolný kvartil ²	1,22 %	0,80 %	-7,03 %	-2,47 %
Medián ³	3,07 %	2,61 %	0,88 %	1,44 %
Horný kvartil ⁴	7,51 %	5,74 %	3,22 %	4,03 %

Prameň: Informačné listy MPRV SR, vlastné výpočty⁷

1/ Year, 2/ Lower quartile, 3/ Median, 4/ Upper quartile, 5/ Source: Questionnaires of MARD of the Slovak Republic, own calculations

Rentabilitu celkového kapitálu však chceme porovnávať práve s nákladmi na cudzí kapitál. Týmto prepočtom (viď. metodika, vzorec 1) sa nedopracujeme k presnému vyčísleniu nákladov na cudzí kapitál, pretože v menovateli zlomku sa nachádza stav jednotlivých účtov k 31.12. príslušného roka. To znamená, že v priebehu roka čerpané a zároveň aj splatené bankové úvery, resp. finančné výpomoci, tu nebudú zachytené, ale premietnu sa v ukazovateli nákladových úrokov. Tým daný ukazovateľ môže dosahovať vyššie hodnoty, ako sú skutočné náklady na cudzí kapitál. Čiastočne by sa tento problém vyriešil, ak by sme v menovateli použili priemerný stav účtov, ktorý by sme vypočítali ako stav z minulého roka a stav z bežného roka a výsledok podelili dvoma, podobne ako je to napríklad pri ukazovateľoch aktivity. Uvedené však sme neaplikovali vzhľadom na to, že v každom roku sme pracovali s iným počtom podnikov a nevytvárali sme tzv. panel dát. Čo by na jednej strane uľahčilo niektoré prepočty, na strane druhej by tento panel dát do istej miery skreslil výsledky, keďže by v analýzach neboli obsiahnuté podniky, ktoré v priebehu sledovaného obdobia vznikli, resp. zanikli.

Náklady na cudzí kapitál

The costs of foreign capital

Tab. 5

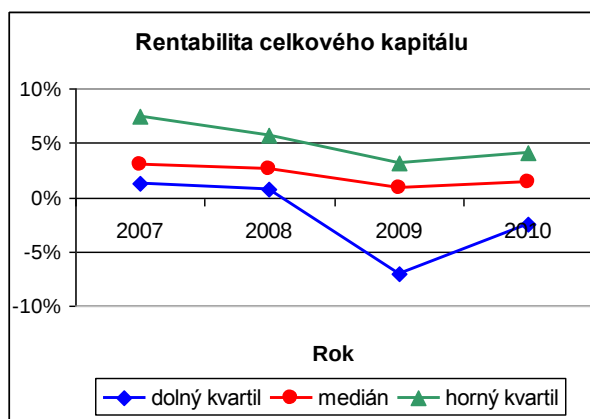
Rok ¹	2007	2008	2009	2010
Dolný kvartil ²	5,02 %	5,06 %	4,18 %	4,14 %
Medián ³	8,85 %	8,17 %	6,73 %	7,05 %
Horný kvartil ⁴	15,54 %	14,41 %	12,30 %	12,46 %

Prameň: Informačné listy MPRV SR, vlastné výpočty⁷

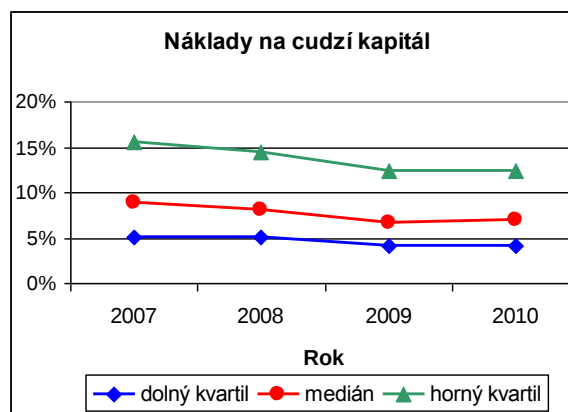
1/ Year, 2/ Lower quartile, 3/ Median, 4/ Upper quartile, 5/ Source: Questionnaires of MARD of the Slovak Republic, own calculations

Už na prvý pohľad z Tab. 5 vyplýva, že hodnoty nákladov na cudzí kapitál v jednotlivých kvartiloch sú vyššie oproti rentabilite celkového kapitálu (Tab. 4). Vizuálne uvedené tvrdenie dokladuje Graf 1 a 2.

Graf 1

Graf 2

Prameň: Informačné listy MPRV SR, vlastné výpočty⁷

Graph 1: 1/ Return on investments, 2/ Lower quartile, 3/ Median, 4/ Upper quartile, 5/ Database of the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic, own calculations

Graph 2: 1/ The costs of foreign capital, 2/ Lower quartile, 3/ Median, 4/ Upper quartile, 5/ Source: Questionnaires of MARD of the Slovak Republic, own calculations

Aby sme sa dopracovali k objektívnym výsledkom, porovnali sme v jednotlivých podnikoch výberového súboru RCK oproti nákladom na cudzí kapitál. V tabuľke 6 sú zobrazené počtosti podnikov, ktoré spĺňajú toto kritérium. Najlepšie sa javí rok 2007, kedy to bolo až 24,4 % podnikov, naopak najhorším je rok 2009, kedy to bolo necelých 13 % podnikov. Rok 2010 sa o niečo zlepšil a pomerovo sa priblížil roku 2008. Celkovo možno potvrdiť, že iba veľmi málo podnikov splnilo túto podmienku a len u týchto podnikov by sme odporúčali ďalšie zadlžovanie, čím by sa pôsobením finančnej páky zvyšovala rentabilita vlastného kapitálu, a tým aj tržová hodnota firmy. U ostatných podnikov by sme naopak odporúčali zvyšovať stupeň samofinancovania.

Počet podnikov s väčšou RCK oproti nákladom na cudzí kapitál**Number of enterprises with higher Return on investments compared to the costs of foreign capital****Tab. 6**

Rok ¹	2007	2008	2009	2010
Počet podnikov spolu ²	930	933	940	818
Počet podnikov s väčšou RCK oproti nákladom na cudzí kapitál ³	227	174	122	135
% podiel ⁴	24,41 %	18,65 %	12,98 %	16,50 %

*Prameň: Informačné listy MPRV SR, vlastné výpočty⁷**1/ Year, 2/ Number of enterprises together, 3/ Number of enterprises with higher Return on investments compared to the costs of foreign capital, 4/ % share, 5/ Source: Questionnaires of MARD of the Slovak Republic, own calculations***Záver**

Cieľom príspevku bolo charakterizovať úroveň celkovej zadlženosti, rentability celkového kapitálu, nákladov na cudzí kapitál a rentability vlastného kapitálu (RVK) v súbore vybraných poľnohospodárskych podnikov za obdobie rokov 2007 až 2010. Výberová vzorka podnikov predstavovala v priemere 70 % všetkých podnikov základného súboru.

V súvislosti s otázkou zadlženosti nielen poľnohospodárskych podnikov oproti sebe stojí fakt, že cudzí kapitál sa považuje za lacnejší než vlastný a na strane druhej finančná stabilita podniku. Podniky s nižšou rentabilitou celkového kapitálu ako náklad na cudzí kapitál, by sa mali snažiť zvyšovať podiel vlastných zdrojov financovania, čím by rástla rentabilita vlastného kapitálu, a tým aj trhovú hodnotu firmy. Firmy s vyššou rentabilitou celkového kapitálu oproti nákladom na cudzí kapitál sa majú snažiť zvyšovať podiel cudzích zdrojov financovania na celkovom kapitáli.

Zámerom príspevku bolo zistiť, aké percento skúmaných podnikov spĺňa kritérium, kedy hodnoty nákladov na cudzí kapitál sú nižšie ako RCK. Za sledované obdobie uvedené kritérium spĺňalo v priemere len 18,14 % z celkového počtu podnikov vo výberovom súbore. Najlepšie sa javí rok 2007 (24,4 % podnikov) a najhorším je rok 2009 (13 %). Celkovo však iba veľmi málo podnikov splnilo danú podmienku a iba u týchto podnikov by sme odporúčali ďalšie zadlžovanie, čím by sa pôsobením finančnej páky zvyšovala rentabilita vlastného kapitálu, a tým aj trhovú hodnotu podniku. U ostatných podnikov by sme naopak odporúčali zvyšovať stupeň samofinancovania.

Záverom možno konštatovať, že by bolo zaujímavé bližšie špecifikovať zistené percento podnikov spĺňajúcich danú podmienku. Či do podielu vyhovujúcich podnikov spadali skôr podniky s právnou formou družstvo, či veľké alebo naopak malé podniky, alebo podniky hospodáriace v znevýhodnených podmienkach a pod., prípadne, do akej miery uvedené dosiahnuté výsledky v danej skupine podnikov ovplyvnili dotácie.

Literatúra

- [1] BOJŇANSKÝ, J. – TÓTH, M. – SERENČÉŠ, P.: Vplyv verejných financií na finančné hospodárenie podnikov poľnohospodárskej výroby. In: Acta oeconomica et informatica,

- ročník 15, 2012, č.1, vedecký časopis pre ekonomiku a informatiku v poľnohospodárstve, SPU: Nitra, s. 14-17. ISSN 1336-9261 (online), ISSN 1335-2571 (tlačené vydanie)
- [2] HOLEČKOVÁ, J. – GRUNWALD, R. 2001. Finanční analýza a plánování podniku. 2. vydání. Praha: VŠE, 2001, 197 s. ISBN 80-7079-587-5
- [3] KOSTKOVÁ, A. 2007. Ekonomická analýza podniku. Praktikum. Bratislava: Ekonóm, 2007. 190 s. ISBN 978-80-225-2251-1
- [4] OTRUSINOVÁ, M. - KUBÍČKOVÁ, D. 2011. Finanční hospodaření municipálních účetních jednotek – po novele zákona o účetnictví. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 192 s. ISBN 978-80-7400-342-4
- [5] SERENČÉŠ, P. – SERENČÉŠ, R. – TÓTH, M. – ČIERNA, Z. – RÁBEK, T. 2010. Financie v poľnohospodárstve. 1. vyd. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2010. 183 s. ISBN : 978-80-552-0438-3

Kontaktná adresa

Ing. Zuzana ČIERNA, PhD.

Ing. Tomáš RÁBEK, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra financií,
Tr. A. Hlinku 34, 949 01 Nitra, SR

tel. + 421 (0)37 641 4140 e-mail zuzana.cierna@uniag.sk

tel. + 421 (0)37 641 4140 e-mail tomas.rabek@uniag.sk

Mária Kadlečíková – Zuzana Kapsdorferová – Michal Filo – Alexandra Malejčíková

Trendy vo vývoji cien, v produkcii a v spotrebe potravín vo vybraných krajinách a v Slovenskej republike

Trends in Food Prices, Food Production and Consumption in Selected Countries and in the Slovak Republic

Abstract *The access to food in a sufficient quantity and quality is for all inhabitants of every country very important in terms of ensuring their subsistence. Food is according to Maslow one of our physiological needs. This means, that only after satisfying this need we can start with fulfilment of the needs placed on the higher levels of his pyramid. In addition to this factor in case of food we also have to consider the development of its prices, since the price level is significantly influencing the purchasing power of citizens. Stemming out of this, the submitted paper is dealing with the development of food prices in the Slovak Republic and in other selected countries. Furthermore, the object of the research is the development trends in food production, food consumption and international trade with agricultural commodities as well.*

Keywords *food – food prices – food price volatility – import – export*

Abstrakt Dostupnosť potravín v postačujúcom množstve a kvalite je z hľadiska zabezpečenia základných životných potrieb pre obyvateľa každej krajiny veľmi dôležitá. Maslow zaradil hierarchicky potrebu prijímať potravu medzi základné fyziologické potreby. To znamená, že až po uspokojení týchto potrieb môžeme začať uspokojovať tie potreby, ktoré sa nachádzajú na vyšších priečkach. V prípade potravín však okrem vyššie uvedeného faktora treba brať do úvahy aj vývoj ich cien, pretože práve tie sú dôležitým determinantom kúpyschopnosti obyvateľstva. Vychádzajúc z uvedeného, predkladaný príspevok sa zaoberá vývojom cien potravín v Slovenskej republike a v ďalších vybraných krajinách. Ďalej objektom výskumu sú aj vývojové trendy vo výrobe potravín, ich spotrebe a v zahraničnom obchode s agropotravinárskymi komoditami.

Kľúčové slová potraviny – ceny potravín – kolísavosť cien potravín – vývoz – dovoz

Fluktuácia cien je bežnou súčasťou dobre fungujúceho trhu s agrárnymi komoditami. Ak sa však tieto zmeny stanú výraznejšími a nepredvídateľnejšími, potom môžeme v tejto súvislosti hovoriť o kolísavosti cien (volatility). V súčasnosti existujú rôzne názory, ktoré sa snažia objasniť príčiny jej vzniku. V otázke jej dôsledkov platí vo všeobecnosti zhoda, že extrémna kolísavosť cien môže ohroziť svetovú potravinovú bezpečnosť. V príspevku sa

preto zaoberáme vývojom cien potravín v Slovenskej republike, ale aj komparáciou ich vývoja s vyspelými krajinami Západnej Európy a s niektorými krajinami Východnej Európy. Dôležitá je tiež otázka výroby a spotreby potravín vrátane zahraničného agroobchodu. Tej sa v príspevku venujeme poukázaním na rozhodujúce tendencie, ktoré sa v prípade týchto kategórií vyskytujú nielen na Slovensku, ale aj v iných častiach sveta (v Západnej a vo Východnej Európe ako aj v Strednej Ázii).

Metodický postup

Cieľom príspevku je poukázať na existujúce trendy vo vývoji cien potravín v Slovenskej republike v kontexte ich vývoja s vybranými krajinami sveta a taktiež na trendy vo výrobe a spotrebe potravín a v obchode s potravinami. Ako zdroj údajov slúžili verejne dostupné databázy (FAOSTAT, OECD.StatExtracts), Zelené správy Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka, Štatistické ročenky Slovenskej republiky a iné. Z metód vedeckej práce boli v príspevku využité najmä metódy analýzy, syntézy a komparácie.

Pre popis aktuálnych trendov vo vývoji cien poľnohospodárskych komodít a potravín v príspevku využívame FAO Food Price Index (FPI), ktorý meria mesačné zmeny vo svetových cenách spotrebného koša potravinárskych komodít. Tento index pozostáva z priemeru indexu cien piatich skupín komodít (reprezentujúcich 55 záznamov) vážených priemerným podielom exportu každej tejto skupiny za roky 2002–2004 [5]. Ďalej využívame index spotrebiteľských cien potravín, ktorý je sledovaný v rámci databázy OECD. Stat Extracts ako tzv. MEI – Main Economic Indicator, teda hlavný ekonomický indikátor [15]. V závere príspevku sa odvolávame na FAO Agricultural Production Indices (FAO indexy poľnohospodárskej produkcie). Tieto indexy poukazujú na relatívnu úroveň agregovaného objemu poľnohospodárskej produkcie za každý rok v porovnaní s obdobím rokov 1999–2001. Sú založené na cenami vážených množstvách rôznych vyrobených poľnohospodárskych komodít po odpočítaní objemu osív a krmív vážených podobným spôsobom [10].

Vlastná práca

Aktuálne trendy vo vývoji cien potravín

Od roku 1961 mali svetové ceny potravín klesajúcu tendenciu, ale ukazuje sa, že tento trend sa zmenil v prvej dekáde tretieho tisícročia. Ročný potravinový index FAO (FPI) sa reálne znížil v období rokov 1961 až 2000, ale potom začal rásť začiatkom roku 2000 a prudko narástol v rokoch 2007 až 2008. Hoci svetové ceny potravín sa mierne znížili v roku 2009, k ich opätovnému rastu došlo v rokoch 2010–2011. Vývoj FAO Food Price Indexu od roku 2000 po rok 2010 zachytáva Obr. 1.

Z historického hľadiska, vývoj cien z poslednej dekády nie je ojedinelý, napríklad trh s potravinami zaznamenal svoj vrchol počas predchádzajúcej „svetovej krízy“, v rokoch 1973 až 1975. V každom prípade, čas nízkych reálnych cien potravín sa skončil, alebo sa aspoň zastavil a prognózy hovoria o tom, že ceny zostanú nad úrovňou dlhodobého trendu v nasledujúcich desiatich rokoch. K tomuto záveru vedú analýzy súčasných

poľnohospodárskych politík vo svete, dopady klimatických zmien, trendy produktivity práce, ako aj demografického a makroekonomického vývoja.

Od januára 2011 ceny obilnín, oleja, mliečnych výrobkov a mäsa boli takmer na rovnakej úrovni, ako tomu bolo počas potravinovej krízy v rokoch 2007–2008, ale ceny cukru boli podstatne vyššie. Cenový index mäsa pokračoval v raste, ale cenové indexy ostatných komodít zostali stabilné alebo sa mierne znížili. Podľa prognóz OECD–FAO Agricultural Outlook (Poľnohospodársky výhľad) 2010–2019 / OECD–FAO, 2010, reálne ceny komodít budú v priemere vyššie počas nasledujúcich desiatich rokov, v porovnaní s obdobím rokov 2000–2009. Medzi faktory, ktoré ovplyvňujú vyššie ceny komodít patria vyššie ceny za energiu, rastúce príjmy obyvateľov v rýchlom sa rozvíjajúcich ekonomikách (napr. Čína, India) a nadväzne zvýšený dopyt po potravinách, vyššia produkcia biopalív z poľnohospodárskych komodít určených pre ľudskú výživu, ale aj negatívny vplyv dopadov klimatických zmien na poľnohospodársku výrobu. Extrémna variabilita cien základných potravín v poslednom období je predmetom vážnych starostí. Kolísanie cien je na jednej strane normálnym atribútom a na druhej strane nevyhnutnou požiadavkou fungovania konkurencieschopného trhu. Podstata cenového systému spočíva v tom, že ak je nedostatok potravín, potom sa ich cena zvyšuje, čo vedie k zníženiu ich spotreby a k rastu investícií do výroby príslušnej komodity. Efektívnosť cenového systému však zlyháva za podmienok nadmernej kolísavosti cien, keďže neistota vedie k rastu investičného rizika. Epizódy vysokých cien potravín poškodzujú potravinovú bezpečnosť v krátkodobom časovom horizonte, pretože negatívne ovplyvňujú kúpyschopnosť spotrebiteľov. Ďalej, neurčitosť spojená s cenovou kolísavosťou môže viesť k zníženým investíciám do poľnohospodárstva, keďže farmári sa bránia investovať do výroby, návratnosť ktorej je neistá a analogicky banky majú rezervovaný postoj k poľnohospodárskej prvovýrobe pri poskytovaní úverov. Reakcie na vyššie ceny môžu byť preto rôzne. Údaje o cenovej kolísavosti počas dlhšieho časového obdobia (od roku 1957), ukazujú, že vysoká kolísavosť cien, akou v súčasnom období prechádzame, má svoju analógiu v predchádzajúcom vývoji. Musíme však zdôrazniť, že obdobie vysokej kolísavosti cien nie je novým vývojom pre poľnohospodárstvo, je to dlhodobo známy a rešpektovaný trend. Napriek tejto súvislosti sú vážne obavy, že sa môže zvýšiť periodicita kolísavosti cien ako aj ich negatívny dopad a rozsah na potravinovú bezpečnosť vo svete, Slovensko nevynímajúc (rastúce ceny základných potravín).

Domáce ceny potravín

Hneď v úvode tejto časti príspevku sa žiada zdôrazniť, že svetové ceny potravín sa dokonale nepremietajú na domácich trhoch. Bez ohľadu na túto skutočnosť, v posledných mesiacoch v niektorých importujúcich krajinách bol spozorovaný prienik svetových cien na domáce trhy. Globálny systém včasného varovania FAO (GIEWS), poskytuje najaktuálnejšie informácie o stave obchodu s obilninami, ako aj o obchodných cenách. Aprílové číslo globálneho monitorovania cien potravín v roku 2011 upozorňovalo, že ceny obilnín v mnohých rozvojových krajinách sa opäť zvýšili a spôsobovali obavy v niektorých regiónoch. V posledných dvoch rokoch (od februára alebo marca 2009 do februára alebo marca 2011) ceny boli nízke a stabilné v Západnej Afrike, ako aj v Južnej Afrike. Napriek tomuto konštatovaniu v iných regiónoch, vrátane Ázie, v krajinách bývalého Sovietskeho

zväzu a v niektorých krajinách Latinskej Ameriky a Karibiku, sa vyskytli vysoké, alebo zvýšené veľkoobchodné a maloobchodné ceny obilnín počas posledných dvoch rokov. V niektorých krajinách Ázie, ako napr. v Indii, Indonézii, Bangladéši, Vietname a v niektorých krajinách bývalého Sovietskeho zväzu, ceny obilnín dosiahli svoju najvyššiu úroveň v roku 2008.

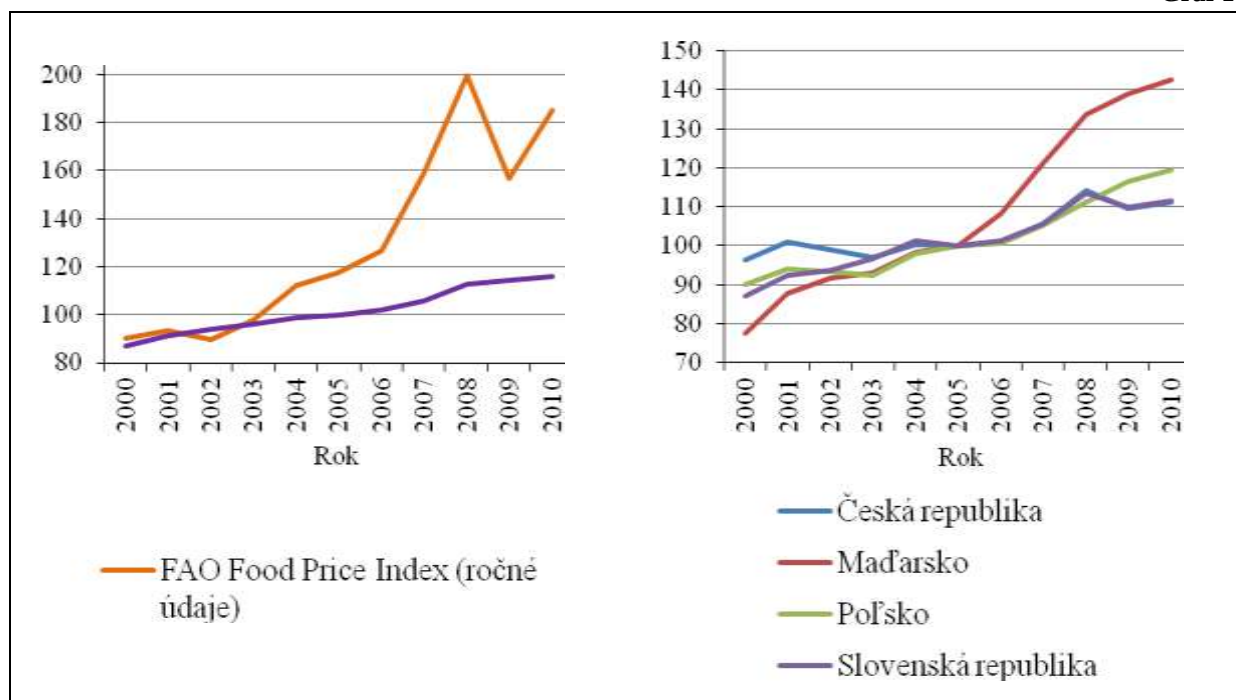
Ceny potravín v Slovenskej republike a vo vybraných krajinách

Graf 1 znázorňuje ako sa vyvíjal FAO Food Price Index na báze ročných údajov, priemerný index spotrebiteľských cien potravín v krajinách OECD a vývoj indexu spotrebiteľských cien potravín v krajinách V4 v období rokov 2000 až 2010. Graf 2 znázorňuje vývoj indexu spotrebiteľských cien potravín v piatich krajinách Západnej Európy s najvyššou mierou hospodárskeho rastu, v Ruskej Federácii a v Turecku v rovnakom období. Z uvedených grafov vyplýva, že index cien potravín v Slovenskej republike v priebehu sledovaného obdobia neustále rástol a najvyššiu hodnotu dosiahol v roku 2008, kedy ceny v danom roku prevýšili ceny bazického roku 2005 viac ako 1,13-násobne.

FAO Food Price Index na báze ročných údajov (roky 2002–2004 = 100), súhrnný index spotrebiteľských cien v krajinách OECD (rok 2005 = 100) a index spotrebiteľských cien potravín v krajinách V4 (rok 2005 = 100)

The FAO Annual Food Price Index (FPI) (years 2002–2004 = 100), The Consumer Food Price Index in OECD Countries (year 2005 = 100) and The Consumer Food Price Index in V4 Countries (year 2005 = 100)

Graf 1

Prameň: vlastné spracovanie na základe údajov z [5] a [15]

Rok – Year, FAO Food Price Index (ročné údaje) – FAO Annual Food Price Index, Index cien potravín v krajinách OECD – The Consumer Food Price Index in OECD Countries, Česká republika – Czech Republic, Maďarsko – Hungary, Poľsko – Poland, Slovenská republika – Slovak Republic

Podobnosť cenového vývoja u nás s ostatnými krajinami V4 a s niektorými vyspelými krajinami (najmä Rakúsko, Belgicko a Luxembursko) je viac ako zrejmé. Značne odlišný bol

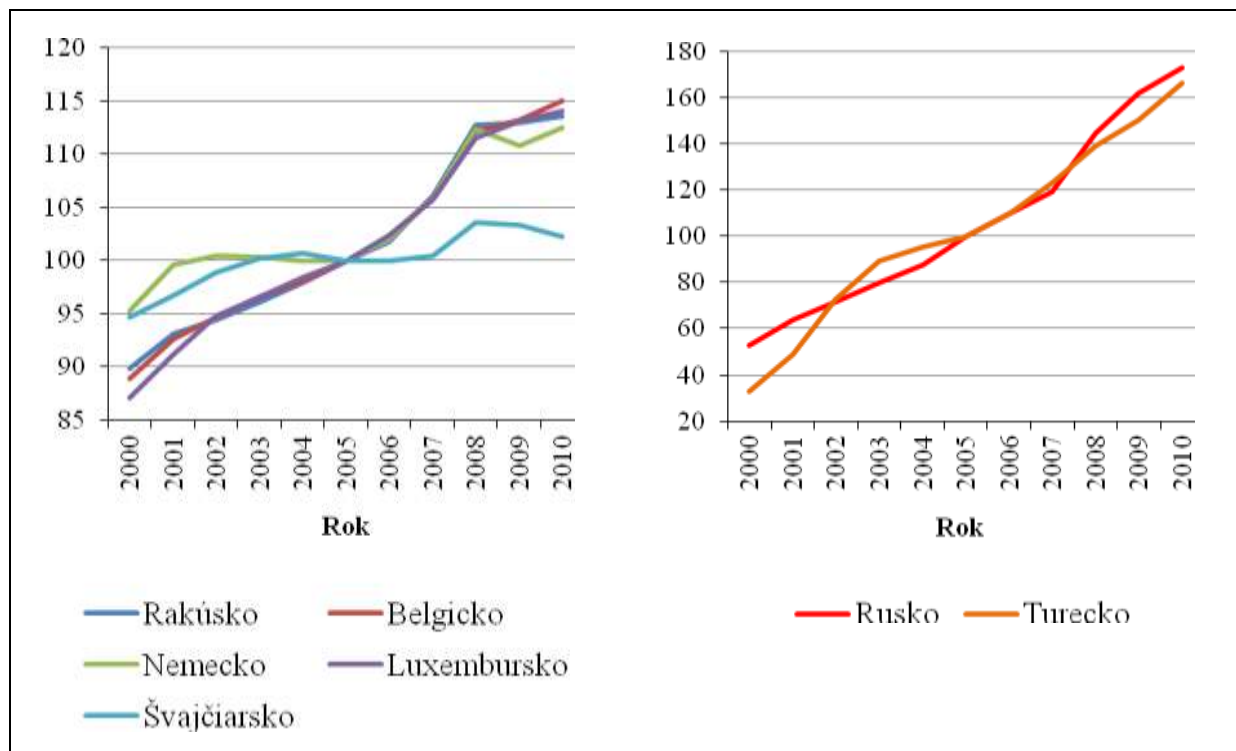
cenový vývoj iba v Maďarsku. Z posledného dostupného údaju vyplýva, že ceny v tejto krajine prevýšili v roku 2010 ceny bázičného roka viac ako 1,42-násobne. V roku 2011 mohlo k ďalšiemu rastu cien potravín v Maďarsku prispieť aj rozhodnutie vlády v záujme zdravia obyvateľstva, zaviesť tzv. „daň z tuku“, ktorá sa týka potravín, ktoré obsahujú priveľa tuku, soli a cukru. Zároveň sa dotkla aj cien alkoholických a nealkoholických nápojov, ktoré sa zase považujú za luxusný tovar, ktorý nie je nevyhnutný pre výživu obyvateľstva, naopak, škodí jeho zdraviu.

Cenový vývoj vo východnej Európe sa značne líši. V Ruskej Federácii ceny v poslednom roku sledovaného obdobia prevýšili ceny bázičného roka viac ako 1,72-násobne. Podobný bol vývoj cien aj na Ukrajine. V Bielorusku vyhnala hyperinflácia v sledovanom období ceny potravín na úroveň niekoľko stonásobne prevyšujúcu úroveň cien z roku 2000. Vzhľadom k uvedenej skutočnosti pristúpila neskôr bieloruská vláda dokonca k zavedeniu cenových obmedzení na základné potraviny a taktiež k zákazu vyvážania základných spotrebných tovarov za hranice krajiny.

Index spotrebiteľských cien potravín vo vybraných krajinách Západnej Európy, v Ruskej federácii a Turecku (rok 2005 = 100)

The Consumer Food Price Index in Selected Countries of the Western Europe, in Russian Federation and in Turkey (year 2005 = 100)

Graf 2

Prameň: vlastné spracovanie na základe údajov z [15]

Rok – Year, Rakúsko – Austria, Belgicko – Belgium, Nemecko – Germany, Luxembursko – Luxemburg, Švajčiarsko – Switzerland, Rusko – Russian Federation, Turecko – Turkey

Počas roku 2010 v Slovenskej republike sa vysokou mierou variability vyznačovala pšenica potravinárska. Ak sa na vývoj cien pozrieme v dlhšom časovom horizonte (roky

1993–2010), tak možno konštatovať, že obilniny (pšenica potravinárska, raž potravinárska, jačmeň sladovnícky, kukurica priemyselná) a repka olejná dosiahli najvyššiu priemernú ročnú cenu v období rokov 2007 až 2008. Priemerná ročná cena mlieka bola podľa Štatistického úradu najvyššia v roku 2008, po ktorom nastal prudký prepád označovaný tiež ako mliečna kríza. Tá spolu s nízkym dopytom v dôsledku finančnej krízy spôsobila vážne problémy nielen farmárom u nás, ale aj v iných krajinách Európskej únie. Vývoj priemerných ročných cien niekoľkých iných poľnohospodárskych výrobkov možno nájsť napr. v Štatistických ročenkách Slovenskej republiky.

Úroveň cien potravín, nealkoholických a alkoholických nápojov v Slovenskej republike v porovnaní s priemerom EÚ-27 a ostatnými krajinami Európskej únie zachytáva Tab. 1. Z nej vyplýva, že naša cenová hladina je nižšia ako priemer EÚ-27. Úroveň cien potravín a nealkoholických nápojov je u nás rovnaká ako v Maďarsku a v Českej republike, ale výrazne vyššia ako napr. v Poľsku. Najdrahšie potraviny v Európskej únii sú v Dánsku, najlacnejšie potraviny možno na druhej strane kúpiť v Bulharsku a v Rumunsku. V piatich krajinách Západnej Európy s najvyšším rastom HDP, boli ceny potravín a nealkoholických nápojov v roku 2010, 1,10 až 1,16 násobne vyššie ako je priemer EÚ-27. Výnimkou je Luxembursko, kde sú ceny vyššie ako v Dánsku (priemer EÚ-27 prevyšujú 1,49-násobne). Čo sa týka cien potravín a nealkoholických nápojov, tak sa pod priemerom EÚ-27 nachádza 15 krajín. V prípade cien alkoholických nápojov a tabaku dokonca až 18 krajín.

Index úrovne cien potravín, nealkoholických a alkoholických nápojov a tabaku vo vybraných krajinách EÚ v roku 2010 (EÚ-27 = 100)

Price Level Index of Food, Non-alcoholic Beverages, Alcoholic Beverages and Tobacco in Selected Countries of the EU in the Year 2010 (EU-27 = 100) **Tab.1**

Krajina ¹	I ₁	I ₂	Krajina ¹	I ₁	I ₂
Bulharsko ²	66	64	Holandsko ⁸	96	102
Rumunsko ³	67	64	Grécko ⁹	98	90
Poľsko ⁴	70	74	Francúzsko ¹⁰	109	108
Česká republika ⁵	78	82	Nemecko ¹¹	110	98
Maďarsko ⁶	81	68	Rakúsko ¹²	115	92
Slovenská republika ⁷	81	82	Dánsko ¹³	136	125
Počet krajín EÚ 27	I ₁		I ₂		
- pod priemerom EÚ-27 (I ₁ < 100, I ₂ < 100) ¹⁴	15		18		
- nad priemerom EÚ-27 (I ₁ > 100, I ₂ > 100) ¹⁵	12		9		

I₁ – Index úrovne cien potravín a nealkoholických nápojov¹⁶

I₂ – Index úrovne cien alkoholických nápojov a tabaku¹⁷

Prameň: vlastné spracovanie na základe [4] a [13]

1) Country, 2) Bulgaria, 3) Romania, 4) Poland, 5) Czech Republic, 6) Hungary, 7) Slovak Republic, 8) Netherlands, 9) Greece, 10) France, 11) Germany, 12) Austria, 13) Denmark, 14) The total number of countries under the average of EU-27 (I₁ < 100, I₂ < 100), 15) The total number of countries over the average of EU-27 (I₁ > 100, I₂ > 100), 16) Price Level Index of Food and Non-Alcoholic Beverages, 17) Price Level Index of Alcoholic Beverages and Tobacco

Výroba potravín, spotreba a obchod s potravinami vo svete

Začiatkom roku 2008 svetové trhy poľnohospodárskych a potravinárskych komodít prešli mnohými zmenami. Kľúčové indikátory výroby, spotreby a obchodu vypočítané z predbežných odhadov, zdôrazňujú spomalenie globálneho rastu. Podľa odhadov vypočítaných v apríli 2011, rast svetového poľnohospodárskeho indexu (vypočítaného v stálych cenách) sa spomalil o 1,5 % v roku 2009 a len o 0,2 % v roku 2010; toto pokračovalo značným rastom o 2,7 % a 4,5 % v rokoch 2007, resp. 2008. Globálne poľnohospodárstvo bolo zasiahnuté poveternostnými šokmi, akými boli sucho v Ruskej Federácii a na Ukrajine počas leta 2010, ktoré spôsobilo, že v uvedených krajinách dramaticky klesol export obilnín. Analogicky v tomto roku došlo k zníženiu hektárových výnosov v USA. Rast svetovej spotreby potravín, ktorý sa zvyšoval v percentách v roku 2010 zaznamenal rast na osobu o 1,2 %. Rast obchodu ročne dosahoval 4–6 % pred rokom 2008, ale potom sa znížil o 2–3 % do prvej polovice roku 2011.

Výroba, spotreba a obchod s potravinami v Západnej a Východnej Európe a v Strednej Ázii

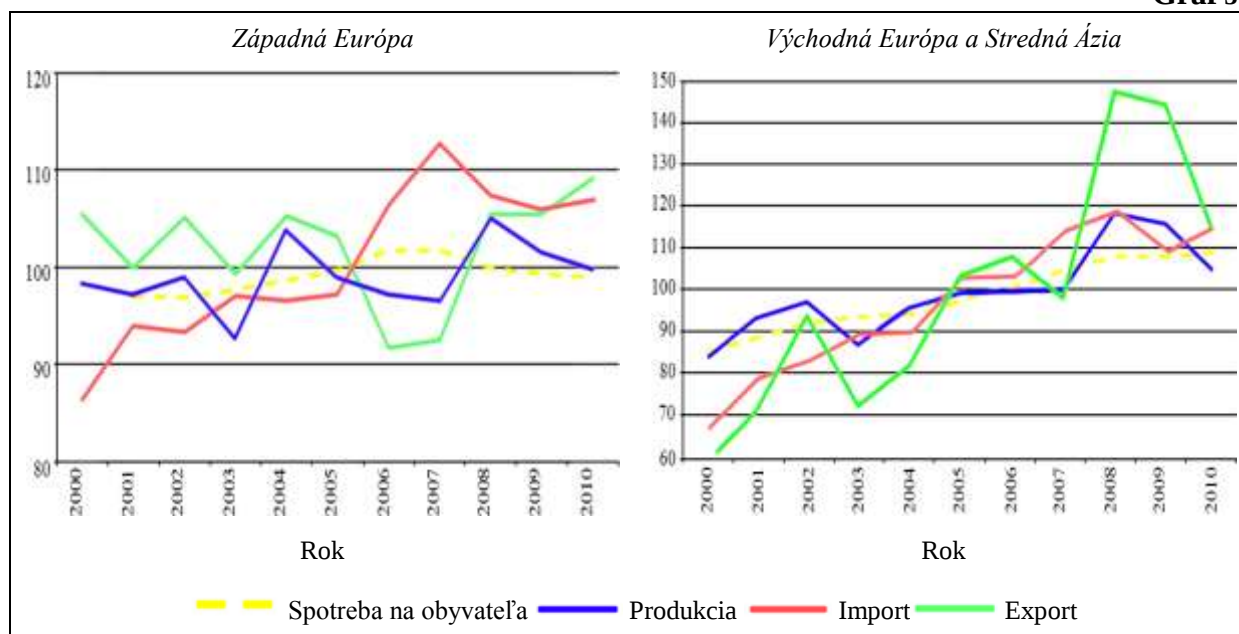
Počas poslednej dekády spotreba potravín na osobu stagnovala, resp. mierne poklesla v Západnej Európe, keďže spotrebiteľia dosiahli saturáciu svojich potrieb (obr. 3). Tento región, takisto zaznamenal najpomalší rast v poľnohospodárskej výrobe počas tejto dekády. Jednou z príčin je reforma Spoločnej poľnohospodárskej politiky, v dôsledku čoho priama podpora produkcie bola nahradená platbami, ktoré nezávisia od produkcie. Ale aj zhodnotenie Eura zohralo svoju úlohu v tom, že tento región sa stal menej konkurencieschopným. Napriek tomu väčšina pôdy sa využíva na výrobu, ale vo zvýšenej miere možno pozorovať environmentálne trendy a to najmä v chove hovädzieho dobytku a v chove ošípaných. Výroba sa v Západnej Európe zvýšila v rokoch 2007 a 2008 v dôsledku vysokých cien a zníženia výmery ladom ležiacej pôdy. Napriek tomu k zníženiu výroby došlo v rokoch 2009 a 2010 a to kvôli nižším cenám a nepriaznivým poveternostným podmienkam. Vývoz potravín zo Západnej Európy sa znížil, ako výsledok silnejúceho Eura, ale môže to byť spôsobené aj trhom vo vnútri regiónu, ako dôsledok rozšírenej Európskej Únie.

Spotreba potravín na osobu sa v hodnotenom období mierne zvýšila vo Východnej Európe a v Strednej Ázii, zatiaľ čo, produkcia potravín sa rapídne zvýšila, keď svoj rekord dosiahla v rokoch 2008 až 2009 (Graf 3). Avšak sucho v lete 2010 viedlo k zníženiu úrovne rastlinnej produkcie. Hovädzí dobytok a mliečna produkcia prechádzajú obdobím svojho rastu po dlhých rokoch stagnácie. Od roku 2000 do 2008, región bol svedkom výrazného zvýšenia exportu vďaka rastu produkcie obilnín, ale vývoz sa neskôr prudko znížil v dôsledku sucha v roku 2010. Tempo rastu dovozu bolo podstatne vyššie v rokoch 2000–2009, ale celkove bolo pomalšie v porovnaní s rapídny rastom vývozu z tohto regiónu. Ak rast výroby bude pokračovať rovnakým tempom, potom sa tento región stane lídrom v zásobovaní potravín na rastúcom svetovom trhu.

Vývoj spotreby potravín na obyvateľa, výroby potravín, objemu dovozu a vývozu v Západnej a vo Východnej Európe a v Strednej Ázii v rokoch 2000–2010 (index, roky 2004–2006 = 100)

Indices of Food Consumption per capita, Food Production, Import and Export Volumes for Western Europe, Eastern Europe and Central Asia (years 2004–2006 = 100)

Graf 3

Prameň: [8], vlastné spracovanie

Rok – Year, ZápadnáEurópa – Western Europe, VýchodnáEurópa a StrednáÁzia – Eastern Europe and Central Asia, Spotreba na obyvateľa – Food Consumption per Capita, Produkcia – Food Production, Import – Import, Export – Export

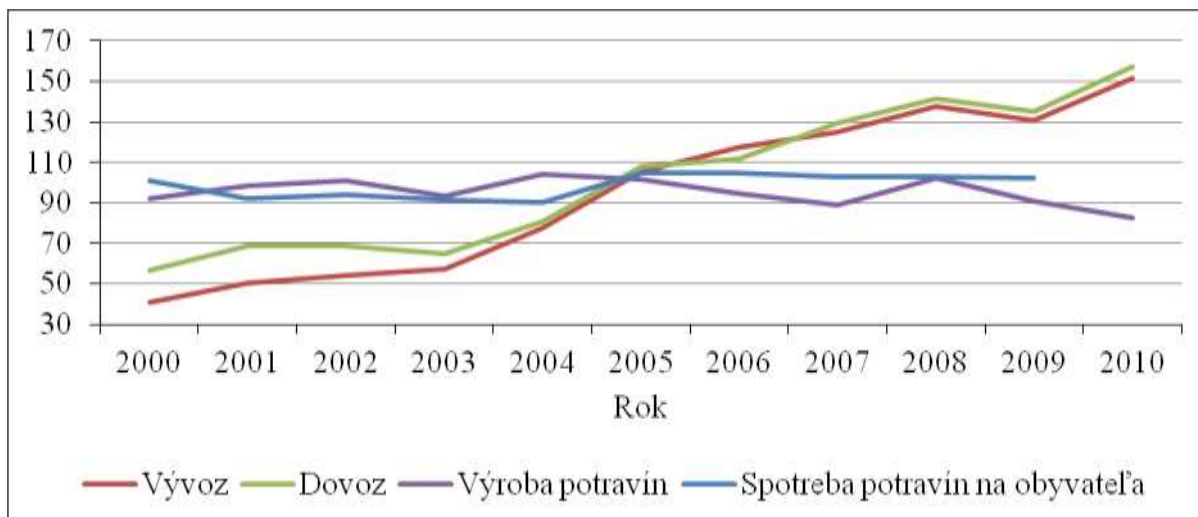
Výroba a spotreba potravín, dovoz a vývoz agrokomodít v Slovenskej republike

Z Grafu 4 vyplýva, že spotreba potravín meraná kalorickým príjmom na obyvateľa je v Slovenskej republike každoročne približne rovnaká. Výroba potravín od roku 2008 po rok 2010 poklesla na približne 82 % priemeru rokov 2004–2006. Graf 4 však naznačuje aj iný, pomerne znepokojujúci trend. Množstvo dovážaných agrokomodít rastie rýchlejšie ako ich vývoz. Daná skutočnosť sa prejavuje dlhodobou zápornou bilanciou zahraničného agroobchodu. Doteraz nezvládnuté výzvy našich výrobcov presadiť sa na domácom trhu spolu s narastajúcim importom vedú k znižovaniu potravinovej sebestačnosti SR. Tá u nás v súčasnosti klesá rýchlejšie ako v iných krajinách EÚ a dosahuje približne 45 %–50 % [2].

Spotreba potravín na obyvateľa, výroba potravín, dovoz a vývoz agrokomodít v Slovenskej republike (index, roky 2004–2006 = 100)

Indices of Food Consumption per capita, Food Production, Import and Export Volumes of Agrifood Commodities in Slovak Republic (years 2004–2006 = 100)

Graf 4

Výroba potravín je reprezentovaná údajom z databázy FAOSTAT: Food – Gross Production Index Number. Spotreba potravín na obyvateľa je vyjadrená na základe ročného kalorického príjmu na obyvateľa.¹

Prameň: vlastné spracovanie na základe [9], [19] a [20]

Rok – Year, Vývoz – Export, Dovozy – Import, Výroba potravín – Food Production, Spotreba potravín na obyvateľa – Food consumption per capita, 1) Food production is represented by the data from the FAOSTAT database: Food – Gross Production Index Number. Food consumption per capita is expressed on the base of the annual energy intake per capita.

Záver

Potravinová kríza z rokov 2007–2008, nasledovaná globálnou finančnou krízou a ekonomickou recesiou, zvýšila počet hladujúcich a podvyživených ľudí a to do predtým nebývalých rozmerov v roku 2009. Výpočty hovoria o tom, že počet podvyživených ľudí sa znížil na 925 miliónov v roku 2010, keďže ceny potravín klesli z maximálnej úrovne a globálne ekonomické podmienky sa začali zlepšovať. Svetové poľnohospodárske a potravinové ceny začali opäť rásť v polovici roku 2010, a v máji 2011 potravinový cenový index bol vyšší ako jeho hodnota z roku 2008. Podľa projekcií OECD–FAO uvedených v Agricultural Outlook 2010–2019, sa očakáva, že reálne ceny komodít budú vyššie v nasledujúcej dekáde, ako tomu bolo v období rokov 2000–2009.

Ceny potravín v Slovenskej republike v období rokov 2000–2010 narastali podobne ako v ostatných krajinách V4. Obdobne sa vyvíjali ceny potravín aj v troch z piatich krajín Západnej Európy s najvyšším rastom ekonomiky v roku 2010. Jednalo sa o Belgicko, Luxembursko a Rakúsko. Vo Východnej Európe bol rast cien potravín podstatne prudší, v prípade Bieloruska dokonca vplyvom hyperinflácie extrémny.

Produkcia a spotreba potravín u nás v poslednej dekáde stagnovala, od roku 2008 dokonca klesala. Podobne stagnovala aj produkcia a spotreba potravín v Západnej Európe. Situácia vo Východnej

Európe a v Strednej Ázii bola odlišná. Rápidný rast produkcie potravín tu v roku 2010 zastavili nepriaznivé klimatické podmienky. Spotreba potravín v tomto regióne zaznamenávala v priebehu celej sledovanej dekády rastúci trend. Čo sa týka vývozu a dovozu agrokomodít, v prípade Slovenskej republiky je dosahovaná dlhodobá záporná bilancia zahraničného agroobchodu. Ďalším negatívom je klesajúca potravinová sebestačnosť SR, ktorá v súčasnosti nedosahuje ani 50 % a to aj napriek tomu, že ešte v roku 1994 tento údaj bol tesne pod hranicou 90 %. Pre každú krajinu je totiž z hľadiska možných krízových situácií dôležitá dostatočná schopnosť pokryť spotrebu potravín jej obyvateľstva. Možno síce uvažovať s alternatívou dovozu tzv. lacných, ale aj menej kvalitných potravín, tie sú však lacnejšie len do bodu zlomu pokiaľ sa krajina nestane závislou na dovoze potravín. V prípade Slovenskej republiky je preto strategicky významné znovu naštartovať poľnohospodársku výrobu a najmä výrobu kvalitných potravín a to prostredníctvom vypracovania komplexnej agrárnej a potravinovej koncepcie, zvýšenými verejnými a súkromnými investíciami do tohto sektoru a budovaním odbytových organizácií výrobcov za účelom efektívnejšieho speňažovania poľnohospodárskej a potravinárskej produkcie.

Literatúra

- [1] 2010. PriceVolatility in AgriculturalMarkets: Evidence, Impact on FoodSecurity and PolicyResponses. [online]. 2010. [cit. 2012-03-30]. Dostupné na: http://www.fao.org/economic/es-policybriefs/briefs-detail/en/?no_cache=1&uid=48900.
- [2] 2012. Potravinová sebestačnosť Slovenska je najnižšia v EÚ. [online]. 2012. [cit. 2012-03-30]. Dostupné na: <http://www.polnoinfo.sk/clanok/2753/z-ekonomiky/potravinarstvo/potravinova-sebestacnost-slovenska-je-najnizsia-v-eu>.
- [3] BADKAR, M., 2011. Railroaded By Hyperinflation, BelarusIsNowRunningOutOf Meat. [online]. 2011. [cit. 2012-03-30]. Dostupné na: http://articles.businessinsider.com/2011-08-31/markets/30128686_1_currency-exchange-rate-belarusian.
- [4] ComparativePriceLevelsofConsumerGoods and Services. [online]. [cit. 2012-03-30]. Dostupné na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Comparative_price_levels_of_consumer_goods_and_services.
- [5] FAOFoodPrice Index. [online]. Dostupné na internete: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/wfs-home/foodpricesindex/en/>.
- [6] FAO. 2003. ReviewofWorldWaterResources by Country. [online]. 2003. [cit. 2012-03-29]. Dostupné na: <http://www.fao.org/DOCREP/005/Y4473E/y4473e00.htm#Contents>. ISBN 92-5-104899-1.
- [7] FAO. 2011. State ofFood and Agriculture 2010-11: Women in Agriculture – ClosingtheGenderGapforDevelopment. [online]. 2011. [cit. 2012-03-29]. Dostupné na: <http://www.fao.org/docrep/013/i2050e/i2050e.pdf>. ISBN 978-92-5-106768-0.
- [8] FAO. 2011. The State ofFood and Agriculture. Thirty-seventhSession, ConferenceRome, 25 June – 2 July 2011. 20 s.
- [9] FAOSTAT. [online]. Dostupné na internete: <http://faostat.fao.org/site/291/default.aspx>.
- [10] FAOSTAT: MethodologySearch – AgriculturalProductionIndices [online]. Dostupné na internete: <http://faostat.fao.org/site/362/DesktopDefault.aspx?PageID=362>.

- [11] KADLEČÍKOVÁ, M. – FILO, M., 2011. FoodSecurity in CentralAsia and EasternEurope and PossibleSolutionsforHunger and Malnutrition in TheseRegions. In Acta OeconomicaetInformatica, roč.14, 2011, č. 1, s 5-8. ISSN 1335-2571.
- [12] KADLEČÍKOVÁ, M. – KAPSDORFEROVÁ, Z., 2010. Výroba a obchod s potravinami vo svete: Skutočnosť a tendencie. Selenča, Srbsko, 2011. Konferencia „Perspektívy rozvoja organického poľnohospodárstva“. Vydal: Organika Zdravo.
- [13] KURKOWIAK, B., 2010. Pricelevelsforfood, beverages and tobaccoacrosstheEuropeanmarketdifferssignificantly: Comparativepricelevels in 37 Europeancountriesfor 2009. In Statistics in focus [online]. 2010, vol. 2010, no. 30 [cit. 2012-03-29]. Dostupné na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-030/EN/KS-SF-10-030-EN.PDF>. ISSN 1977-0316.
- [14] Mliečna kríza: Poslanci chcú farmárom pomôcť čo najskôr. [online]. 2009. [cit. 2012-03-30]. Dostupné na: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=sk&type=IM-PRESS&reference=20091020STO62801>>.
- [15] OECD.StatExtracts. [online]. Dostupné na internete: <<http://stats.oecd.org/>>.
- [16] PPA / ATIS. [online]. Dostupné na <<http://www.apa.sk/index.php?navID=13>>.
- [17] SEDLÁK, M., 2009. Manažment. 4. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2009. 434 s. ISBN 978-80-8078-283-2
- [18] SCHNEPF, R. 1999. AssessingAgriculturalCommodityPrice Variability. In: Agricultural Outlook [online]. 2010. [cit. 2012-03-29]. Dostupné na: <<http://www.ers.usda.gov/publications/agoutlook/oct1999/ao265g.pdf>>.
- [19] Správy o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za roky 1994–2010.
- [20] Štatistické ročenky Slovenskej republiky za roky 1993 až 2011.

Kontaktná adresa

Dr.h.c., prof. h.c., doc. Ing. Mária Kadlečíková, CSc.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra manažmentu, Trieda Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika, tel.: +421 37 641 4192, e-mail: maria.kadlecikova@uniag.sk

Ing. Zuzana Kapsdorferová, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra manažmentu, Trieda Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika, tel.: +421 37 641 5123, e-mail: zuzana.kapsdorferova@uniag.sk

Ing. Michal Filo

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra manažmentu, Trieda Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika, tel.: +421 37 641 4138, e-mail: xfilo@is.uniag.sk

Ing. Alexandra Malejčíková, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Katedra manažmentu, Trieda Andreja Hlinku 2, 949 76 Nitra, Slovenská republika, tel.: +421 37 641 4160, e-mail: alexandra.malejcikova@uniag.sk

Lenka Mejstříková - Josef Mezera - Martin Plášil

Vývoj potravinářského průmyslu ČR v období 2007-2009 z hlediska finančně-ekonomického s využitím spider analýzy

Development of the Czech Food Industry in the Period 2007-2009 from the Point of Financial-economic View with Using of Spider Analysis

Abstrakt *The objective of the present paper is to assess achieved financial-economic results in food sector in 2007-2009. And contributing by this to evaluate of its situation and indicate positive trends that will lead to its development. Some segments – manufactures influencing the results of the food industry as a whole in a pronounced way were selected for analysis. The graphical model Spider Analysis was used for an expeditious and objective evaluation of results in the branches of manufacture and their position within the studied sector for the given period. The positive development of the evaluating sector was shown mainly by indicators profitability ratios. On the contrary accounts receivable turnover indicate negative development because it was gradually longer. Continuing of this negative development could become risks for the agriculture sector as a whole.*

Key words food industry – ratio and absolute indicators - profitability - liquidity – finance – assets - spider analysis

Abstrakt Záměrem článku je posoudit dosažené finančně-ekonomické výsledky v potravinářském sektoru v období 2007–2009, a tím přispět k hodnocení jeho situace, resp. naznačit pozitivní směry, které povedou k jeho rozvoji. K poměrně pohotovému a přehlednému hodnocení výsledků výrobních odvětví a jejich pozice v rámci zkoumaného sektoru za uvedené období byl využit grafický model Spider analýza. Pozitivní směr vývoje toho sektoru byl zaznamenán zejména u indikátorů rentability a naopak negativní je prodlužování doby splatnosti pohledávek. Pokračování tohoto vývoje v dalších letech by se mohlo stát rizikem pro celý agrární sektor.

Klíčová slova potravinářský průmysl – podílové a absolutní ukazatele - rentabilita - likvidita – financování – majetek- spider analýza

Autorský tým se trvale věnuje analýzám struktury potravinářského průmyslu a jeho finančně-ekonomickému vývoji v ČR. Vývojem konkurenceschopnosti tohoto sektoru z hlediska retrospektivy a perspektivy se tento tým v obdobném složení zabýval v minulém desetiletí (Putičová, M. - Mezera, J. - Mejstříková, L., 2005). V této stati tým navazuje na metodické přístupy a ekonomické analýzy prováděné v zemědělství jak v Ústavu zemědělské ekonomiky a informací (ÚZEI), tak na univerzitách, ale využívá především ekonomické indikátory vhodné pro zpracovatelský průmysl. Přitom tým čerpá z relevantní datové základny, ale i kvalitativních poznatků z podnikatelské sféry.

Metodický postup

Analýza vychází z poznatků platných pro podnik, v tomto případě odvětví, které vycházejí z toho, že je důležitá jak majetková, tak kapitálová struktura. Majetkovou strukturou rozumíme podíl jednotlivých položek aktiv na celkovém majetku, kapitálovou (finanční) strukturou podíl vlastního a cizího, dlouhodobého a krátkodobého kapitálu na celkovém kapitálu. Majetková struktura ovlivňuje likviditu, tedy schopnost přeměnit aktiva v peníze nutné k úhradě krátkodobých dluhů. Vyšší stupeň likvidity podniku zvyšuje na jedné straně jeho finanční stabilitu, na druhé straně však snižuje jeho výnosnost (Synek, M. a kol., 2002). K nejsledovanějším ukazatelům v praxi, vzhledem k tomu, že informují o efektu, jakého bylo dosaženo vloženým kapitálem patří pak ukazatelé rentability (Kislingerová, E. - Hnilica, J., 2005). Autoři při zpracování tohoto příspěvku využili též vlastních poznatků z analýzy finančně ekonomické výkonnosti a efektivity českého potravinářského průmyslu (Mejstříková, L. - Mezera, J., 2006) a (Mejstříková, L. - Mezera, J. - Plášil, M., 2011).

K hodnocení finančně-ekonomických výsledků v letech 2007-2009 byl použit v tomto příspěvku grafický model Spider analýza (Kubíčková, D. - Soukup J., 2006). Tento „pavučinový“ model umožňuje názornou prezentaci poměrových ukazatelů, a tím rychlé zhodnocení efektivity daného oboru v našem případě v rámci potravinářského průmyslu. Základem použitých grafů jsou dvě křivky, přičemž jedna křivka prvního z těchto grafů vyjadřuje výši hodnot poměrových ukazatelů posuzovaného odvětví za zvolený výchozí rok – 2007 a 2008 a druhá křivka za běžný rok – 2008 a 2009 za účelem meziročního procentního porovnání. V druhém grafu jsou obdobně srovnávány hodnoty poměrových ukazatelů dalšího odvětví. V případě Výroby potravinářských výrobků (NACE 10), Výroby nápojů (NACE 11 a Výroby potravinářských výrobků a Výroby nápojů celkem (třetí graf) jde opět o meziroční porovnání použitých indikátorů. Každý z obou grafů spider analýzy je členěn na čtyři základní části, které se vztahují k rentabilitě, likviditě, struktuře financování a struktuře majetku. Každý kvadrant obsahuje 2–3 paprsky, na něž se vynášejí hodnoty ukazatelů. Konečný spider graf se získá spojením sousedních hodnot vyznačených na jednotlivých paprscích (Synek, M. a kol., 2007).

Výběr vybraných ukazatelů a jejich konstrukci uvádí následující tabulka (Tab. 1).

Vybrané finanční ukazatele a jejich konstrukce

Tab. 1

Ukazatelé rentability	A1	Výnosnost vlastního jmění (ROE) = čistý zisk/vlastní kapitál * 100
	A2	Výnosnost pasiv = čistý zisk/pasiva celkem * 100
Ukazatelé likvidity	B1	Celková likvidita = zásoby celk. + (fin. majetek + pohledávky)/krát. závazky + krát. úvěry
	B2	Okamžitá likvidita = fin. majetek/(krát. závazky + krát. úvěry)
	B3	Pohotová likvidita = (fin. majetek + pohledávky)/(krát. závazky + krát. úvěry)
Struktura financování	C1	Podíl vlastního kapitálu = vlastní kapitál/pasiva celkem*100
	C2	Zadluženost vlastního kapitálu = (cizí kapitál + ostatní pasiva)/vl. kapitál*100
Struktura majetku	D1	Podíl pohledávek z aktiv = pohledávky celkem/aktiva celkem*100
	D2	Doba obratu zásob (dny) = zásoby/tržby*365
	D3	Doba splatnosti pohledávek (dny) = pohledávky/tržby*365

Základním databázovým zdrojem pro analýzu potravinářského průmyslu je statistické šetření Českého statistického úřadu (ČSÚ). Tokové finančně-ekonomické údaje jsou sledovány čtvrtletním statistickým výkazem ČSÚ-P3-04 pro vybrané ekonomické subjekty produkčních odvětví (v průmyslu, stavebnictví, obchodě a vybraných službách). Stavové a vybrané tokové ukazatele sleduje čtvrtletní výkaz P6-04 o finančních ukazatelích. Jde o databázové soubory smluvně zajišťované pro analytické práce v ÚZEI za Výrobu potravinářských výrobků (CZ-NACE 10), Výrobu nápojů (CZ-NACE 11) a Výrobu potravinářských výrobků a Výrobu nápojů (CZ-NACE 10 + CZ-NACE 11). Dalším významným pramenem byly také publikace MZe ČR a ÚZEI „Panorama potravinářského průmyslu 2008“ a „Panorama potravinářského průmyslu 2009“ zachycující vývoj produkčních charakteristik a vybraných poměrových ukazatelů sektoru za období 2000–2008 (Panorama, 2009) a za období 2005–2009 (Panorama, 2010). Od 1. 1. 2008 zavedl ČSÚ mezinárodní statistickou klasifikaci ekonomických činností CZ-NACE jež nahrazuje Odvětvovou klasifikaci ekonomických činností (OKEČ). V souladu s tím změnil i způsob zpracování dat a uvedená klasifikace umožňuje lepší mezinárodní srovnání. Odvětví potravinářského průmyslu je v této práci členěno již podle nové struktury, t.j. podle CZ-NACE, jak již bylo výše uvedeno, na Výrobu potravinářských výrobků (CZ-NACE 10) a Výrobu nápojů (CZ-NACE 11). Hodnocení bylo provedeno i za obě odvětví celkem.

Vlastní práce (aplikační část)

Výroba potravinářských výrobků (CZ-NACE 10)

Pozice Výroby potravinářských výrobků (CZ-NACE 10) byla podle předběžných údajů za rok 2009 v rámci zpracovatelského průmyslu obdobně jako v minulých letech významná (Panorama, 2010). Po přechodu na CZ-NACE již toto odvětví nezahrnuje výrobu nápojů, o níž bude dále pojednáno jako o samostatném sektoru. Vývoj odvětví, jak ukazuje Tab. 2, byl v hodnocených letech charakterizován u produkce (měřeno ukazatelem tržeb za prodej vlastních výrobků a služeb (VV a S) poklesem v roce 2009, zatímco finančně-ekonomické ukazatele – čistý zisk i vlastní kapitál doznaly růstu.

Meziroční vývoj vybraných ukazatelů odvětví Výroba potravinářských výrobků (CZ-NACE 10) v období 2007-2009 (mil. Kč, %)

Year-on-year development of selected indicators in the sector of Food Products (CZ-NACE 10) in 2007-2009 (mil. CZK, %)

Tab. 2

Selectic indicators	2007	2008	2009	Index year -on-year 2008/2007	Index year -on-year 2009/2008
Sales of own goods and services	112 830	113 555	99 602	100.64	87.71
Net profit	2 667	4 679	5 851	175.44	125.05
Equity capital	38 572	40 313	41 339	104.51	102.55

Pramen: ČSÚ, vlastní výpočty

Source: Statistical Office of Czech Republic, own calculations

Údaje uváděné v Tab. 3 představují hodnoty u indikátorů, jež byly charakterizovány v Tab. 1. Jak uvádí Tab. 3, rentabilita hodnocené výroby měla ve sledovaných letech vzestupný trend, což je pozitivní tendence. Zvyšovaly se i hodnoty ukazatelů likvidity. Ve struktuře financování podíl vlastního kapitálu rostl a jeho zadluženost klesala, v roce 2009 dokonce výrazně. Ve struktuře majetku podíl pohledávek z aktiv měl kolísavý vývoj, doba obratu se výrazně zkrátila a doba splatnosti pohledávek v podstatě kolísala. Celkově s ohledem na obtížné ekonomické podmínky nelze tento vývoj hodnotit záporně, zejména s ohledem na růst rentability.

Meziroční vývoj finančně ekonomických ukazatelů odvětví Výroba potravinářských výrobků (CZ-NACE 10) v období 2007-2009 (%, p. b.)

Year-on-year development of financial economic indicators in the sector Manufacture of Food Products (CZ-NACE 10) in 2007-2009 (%, p. p.)

Tab. 3

Financial economic indicator	2007	2008	2009	Year-on-year difference 2008/2007	Year-on-year difference 2009/2008
Profitability ratios					
A1 – Return on equity (ROE)	6,91	11,61	14,15	4,70	2,54
A2 – Return on liabilities	2,93	5,05	6,92	2,12	1,87
Liquidity ratios					
B1 – Total liquidity	1,59	1,76	2,21	0,17	0,45
B2 – Quick ratio	0,11	0,11	0,23	0,00	0,12
B3 – Current ratio	1,02	1,14	1,54	0,12	0,40
Financing structure					
C1 – Share of equity	42,42	43,53	48,92	1,11	5,39
C2 – Debt-to-equity ratio	135,73	129,72	104,41	-6,02	-25,31
Asset structure					
D1 – Ratio of accounts receivable to assets	28,57	28,53	29,62	-0,04	1,09
D2 – Inventory turnover (days)	39,60	37,58	33,14	-2,02	-4,44
D3 – Accounts receivable turnover (days)	63,61	62,39	64,97	-1,22	2,58

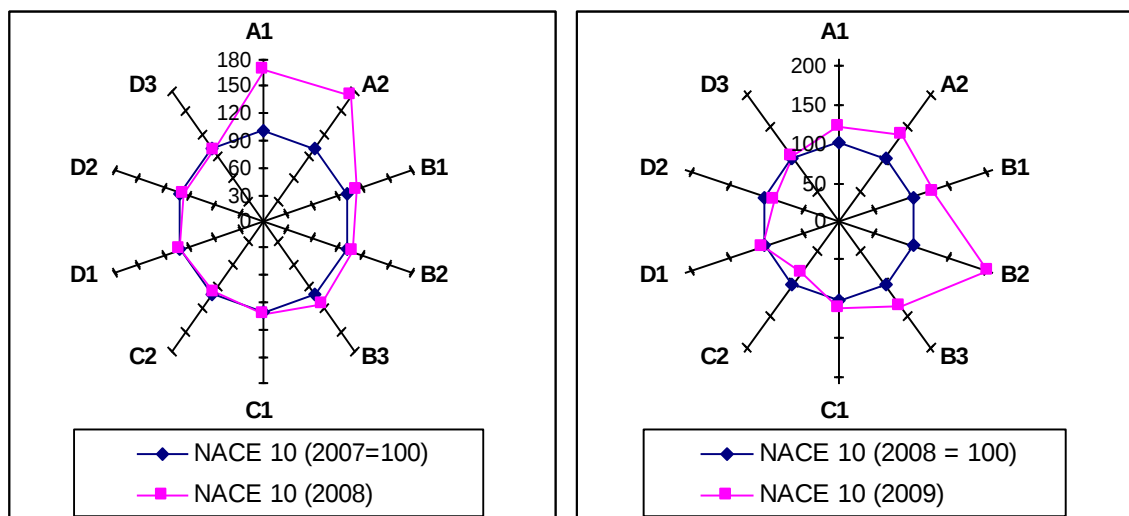
Pramen: ČSÚ, vlastní výpočty

Source: Statistical Office of Czech Republic, own calculations

Meziroční vývoj finančně ekonomických ukazatelů Výroby potravinářských výrobků (CZ-NACE 10) v období 2007-2008 a 2008-2009

Year-on-year development of financial economic indicators of the Manufacture of Food Products (CZ-NACE 10) in 2007-2008 and 2008-2009

Graf 1

Pramen: ČSÚ, vlastní výpočty

Source: Statistical Office of Czech Republic, own calculations

Výroba nápojů (CZ-NACE 11)

Výroba nápojů, která zahrnuje - lihoviny, víno, pivo a slad, které v této výrobě dominují, nealkoholické nápoje včetně stáčení minerálních a ostatních vod do lahví, je v systému CZ-NACE vedena samostatně. Pokud by byla tato výroba zařazena do původního potravinářského odvětví, zaujímala by významnou pozici. Jak je zřejmé z tabulky 4 objem produkce čistého zisku a kapitálu v hodnocených letech dosáhl vrcholu v roce 2008.

Meziroční vývoj vybraných ukazatelů odvětví Výroba nápojů (CZ-NACE 11) v období 2007-2009 (mil. Kč, %)

Year-on-year development of selected indicators in the sector Manufacture of Beverages (CZ-NACE 11) in 2007-2009 (mil. CZK, %)

Tab. 4

Selectic indicators	2007	2008	2009	Index year-on-year 2008/2007	Index year-on-year 2009/2008
Sales of own goods and services	45 798	50 364	50 125	109,97	99,53
Net profit	6 201	6 254	6 047	100,85	96,69
Equity capital	37 873	44 674	42 643	117,96	95,45

Pramen: ČSÚ, vlastní výpočty

Source: Statistical Office of Czech Republic, own calculations

Jak uvádí Tab. 5, rentabilita této výroby se v roce 2008 zhoršila a v roce 2009 se příliš nezměnila. U ukazatelů likvidity hodnoty v roce 2008 mírně klesly a poněkud se zvýšily v roce 2009. Ve struktuře financování podíl vlastního kapitálu kolísal a obdobně i jeho zadluženost. Ve struktuře majetku vzrostl podíl pohledávek z aktiv, klesla doba obratu zásob a v roce 2008 výrazně vzrostla doba splatnosti pohledávek, která v roce 2009 sice klesla, ale na úroveň roku 2007 se již nevrátila.

Kromě posouzení vývoje ve sledovaných letech lze provést i porovnání s výrobou potravin (CZ-NACE 10). Hodnocená výroba vykazuje vyšší úroveň rentability, vyšší hodnoty u likvidity a menší zadluženost vlastního kapitálu, rozdílná je i struktura majetku. Rozhodující pro tuto skupinu výrob bude výstav piva, který nezaznamenává z hlediska této výroby progresivní tendenci, zejména vzhledem ke klesající domácí spotřebě. Možností jak zachovat pro budoucnost oblibu českého piva je zachovat jeho odlišnost. Trvalou zárukou dlouhodobé obliby českého piva byla a bude dlouhodobá spokojenost zákazníka a skutečnost, že výrobek odpovídá očekávání, je zajímavý, odlišující se od průměru. (Tolar, J., 2010).

Meziroční vývoj finančně ekonomických ukazatelů odvětví Výroba nápojů (CZ-NACE 11) v období 2007-2009 (% , p. b.)

Year-on-year development of financial economic indicators in the sector Manufacture of Beverages (CZ-NACE 11) in 2007-2009 (% , p. p.)

Tab. 5

Financial economic indicator	2007	2008	2009	Year-on-year difference 2008/2007	Year-on-year difference 2009/2008
Profitability ratios					
A1 – Return on equity (ROE)	16,37	14,00	14,18	-2,37	0,18
A2 – Return on liabilities	11,36	9,88	9,80	-1,47	-0,08
Liquidity ratios					
B1 – Total liquidity	2,07	1,98	2,65	-0,09	0,68
B2 – Quick ratio	0,43	0,39	0,87	-0,04	0,48
B3 – Current ratio	1,41	1,40	2,03	-0,01	0,64
Financing structure					
C1 – Share of equity	69,37	70,61	69,11	1,24	-1,50
C2 – Debt-to-equity ratio	44,15	41,61	44,70	-2,54	3,08
Asset structure					
D1 – Ratio of accounts receivable to assets	14,91	16,07	16,14	1,16	0,07
D2 – Inventory turnover (days)	39,70	38,95	35,17	-0,75	-3,78
D3 – Accounts receivable turnover (days)	58,74	68,19	66,28	9,45	-1,91

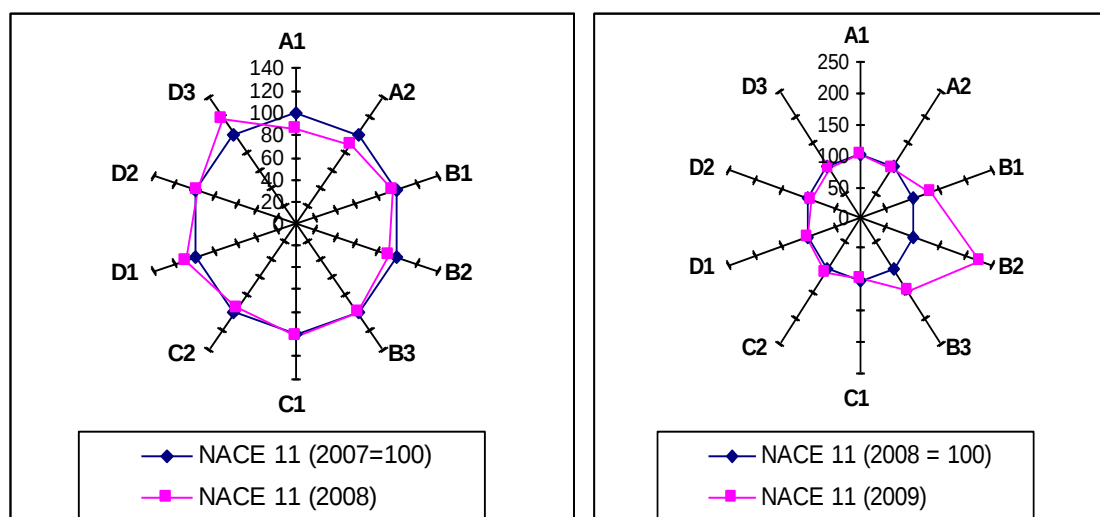
Pramen: ČSÚ, vlastní výpočty

Source: Statistical Office of Czech Republic, own calculations

Meziroční vývoj finančně ekonomických ukazatelů Výroby nápojů (CZ-NACE 11) v období 2007-2008 a 2008-2009

Year-on-year development of financial economic indicators of the Manufacture of Beverages (CZ-NACE 11) in 2007-2008 and 2008-2009

Graf 2

Pramen: ČSÚ, vlastní výpočty

Source: Statistical Office of Czech Republic, own calculations

Výroba potravinářských výrobků (CZ-NACE 10) a Výroba nápojů (CZ-NACE 11)

Vývoj produkce obou odvětví celkem doznal výkyvy, čistý zisk vzrostl, ale vlastní kapitál též vykázal určitou variabilitu (Tab. 6).

Meziroční vývoj vybraných ukazatelů odvětví Výroba potravinářských výrobků (CZ-NACE 10) a Výroba nápojů (CZ-NACE 11) v období 2007-2009 (mil. Kč, %)

Year-on-year development of selected indicators in the sector Manufacture of Food Products (CZ-NACE 10) and Manufacture of Beverages (CZ-NACE 11) in 2007-2009 (mil. CZK, %)

Tab. 6

Selectic indicators	2007	2008	2009	Index year-on-year 2008/2007	Index year-on-year 2009/2008
Sales of own goods and services	158 628	163 919	149 727	103,34	91,34
Net profit	8 868	10 933	11 898	123,29	108,83
Equity capital	76 445	84 987	83 982	111,17	98,82

Pramen: ČSÚ, vlastní výpočty

Source: Statistical Office of Czech Republic, own calculations

Pozitivem je, že přes obtížnou ekonomickou situaci v hodnocených letech 2008 a 2009 rentabilita souboru podniků finanční analýzy za obě výroby (CZ NACE 10 a CZ NACE 11) měla vzestupnou tendenci u sledovaných ukazatelů (Tab. 7). Růst v roce 2008 i v roce 2009 zaznamenaly i ukazatele likvidity (Graf 3), zejména v roce 2009 likvidita okamžitá. Tento vývoj přispíval k vyšší finanční stabilitě, mohl by se však stát určitým rizikem pro ukazatele výnosnosti. Pozitivní vývoj se projevoval i ve struktuře financování, při růstu podílu vlastního kapitálu a poklesu jeho zadluženosti. Ve struktuře financování u ukazatele podílu pohledávek z aktiv v roce 2008 a 2009 větší změny nenastaly, zadluženost vlastního kapitálu se snižovala. Ve struktuře majetku, která ovlivňuje likviditu, se podíl pohledávek z aktiv příliš neměnil. Doba obratu zásob se v obou letech zrychlila, což je pozitivní, ale postupně rostla doba splatnosti pohledávek, což představuje negativní vývoj a přitom je tato doba poměrně vysoká.

Rozhodující z obou výše uvedených výrob je Výroba potravinářských výrobků (CZ NACE 10), v rámci níž, při podrobné analýze (Mejstříková, L. - Mezera, J. - Plášil, M.), příznivý trend byl zaznamenán zejména u oborů zpracovávajících rostlinnou produkci a méně příznivou pozici zaujímá masný průmysl, a to zejména u ukazatelů rentability a zadluženosti vlastního kapitálu.

Meziroční vývoj finančně ekonomických ukazatelů oboru Výroba potravinářských výrobků (CZ-NACE 10) a Výroba nápojů (CZ-NACE 11) v období 2007-2009 (% , p. b.)

Year-on-year development of financial economic indicators in the branch Manufacture of Food Products (CZ-NACE 10) and Manufacture of Beverages (CZ-NACE 11) in 2007-2009 (% , p. b.)

Tab. 7

Financial economic indicator	2007	2008	2009	Year-on-year difference 2008/2007	Year-on-year difference 2009/2008
Profitability ratios					
A1 – Return on equity (ROE)	11,60	12,86	14,17	1,27	1,30
A2 – Return on liabilities	6,09	7,01	8,14	0,92	1,12
Liquidity ratios					
B1 – Total liquidity	1,70	1,82	2,35	0,13	0,53
B2 – Quick ratio	0,18	0,19	0,43	0,01	0,24
B3 – Current ratio	1,11	1,21	1,69	0,11	0,48
Financing structure					
C1 – Share of equity	52,53	54,52	57,44	1,99	2,92
C2 – Debt-to-equity ratio	90,36	83,41	74,09	-6,96	-9,32
Asset structure					
D1 – Ratio of accounts receivable to assets	23,45	23,47	23,93	0,02	0,46
D2 – Inventory turnover (days)	39,63	37,94	33,71	-1,69	-4,23
D3 – Accounts receivable turnover (days)	62,37	63,90	65,34	1,53	1,44

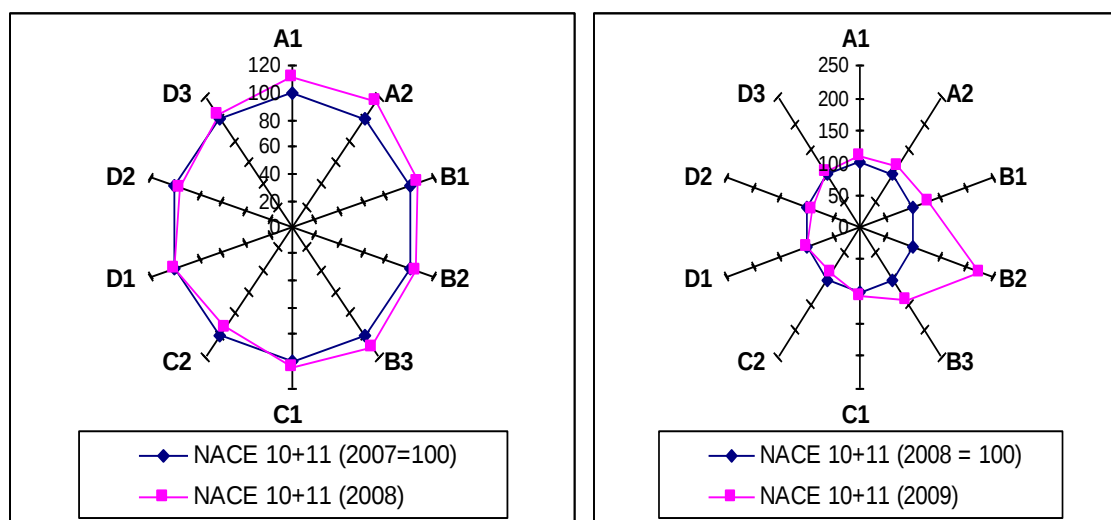
Pramen: ČSÚ, vlastní výpočty

Source: Statistical Office of Czech Republic, own calculations

Meziroční vývoj finančně ekonomických ukazatelů Výroby potravinářských výrobků (CZ-NACE 10) a Výroby nápojů (CZ-NACE 11) v období 2007-2008 a 2008-2009

Year-on-year development of financial economic indicators of the Manufacture of Food Products (CZ-NACE 10) and Manufacture of Beverages (CZ-NACE 11) in 2007-2008 and 2008-2009

Graf 3

Pramen: ČSÚ, vlastní výpočty

Source: Statistical Office of Czech Republic, own calculations

Závěr

Z analýzy výsledků vyplývá poněkud odlišný vývoj u produkce a finančně ekonomických ukazatelů. Rentabilita obou výrobních odvětví (CZ-NACE 10 a CZ-NACE 11) celkem se i při zhoršených ekonomických podmínkách zlepšila, což je pozitivní. Z toho vyplývá určitá schopnost adaptability ve zhoršených podmínkách významné části podniků zařazených do této finančně ekonomické analýzy.

U výroby potravinářských výrobků celkem jsou zřejmá pozitiva vzhledem k tomu, že ve sledovaném období rostla rentabilita i likvidita, zvyšoval se podíl vlastního kapitálu a klesla jeho zadluženost i doba obrátu zásob.

Výroba nápojů ve srovnání s výrobou potravinářských výrobků vykazuje vyšší úroveň rentability, vyšší hodnoty likvidity a nižší zadluženost vlastního kapitálu.

V případě výroby potravinářských výrobků a výroby nápojů celkem je patrný v hodnoceném období prokazatelně zlepšující se trend u všech analyzovaných ukazatelů s výjimkou mírně rostoucího podílu pohledávek z aktiv a zvyšující se doby splatnosti pohledávek, která je i vysoká a měla jí být podniky věnována trvalá pozornost.

Pozitivní ekonomický vývoj potravinářského odvětví by měl vycházet ze získaných poznatků. Plášil, M. – Mezera, J. a kol. (2010) uvádějí za nejčastější odpověď na otázku v dotazníkovém šetření podniků potravinářského průmyslu „Co považujete za hlavní bariéry konkurenceschopnosti Vašeho výrobního oboru?“ - problémy s outputem (53 % respondentů), a konkrétně jde o odbytové problémy, při vytěsňování domácí produkce importem. Na dalším místě je to makroekonomické prostředí (37 %), především nízká vymahatelnost práva a jen 10 % respondentů vidí problém v inputu – v lidském faktoru a využití fixního kapitálu.

Příští vývoj by měl být založený na korektních vztazích v dodavatelském potravinovém řetězci, využití trendu v oblasti regionálních potravin, zvýšení povědomí o kvalitě domácích výrobků mezi spotřebiteli, vhodné inovace výrobků a také využití možnosti získat evropské označení produktů - chráněné označení původu (CHOP), chráněné zeměpisné označení (CHZO) a zaručená tradiční specialita (ZTS). Produkty nesoucí tato loga mohou přispět ke zvýšení konkurenceschopnosti celého tohoto řetězce. Program regionálních potravin by se měl časem rozšířit i na oblast gastronomie a na podporu cestovního ruchu a prezentace regionálních potravin by měla dostat širší dimenzi jako např. v Rakousku a Německu, kde jsou regionální potraviny velmi oblíbené a mají dlouhou tradici.

Ekonomický výzkum by měl především monitorovat příští vývoj vhodnými ekonomickými indikátory a přispět ke tvorbě relevantních strategií pro rozhodující výrobní obory ve vazbě na agrární produkci a poptávku na domácím i zahraničním trhu s cílem dosahování co nejvyšší výkonnosti a efektivnosti v celém agrárním sektoru.

Literatura

- [1] ČECHURA, L.: Zdroje a limity růstu agrárního sektoru – Analýza efektivnosti a produktivity českého agrárního sektoru: Aplikace SFA (Stochastic Frontier Analysis). Praha, 2009. s. 221. ISBN 978-80-7357-493-2
- [2] KISLINGEROVÁ, E. - HNILICA, J.: Finanční analýza krok za krokem. 1. vyd. Praha, K. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-321-3
- [3] KUBÍČKOVÁ, D. – SOUKUP, J.: Spider analýza jako metoda mezipodnikového srovnávání – Spider Analysis as a method of Companies' comparison, International Scientific Days 2006, SAU, Nitra 2006, s. 217.

- [4] MEJSTŘÍKOVÁ, L. - MEZERA, J.: Finančně ekonomická výkonnost a efektivnost českého potravinářského průmyslu. Potravinářská revue, 1/2006. Praha, 2006. s.46-51.
- [5] MEJSTŘÍKOVÁ, L. - MEZERA, J. - PLÁŠIL, M.: Positive and Negative Aspects of Financial Economic Development in Selected Branches of the Food Industry of the CR in 2007–2009 as Revealed by Spider Analysis. Agris On-line Papers in Economics and Informatics, 2011, 2/2011, s. 39–54. ISSN 1804-1930
- [6] Panorama potravinářského průmyslu, 2008. Praha, 2009. MZe ČR a ÚZEI, ISBN 978-80-7084-848-7
- [7] Panorama potravinářského průmyslu, 2009. MZe ČR a ÚZEI, Praha, 2010. ISBN 978-80-7084-943-9
- [8] PLÁŠIL, M. - MEZERA, J. a kol.: Konkurenceschopnost potravinářského sektoru v ČR (výzkumná studie). Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2010. s. 43. ISBN 978-80-86671-76-5
- [9] PUTIČOVÁ, M. - MEZERA, J. - MEJSTŘÍKOVÁ, L.: Development of firm structure of the Czech food industry sector: retrospect and perspective – Vývoj podnikatelské struktury potravinářského sektoru ČR: retrospektiva a perspektiva, Agriculture Economics, CZECH, 2005 (4): s. 181-184.
- [10] PUTIČOVÁ, M. - MEZERA, J.: Food industry in the Czech Republic – with regard to labour force development – Potravinářský průmysl v České republice s ohledem na vývoj pracovních sil, Agriculture Economics, CZECH, 54, 2008 (6): s. 285-292.
- [11] SYNEK, M. a kol.: Podniková ekonomika, 3. přeprac. a dop. vydání, Praha, 2002. s. 134. ISBN 80-7179-736-7
- [12] SYNEK, M. a kol.: Manažerská ekonomika, 4. rozšířené a aktualizované vydání. Praha, 2005. GRADA. s. 370. ISBN 80-247-1992-4
- [13] TOLAR, J.: České pivo – zůstane fenoménem? Potravinářská Revue 5/2010. Praha, 2010. s. 29. ISSN 1801-9102

Kontaktní adresa

Ing. Lenka MEJSTŘÍKOVÁ

JUDr. Ing. Josef MEZERA, CSc.

Ing. Martin PLÁŠIL, PhD.

Ústav zemědělské ekonomiky a informací, Mánesova 75, Praha, ČR

e-mail mezera.josef@uzei.cz; plasil.martin@uzei.cz

tel. +420 222 000 309, +402 222 000 445, +420 222 000 404

Dagmar Matošková - Slávka Krížová

DODÁVATEĽSKO-ODBERATEĽSKÝ REŤAZEC VO VERTIKÁLE OBILNÍN A OLEJNÍN

Supply and costumer chain in grains and oilseeds vertical

Abstract *The contribution is aimed at the analysis of supply and costumer chain in grains and oilseeds vertical. From the analysis it was ensued that in Slovakia noticeable reserves exist in quality and correctness of trade-market relations between farmers, processors and retailers as well as in vertical integration of watched sectors. Their balance would return fair redistribution of profit at particular degrees of the mentioned verticals and competitiveness reinforcement of Slovak agri-food products at domestic and foreign market.*

Key words *grains - oilseeds - food vertical – processors - retail chains – competitiveness – prices - costs*

Abstrakt Príspevok je zameraný na analýzu dodávateľsko-odberateľského reťazca vertikály obilnín a olejní. Z analýzy vyplynulo, že v kvalite a korektnosti trhovo-odbytových vzťahov medzi farmármi, spracovateľmi a obchodom, ako aj vo vertikálnej integrácii sledovaných sektorov existujú na Slovensku značné rezervy. Ich vyváženosť by priniesla spravodlivé prerozdelenie zisku na jej jednotlivých stupňoch a posilnenie konkurencieschopnosti slovenských agropotravinárskych výrobkov na domácom i zahraničnom trhu.

Kľúčové slová obilniny – olejniny - potravinová vertikála – spracovatelia - maloobchodné reťazce – konkurencieschopnosť – ceny - náklady

Poľnohospodárstvo zabezpečuje základnú výživu obyvateľstva, pričom jeho výsledky hospodárenia vo veľkej miere závisia od dotačných stimulov. K danému stavu v značnej miere prispieva situácia v trhových väzbách v súčasnosti vyúsťujúca do asymetrickej tvorby pridanej hodnoty na jednotlivých stupňoch potravinového reťazca. Kvalita dodávateľsko-odberateľských vzťahov v rámci celej potravinovej vertikály ovplyvňuje konečnú cenu agropotravinárskych výrobkov a tým aj ich konkurencieschopnosť na domácom a zahraničnom trhu, ktorá je kľúčovou pre udržanie dostatočného produkčného zázemia a prijateľnej miery sebestačnosti v základných agropotravinárskych komoditách na Slovensku.

Uvedená problematika exponuje v mnohých publikáciách. Podľa Quinetiho, A. (2007) hlavným problémom pre sektor poľnohospodárstva počas transformačného procesu bolo narušenie vzťahov a väzieb medzi poľnohospodárskymi výrobcami a dodávateľmi vstupov, či trhmi svojich konečných produktov. Hutník, F. (1997) konštatuje, že sa podiel poľnohospodárstva na realizovanej pridanej hodnote potravín v čase zmenšuje. K tomuto

názoru sa pripája aj Veselská, E. (2006) tvrdiac, že jedným z charakteristických rysov súčasnosti sa stáva skutočnosť, že poľnohospodársky podnik ako výrobca základných surovín pre výrobu ďalšej potravinárskej, či nepotravinárskej produkcie stráca svoj rozhodujúci vplyv na potravinový trh. Presun silového ťažiska na finalizujúce články, spracovania a distribúcie stavia poľnohospodára do novej pozície, závislejšej na podmienkach určených dominujúcimi subjektmi v príslušnom potravinovom reťazci.

V materiáli Komisie európskych spoločností (2009), ktoré sa zaoberá predmetnou problematikou, sa uvádza, že v dlhšom časovom období je lepšie fungovanie potravinového dodávateľského reťazca v Európe veľmi dôležité pre spotrebiteľa, pre zabezpečenie udržateľného rozdeľovania pridanej hodnoty v reťazci a pre rast celkovej konkurencieschopnosti. Predpokladom toho je podporovanie integrácie a konkurencieschopnosti európskeho potravinového dodávateľského reťazca v členských štátoch.

Vo virtuálnej Príručke moderného ekonóma (euroekonom.sk) sa uvádza, že rastová stratégia vedie k úspechu v podnikaní a môžeme ju okrem iného presadzovať prostredníctvom vertikálnej integrácie, pričom vertikálne integrovať znamená presúvať a rozširovať podnikanie do oblastí, ktoré slúžia ako dodávateľské alebo odberateľské pre kmeňové výrobky a služby.

Alternatívou vertikálnej integrácie sú dlhodobé zmluvy. Stratégiou je uzavretie dlhodobých zmlúv s dodávateľmi alebo odberateľmi bez toho, aby vznikli náklady na riadenie, ktoré sprevádzajú vertikálnu integráciu. Podľa Pokrivčáka, N. (2000) sa od dlhodobosti zmluvných vzťahov odvíjajú investičné aktivity do špecifického kapitálu.

Predmetný príspevok vychádza z výsledkov druhej časti časovej etapy rezortného projektu „Ekonomické aspekty potravinovej vertikály v podmienkach EÚ“, ktorá sa riešila na výskumnom ústave ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva a bola zameraná na vertikálu obilnín a olejní (Matošková, D. a kol., 2012).

Metodický postup

Zvolený metodický postup sa odvíjal od vecného zamerania príspevku orientovaného na analýzu dodávateľsko-odberateľského reťazca výrobkovej vertikály obilnín a olejní vrátane identifikácie príčin daného stavu s dopadom na konkurencieschopnosť agropotravinárskych komodít na domácom a zahraničnom trhu v období rokov 2001-2010.

Prezentované poznatky sú výsledkom analýzy a syntézy disponibilnej poznatkovej a numerologickej databázy. Konkrétne išlo o kombináciu analýzy založenej na:

- existujúcich numerologických informáciách (ŠÚ SR, rezortná štatistika MPRV SR, analýzy a publikácie VÚEPP, MZ ČR, ÚZEI, AKI-MR, FAPA-PR) a
- dotazníkovej prieskumnej sondy, resp. riadených rozhovorov medzi kľúčovými prvovýrobcami obilnín (26 pestovateľov pšenice, 21 pestovateľov raže, 22 pestovateľov jačmeňa), olejní (24 pestovateľov repky, 15 pestovateľov slnečnice) a nadväzujúcim spracovateľským priemyslom (16 respondentov v pekárskom odbore). Vzhľadom na nízky počet respondentov a tiež ochranu individuálnych údajov boli rámcové otázky týkajúce sa mlynského, pivovarnícko-sladovníckeho a tukového odboru prekonzultované s

ich zástupcami (Slovenská spoločnosť mlynárov, Slovenské združenie piva a sladu, Palma Group, a.s.).

V práci boli použité nasledovné matematické výpočty:

Marketingová marža

$$MM = SM + OM$$

$$OM = SC - OC$$

$$SM = OC - NC$$

$$FM = NC/SC \cdot 100$$

$$SC = FM + SM + OM + DPH$$

MM – marketingová marža

OM – obchodná marža

SM – spracovateľská marža

FM – farmárska marža

(podiel prvovýrobcu na spotreb. cene)

NC – nákupná cena

OC – odbytová cena

SC – spotrebiteľská cena

DPH – daň z pridanej hodnoty

Ukazovateľ preukázaných komparatívnych výhod (RCA)

$$RCA = [\ln (X_i/M_i : X/M)], \text{ kde}$$

X_i - hodnota exportu komodity (tovarovej skupiny, odvetvia) „j“ do sledovanej krajiny

M_i - hodnota importu komodity (tovarovej skupiny, odvetvia) „j“ zo sledovanej krajiny

X - hodnota celkového exportu agropotravinárskeho tovaru do sledovanej krajiny

M - hodnota celkového importu agropotravinárskeho tovaru zo sledovanej krajiny

- Ak je hodnota RCA väčšia ako nula, príslušná komodita (odvetvie) je v komparatívnej výhode.
- Ak je hodnota RCA menšia ako nula, príslušná komodita (odvetvie) je v komparatívnej nevýhode.
- Ak sa hodnota RCA rovná nule, nejde ani o komparatívnu výhodu ani o nevýhodu.

Porovnateľná cenová hladina (CPL)

$$CPL = \frac{Pd}{Pf}, \text{ kde}$$

P_d je cena výrobcu komodity vyprodukovanej v SR,

P_f je cena výrobcu komodity vyprodukovanej inde ako v SR.

- Ak $CPL \leq 1,15$, ide o cenovú konkurencieschopnosť na domácom trhu.
- Ak $CPL \leq 0,85$, ide o cenovú konkurencieschopnosť na zahraničných trhoch.

Vlastná práca

Situácia vo vertikále obilnín a olejní

Pestovanie obilnín a olejní je perspektívnou poľnohospodárskou činnosťou schopnou poskytovať dostatok surovín pre domáci potravinársky priemysel a prebytky vyvážať na zahraničné trhy. Svedčia o tom aj hodnoty miery sebestačnosti, ktoré v priemere za roky 2001-2010 dosiahli 120 % pri obilninách a 176 % pri olejninách. Situáciu v sledovaných sektoroch prvovýroby a v nadväzujúcich spracovateľských odboroch, okrem pravidiel SPP, výrazne ovplyvňuje konkurenčný tlak na liberalizovanom trhu EÚ, cenová volatilita a nevyvážené dodávateľsko-odberateľské vzťahy. V poľnohospodárstve pretrvávajú nedostatok finančných prostriedkov na intenzívnejší nákup modernejších technológií a vstupov do výroby, s čím súvisí nižšia efektívnosť výroby s negatívnym dopadom na jej rentabilitu.

Podľa údajov VÚEPP boli *výsledky hospodárenia* obilnín a olejní (bez podpory) v období rokov 2001-2010 variabilné, na čo vplývali hlavne poveternostné podmienky v jednotlivých rokoch s následným dopadom na výšku hektárových úrod a cenový vývoj na medzinárodných trhoch. Začiatkom sledovanej dekády obilniny generovali zisk, pri olejninách boli zaznamenané opačné tendencie. V roku 2010 ziskovosť bola dosiahnutá len pri slnečnici. Najväčšiu stratu zaznamenali výrobcovia raže a jačmeňa, ktorí vlastné náklady na tonu uvedených komodít pokryli realizačnou cenou na 70,6 % a 82,1 % (Tab. 1).

Stupeň pokrytia vlastných nákladov realizačnou cenou (%)

Cover degree of own costs by farm price (%)

Tab. 1

Rok/komodita ¹	Pšenica ²	Jačmeň ³	Raž ⁴	Repka ⁵	Slnečnica ⁶
2001	114,2	118,5	100,3	82,8	99,7
2008	105,4	135,1	99,3	124,6	84,8
2009	66,5	79,9	46,9	73,9	61,0
2010	97,1	82,1	70,6	94,0	108,4

Prameň: Vlastné náklady a výsledky hospodárenia poľn. podnikov v SR za roky 2001, 2008, 2009, 2010. Bratislava: VÚEPP, 2002, 2009, 2010, 2001; vlastné kalkulácie⁷

Poznámka: bez dotačnej podpory⁸

1/ Year, commodity, 2/ wheat, 3/ barley, 4/ rye, 5/ rapeseed, 6/ sunflower, 7/ Source: Own costs and profit/loss of agricultural enterprises in the SR in 2001, 2008, 2009, 2010. Bratislava: RIAFE, 2002, 2009, 2010, 2011; own calculations, 8/ Note: exclusive of subsidies

Výsledky hospodárenia nadväzujúcich odborov *potravinárskeho priemyslu* boli v poslednej dekáde rokov 2001-2010 variabilné. V roku 2010 sa pekársky odbor prepadol do straty, mlynársky odbor sa pohyboval takmer na hranici rentability, pivovarnícky a tukový odbor dosiahli zisk. Podiel zahraničného kapitálu na základnom imaní sa v poslednej dekáde výrazne zvýšil v pekárskom a tukovom odbore. Produktivita práce z pridanej hodnoty, ktorá patrí k významným indikátorom konkurencieschopnosti odvetvia sa v poslednej dekáde vo všetkých sledovaných odboroch zvýšila, najmenej v tukovom a najviac v pivovarnícko-sládovníckom odbore (Tab. 2), k čomu výrazne prispela redukcia počtu pracovníkov.

Výrobky spracovateľského priemyslu sa ku konečnému spotrebiteľovi dostávajú najmä prostredníctvom *nadnárodných obchodných reťazcov*, ktoré na Slovensko dovážajú príliš veľa

konkurenčných potravín zahraničnej proveniencie, o čom svedčí zvýšenie podielu nahraditeľných komodít na celkovom agropotravinárskom dovoze zo 67,9 % v roku 2001 na 79,4 % v roku 2010. Alarmujúcou je skutočnosť, že v roku 2010 bolo z celkového rozpočtu domácností na potraviny, nápoje a tabak vynaložené až 65 % prostriedkov na kúpu agropotravinárskeho tovaru z dovozu a až 51,6 % na potraviny, ktoré si vieme sami vyrobiť. Podiel domácej produkcie na slovenskom trhu v roku 2010 dosiahol pri výrobkoch mlynského odboru 15,3 %, pekárenského 61,5 %, pivovarnícko-sladovníckeho 85,7 % a tukového odboru 31,8 %.

Vybrané ekonomické ukazovatele mlynského, pekárenského, pivovarnícko-sladovníckeho a tukového odboru

Selected economic indicators of milling, bakery, brewing-malt and fat industries

Tab. 2

Ukazovateľ ¹	Počet podnikov (ks) ²		Výroba (mil. €) ³		Rentabilita nákladov (%) ⁴		PP z PH (tis.€) ⁵		Podiel ZK na ZI (%) ⁶	
	2001	2010	2001	2010	2001	2010	2001	2010	2001	2010
Odbor / rok ⁷										
Mlynský ⁸	29	28	127,1	90,6	-0,16	0,00	16	22	0,00	2,82
Pekárenský ⁹	117	109	172,0	225,1	0,43	-0,80	7	12	0,15	40,94
Pivov.-sladovnícky ¹⁰	14	12	224,8	235,1	-0,76	0,85	22	43	84,59	74,21
Tukový ¹¹	6	8	141,3	111,5	2,29	2,59	22	23	6,21	95,96

Prameň: POTRAV (MPRV SR) 1-02¹²

Poznámka: PP z PH – produktivita práce z pridanej hodnoty; ZK – zahraničný kapitál, ZI – základné imanie¹³

1/ Indicator, 2/ number of enterprises (pieces), 3/ production (million €), 4/ profit-cost ratio (%), 5/ labour productivity from value added (thousand €), 6/ share of foreign capital on fixed assets (%), 7/ industry – year, 8/ milling industry, 9/ bakery industry, 10/ brewing-malt industry, 11/ fat industry, 12/ Source: POTRAV (MARD SR) 1-02, 12/ Note: PP z PH – labour productivity from value added; ZK – foreign capital; ZI – fixed assets

Keďže vývoj cien na regionálnom trhu EÚ nie je možné ovplyvniť, rezervy sú okrem zvyšovania efektivity výroby v posilnení a vyvážení korektných dodávateľsko-odberateľských vzťahov, ktoré by mali byť, hlavne v obdobiach výraznej volatility agrárnych trhov, spoľahlivým pilierom zachovania regionálnej produkcie.

Dodávateľsko-obchodné vzťahy

Nevyváženosť *obchodných vzťahov* vo vertikále sledovaných komodít možno dokladovať na počtoch aktérov na jej jednotlivých stupňoch. V roku 2010 na Slovensku pestovalo pšenicu 3 479, jačmeň 2 608, raž 464, repku 1 613 a slnečnicu 1 108 farmárskych prevádzok, ktoré dodávali svoju produkciu 28 mlynom, 12 podnikom pivovarnícko-sladovníckeho odboru, 1 škrobárenskému podniku, 4 liehovarom a 8 podnikom tukového odboru. Na poslednom stupni vertikály stojí 11 dominantných maloobchodných reťazcov, cez ktoré sa realizuje približne 85 % potravinárskych produktov. Tento stav zákonite vedie k celkovej dominancii obchodných reťazcov, ktoré si môžu presadzovať svoje podmienky a vyvíjajú značný tlak na cenu produktov. Dominantne sa správajú aj podniky spracovateľského priemyslu vo vzťahu k prvovýrobcom, nakoľko v súčasných trhových podmienkach nie je problém surovinu dovieť zo zahraničia.

Finančná disciplinovanosť sledovaných odborov potravinárskeho priemyslu z hľadiska doby splácania svojich záväzkov voči svojim dodávateľom (väčšinou farmárom) sa v poslednej dekáde zlepšila len v tukovom odbore. Veľmi výrazné zhoršenie nastalo hlavne

v pekárskom a mlynskom odbore. Negatívnou je aj skutočnosť, že mlynský a pivovarnícko-skladovnícky odbor nielen predlžujú dobu splácania svojich záväzkov voči prvovýrobe, ale aj zvyšujú ich finančný objem (Tab. 3).

Pozitívnym je fakt, že sa skrátila doba inkasa pohľadávok pivovarníckeho a tukového odboru od ich odberateľov. Naopak, v roku 2010 obchodné spoločnosti splácali svoje záväzky mlynskému odboru o 28 dní a pekárskému odboru o 8 dní dlhšie ako v roku 2001.

Finančná disciplinovanosť vo vybraných potravinárskych odboroch (počet dní, %)
Financial orderliness in selected food industries (days, %)

Tab. 3

Odbor ¹ :	Mlynský ²		Pekársky ³		Pivovarnícko-skladovnícky ⁴		Tukový ⁵	
Ukazovateľ/rok ⁶	2001	2010	2001	2010	2001	2010	2001	2010
Doba inkasa pohľadávok ⁷	80	108	52	60	67	55	90	76
Doba splácania záväzkov z tržieb za vlastné výrobky a tovar ⁸	88	131	73	123	173	177	90	58
Podiel záväzkov voči prvovýrobe z cudzích zdrojov (%) ⁹	6,4	6,5	3,0	2,1	0,6	2,5	0,2	0,0

Prameň: POTRAV (MPRV SR) 1-02, prepočty VÚEPP¹⁰

1/ Industry, 2/ milling industry, 3/ bakery industry, 4/ brewing-malt industry, 5/ fat industry, 6/ indicator-year, 7/ ebt collection period, 8/ period of sales liabilities repayment (per own products and goods), 9/ share of liabilities towards primary production from external sources (%), 10/ Source: POTRAV (MARD SR) 1-02, RIAFE calculations

Z prieskumnej sondy vyplynulo, že na Slovensku existujú značné rezervy vo vertikálnej integrácii z hľadiska majetkového prepojenia medzi prvovýrobou, spracovateľmi a obchodom, aj keď niektoré farmy (10-30 % v závislosti od konkrétnych komodít) majú majetkové prepojenia na dodávateľov vstupov alebo spracovateľský priemysel, resp. sú jeho súčasťou. Ojedinelé podniky uviedli, že disponujú maloobchodnými prevádzkami, prepojením na prvovýrobu, výrobu krmných zmesí alebo výrobu vstupov. V sledovaných odboroch operujú aj koncerny s prepojením na iné odvetvia (napr. mlyny - výroba pekárskych a cukrárenských výrobkov a cestovín).

Vzťahy medzi jednotlivými účastníkmi sledovanej potravinovej vertikály sú dojednávané zmluvne, a to medzi farmármi a spracovateľmi zväčša na 1 rok. Zmluvy sú automaticky obnovované zriedka, vo väčšine prípadov prebiehajú nové jednanie. Spracovatelia by uvítali zmluvy na dlhšie obdobie s cieľom zabezpečiť si dostatočné množstvo suroviny v požadovanej kvalite. Splnenie všeobecných štandardov kvality je samozrejmosťou, pričom niektorí výrobcovia si uplatňujú aj vlastné špecifické štandardy na kvalitu suroviny. Dojednávané ceny a množstvá v zmluvných vzťahoch sú závislé od ponuky a dopytu a diktované väčšinou spracovateľom vo vzťahu k prvovýrobcom a obchodom vo vzťahu k spracovateľom. Tieto sa upresňujú podľa aktuálnej situácie na trhu.

Uvedené skutočnosti evokujú potrebu vytvorenia *silných odbytových organizácií výrobcov (OOV)*. Podľa prieskumu by kreáciu OOV odberatelia uvítali, nakoľko ich rozdrobenosť prvovýrobcov administratívne zaťažuje, pričom preferujú rokovania so silnejšími partnermi disponujúcimi sofistikovanejším marketingom. Stimulom pre vznik a činnosť uvedených subjektov je v súčasnosti poskytovanie dotačnej podpory v rámci Programu rozvoja vidieka SR na roky 2007-2013 (Opatrenie 1.5 Odbytové organizácie výrobcov). Napriek tomu väčšina

slovenských producentov túto možnosť nevyužíva. V sektore obilnín operuje 32 odbytových združení, ktoré v roku 2010 disponovali 15,9 %-ným podielom na trhu. Pre odbyt olejnin existuje 11 združení (spolu s pestovateľmi strukovín) s 11,3 %-ným podielom na trhu (Tab. 4). Príčinou daného stavu je nedôvera slovenských farmárov a ich konzervatívne myslenie, neochota rozviazať dlhodobé (aj keď často menej výhodné) kontrakty s odberateľmi a nefunkčnosť menších združení, ktoré si nedokážu presadiť svoje požiadavky.

Počet funkčných odbytových organizácií výrobcov v rokoch 2005-2010
Number of operating producer associations in 2005-2010

Tab. 4

Sektor ¹	Počet zakladajúcich podnikov ²	Max. počet podnikov / OOV ³	Počet funkčných OOV ⁴					
			2005	2006	2007	2008	2009	2010
Obilniny ⁵	243	22	5	11	11	19	38	32
Olejniny a strukoviny ⁶	105	26	0	2	2	6	10	11

Prameň: PPA SR, prepočty VÚEPP⁷

1/ Sector, 2/ number of foundation enterprises, 3/ maximal number of enterprises / producer associations (PA), 4/ number of operating PA, 5/ grains, 6/ oilseeds and legumes, 7/ Agricultural Payment Agency SR, RIAFE calculations

Konkurencieschopnosť komodít patriacich do vertikály obilnín a olejnin

Ako bolo uvedené v predchádzajúcom texte, vyrovnané dodávateľsko-odberateľské vzťahy prispievajú k vyššej konkurencieschopnosti sledovaných komodít na agropotravinárskych trhoch. Konkurencieschopnosť možno posudzovať z rôznych hľadísk. Pre účely predmetnej problematiky považujeme za najvhodnejšiu medzinárodnú komparáciu cien a nákladov, ktoré majú výrazný dopad na agropotravinársku obchodnú výmenu, t.j. na konkurenciu na zahraničných, ale aj na domácich trhoch. K najvýznamnejším obchodným partnerom Slovenska patria krajiny EÚ a z nich najmä krajiny Višeegrádskej štvorky, k čomu ich predurčuje vzájomná geografická poloha a tradičné obchodné väzby pretrvávajúce viacero desaťročí. Z uvedeného dôvodu je nasledovná analýza orientovaná prevažne na tieto krajiny.

Konkurencieschopnosť vybraných komodít na trhoch krajín V 4 podľa porovnateľnej cenovej hladiny (indexu CPL) v roku 2010**Competitiveness of selected commodities with V4 countries according to comparative price level (index CPL) in 2010**

Tab. 5

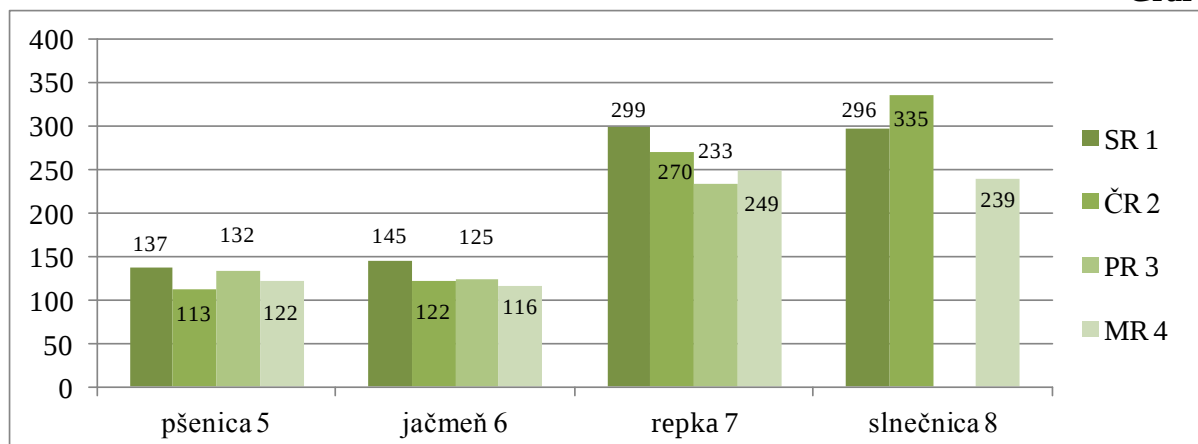
Komodita ¹	Česko ²	Poľsko ³	Maďarsko ⁴
Pšenica potravinárska ⁵	1,10	1,03	1,04
Jačmeň sladovnícky ⁶	1,13	1,24	1,29
Raž potravinárska ⁷	1,24	1,31	1,25
Kukurica ⁸	1,15	1,04	1,09
Repka ⁹	1,04	0,98	1,09
Slnečnica ¹⁰	1,22		1,06
Múka pšeničná ¹¹	1,00	0,92	1,00
Chlieb ¹²	1,45	.	.
Pivo ¹³	0,84	.	.
Repkový olej ¹⁴	.	0,76	1,08
Slnečnicový olej ¹⁵	.	0,58	0,77
Margarín ¹⁶	.	0,66	.

Prameň: Vlastné prepočty na základe údajov ŠÚ SR, MZ ČR, FAPA, AKI- z farmárskych a odbytových cien¹⁷

1/ Commodity, 2/ Czech Republic, 3/ Poland, 4/ Hungary, 5/ food wheat, 6/ malt barley, 7/ food rye, 8/ maize, 9/ rapeseed, 10/ sunflower, 11/ wheat meal, 12/ bread, 13/ beer, 14/ rapeseed oil, 15/ sunflower oil, 16/ margarines, 17/ Own calculation pursuant to information of SO SR, MA CR, FAPA, AKI (farm and processor prices)

Numericky je možné cenovú konkurencieschopnosť (napr. farmárskych a odbytových cien) voči porovnávaným krajinám vyjadriť pomocou aplikácie výpočtu indexu *porovnateľnej cenovej hladiny* na konkrétne komodity (Tab. 5). Podľa uvedeného ukazovateľa pre konkurencieschopnosť *na domácich trhoch* platí, že by naše ceny mali byť maximálne o 15 % vyššie ako v krajine, z ktorej danú komoditu dovážame. Podľa takto postavenej hypotézy SR na domácich trhoch v roku 2010 nebola konkurencieschopná voči dovozom z Česka pri potravinárskej raži, slnečnici a chlebe, z Poľska a Maďarska pri sladovníckom jačmeni a potravinárskej raži. Pre konkurencieschopnosť *na zahraničných trhoch* platí, že by ceny slovenských výrobkov mali byť minimálne o 15 % nižšie ako v krajine, do ktorej danú komoditu vyvážame. Podľa tejto úvahy sme v roku 2010 na trhoch V 4 boli konkurencieschopní len s vybranými druhmi piva v Česku, rastlinnými olejmi a tukmi v Poľsku a slnečnicovým olejom v Maďarsku.

Z medzinárodnej komparácie priemerných *nákladov* na tonu vybraných druhov obilnín a olejní (Graf 1) za posledných 5 rokov vyplýva, že sme pšenicu, jačmeň a repku a v porovnaní s krajinami V4 vyrábali najdrahšie. Situácia pri slnečnici bola diferencovaná, pričom najlacnejšie ju vyrábalo Maďarsko.

Medzinárodná komparácia celkových nákladov na výrobu obilnín a olejnin (EUR.t⁻¹; priemer rokov 2006-2010)**International comparison of total production costs for grains and oilseeds production (EUR.t⁻¹; average of 2006-2010)****Graf 1**

Prameň: VÚEPP, FAPA-PR, MZ ČR, ÚZEI-ČR, AKI-MR⁹

1/ Slovak Republic, 2/ Czech Republic, 3/ Poland, 4/ Hungary, 5/ wheat, 6/ barley, 7/ rapeseed, 8/ sunflower,

9/ Source: RIAFE, FAPA-PR, MA CR, Institute of Agricultural Economics and Information - CR, AKI-MR

Konkurencieschopnosť agropotravinárskych produktov na medzinárodných trhoch je možné identifikovať na základe *ukazovateľa komparatívnych výhod* (indexu RCA), ktorého hodnoty vypočítané z obchodnej výmeny Slovenska s krajinami EÚ (spolu a individuálne s krajinami V4) a tretími krajinami sú uvedené v Tab. 6.

Čo sa týka *vertikály obilnín*, je z výsledkov evidentné, že celkovo sme na trhoch EÚ dlhodobo konkurencieschopní s agrárnymi komoditami, t.j. s komoditami s nižšou pridanou hodnotou, ktoré sa úspešne umiestňujú aj na trhoch väčšiny sledovaných krajín EÚ. Identická situácia je aj pri vývoze obilnín do tretích krajín okrem pšenice, s ktorou sme v roku 2010 podľa indexu RCA konkurencieschopnosť nedosiahli. Z výrobkov mlynského priemyslu sú na trhoch EÚ celkovo konkurencieschopné všetky obilné múky a inak spracované obilné zrná okrem krupice. S pšeničnou múkou sme konkurencieschopní so všetkými sledovanými krajinami, pri ostatných mlynských produktoch je situácia diferencovaná. Značné rezervy máme pri vývoze pekárenských výrobkov, prípravkov a cestovín, s ktorými evidentne konkurencieschopní na trhu EÚ nie sme. Naopak, výrobky slovenských pekární úspešne odolávajú konkurencii na trhoch tretích krajín okrem cestovín. Produkty pivovarnícko-sladovníckeho priemyslu sú tradične konkurencieschopné pri slade, ktorý je úspešný artikel aj v tretích krajinách. Slovenské pivo v krajinách EÚ však v roku 2010 konkurencieschopnosť nevykázalo na rozdiel od jeho vývozu do tretích krajín, kde konkurencieschopné bolo.

Konkurencieschopnosť vybraných agropotravinárskych komodít na medzinárodných trhoch podľa indexu RCA v roku 2010

Competitiveness of selected agri-food commodities at international markets according to RCA index in 2010

Tab. 6

Vertikála ¹	Kód CS ²	Popis ³	EÚ	ČR ⁴	PR ⁵	MR ⁶	TK ⁷
Obilniny ⁸	1001	Pšenica ¹⁰	2,4	2,5	2,3	1,7	-1,7
	1002	Raž ¹¹	0,9	1,2	0,7	-1,6	V
	1003	Jačmeň ¹²	0,8	-0,1	V	1,2	11,9
	1101	Pšeničná múka ¹³	0,9	2,5	0,9	0,7	3,7
	1102	Ostatné obilné múky ¹⁴	0,9	1,9	D	0,4	D
	1103	Krupica ¹⁵	-0,5	0,4	-0,7	-1,1	1,5
	1901	Pekárenské prípravky ¹⁶	-0,6	-0,8	1,4	-0,4	2,6
	1902	Cestoviny ¹⁷	-1,0	-0,7	-1,2	-1,3	-1,4
	1905	Pekársky tovar ¹⁸	-0,3	0,6	-1,1	-0,3	0,3
	1107	Slad ¹⁹	4,4	1,2	7,3	V	V
	2203	Pivo zo sladu ²⁰	-0,9	-1,1	-0,3	-2,6	3,2
Olejniny ⁹	1205	Semená repky ²¹	2,0	1,4	7,1	0,3	D
	1206	Semená slnečnice ²²	1,7	1,1	1,5	1,2	3,1
	1512	Slnečnicový olej ²³	-0,3	2,0	1,8	-1,9	D
	1514	Repkový olej ²⁴	-0,5	-0,5	-0,1	-0,4	V
	1517	Margaríny ²⁵	-2,9	-1,8	-5,8	1,3	-1,7

Prameň: ŠÚ SR, vlastné výpočty²⁶

Poznámka: V – čistý vývoz, D – čistý dovoz²⁷

1/ Vertical, 2/ Customs Tariff Book code, 3/ description, 4/ Czech Republic, 5/ Poland, 6/ Hungary, 7/ third countries, 8/ grains, 9/ oilseeds, 10/ wheat, 11/ rye, 12/ barley, 13/ wheat meal, 14/ other grain meals, 15/ semolina, 16/ bakery preparations, 17/ pastries, 18/ bakery products, 19/ malt, 20/ beer from malt, 21/ oilseeds, 22/ sunflower seeds, 23/ sunflower oil, 24/ rapeseed oil, 25/ margarines, 26/ Source: SO SR, own calculations, 27/ V – net export, D – net import

Pre vertikálu olejnin platí, že na trhoch EÚ sme dlhodobo konkurencieschopní so semenami repky a slnečnice, ktoré patria k našim proexportným komoditám, čo umocňuje skutočnosť, že EÚ nie je v produkcii olejnatých semien sebestačná. Semená slnečnice úspešne vyvážame aj do tretích krajín. Pri spracovaných výrobkoch už nie je situácia z hľadiska konkurencieschopnosti taká priaznivá, nakoľko na trhu EÚ existuje mnoho výrobcov jedlých olejov a rastlinných tukov. V roku 2010 sa nám darilo slnečnicový olej úspešne predáť na trhoch v Česku a Poľsku. Okrem toho v Maďarsku bol záujem o naše margaríny. Repkový olej bol konkurencieschopný len na trhoch tretích krajín.

Analýza štruktúry spotrebiteľských cien vybraných výrobkov

Pre komplexnú analýzu dodávateľsko-odberateľských vzťahov by bolo vhodné exaktne kvantifikovať zisk na jednotlivých stupňoch sledovaných potravinových vertikál, t.j. na úrovni farmy, spracovateľa a obchodu. V súčasnosti však pre tento typ analýzy, podobne ako ani v iných krajinách EÚ neexistuje konzistentná a vyčerpávajúca databáza štatistických podkladov. Z uvedeného dôvodu bola z dostupných štatistických výkazov vypočítaná marketingová marža (Tab. 7) pokrývajúca cenové rozpätie medzi spotrebiteľskou a nákupnou cenou výrobku v ekvivalente potrebnej suroviny. Táto marža predstavuje tú časť spotrebiteľskej ceny, ktorá zostáva na pokrytie nákladov a zisku spracovateľského priemyslu a obchodu. Riešenie sa zameralo na analýzu spotrebiteľskej ceny tmavého (ražno-pšeničného)

chleba, pšeničnej múky polohrubej, repkového oleja a fľaškového piva. V tejto súvislosti je nutné poznamenať, že prepočty týkajúce sa štruktúry spotrebiteľských cien vybraných reprezentantov sú informatívneho charakteru vzhľadom na fakt, že ani v uvedenom prípade nie je k dispozícii žiadna oficiálna báza koeficientov stanovených pre prepočet spotreby surovín na konkrétne výrobky.

Rozloženie cien vo vertikále obilnín a olejní (€·kg⁻¹)
Price spreading in grains and oilseeds vertical (€·kg⁻¹)

Tab. 7

Tmavý chlieb ¹	2006	2008	2010	Repkový olej ²	2006	2008	2010
Nákupná cena ³	0,10	0,18	0,11	Nákupná cena ³	0,59	0,91	0,70
Odbytová cena ⁴	0,68	0,81	0,76	Odbytová cena ⁴	0,72	1,10	0,74
Spotrebiteľská cena s DPH ⁵	0,94	1,23	1,25	Spotrebiteľská cena s DPH ⁵	1,52	2,04	1,75
Obchodná marža ⁶	0,11	0,22	0,29	Obchodná marža ⁶	0,56	0,61	0,73
Spracovateľská marža ⁷	0,58	0,63	0,65	Spracovateľská marža ⁷	0,13	0,19	0,03
Pšeničná múka ⁸				Pivo fľaškové ⁹			
Nákupná cena ³	0,17	0,28	0,20	Nákupná cena ³	0,04	0,06	0,05
Odbytová cena ⁴	0,22	0,30	0,23	Odbytová cena ⁴	0,48	0,56	0,61
Spotrebiteľská cena s DPH ⁵	0,30	0,50	0,33	Spotrebiteľská cena s DPH ⁵	0,70	0,81	0,89
Obchodná marža ⁶	0,03	0,12	0,05	Obchodná marža ⁶	0,11	0,12	0,14
Spracovateľská marža ⁷	0,05	0,02	0,03	Spracovateľská marža ⁷	0,44	0,50	0,56

Prameň: ŠÚ SR, ATIS-PPA, vlastné prepočty¹⁰

Poznámka: Nákupná cena - množstvo nakúpenej suroviny potrebnej na výrobu 1 kg produktu¹¹

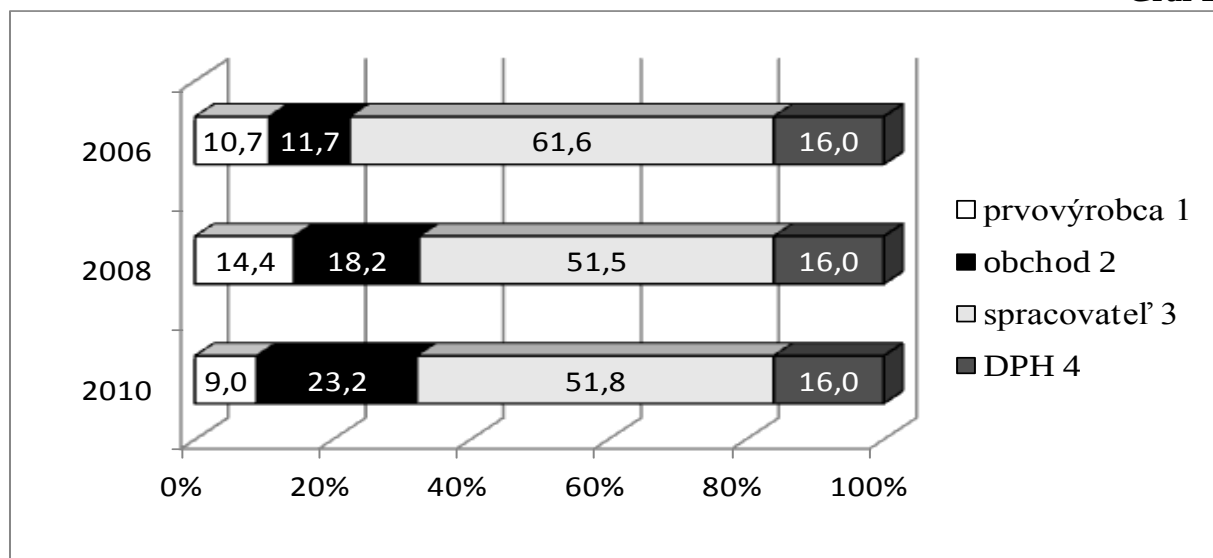
1/ Dark bread, 2/ rapeseed oil, 3/ purchase price, 4/ processor price, 5/ consumer price inclusive of VAT, 6/ trade margin, 7/ processor margin, 8/ wheat meal, 9/ bottled beer, 10/ Source: SO SR, ATIS-Agricultural Payment Agency, own calculations, 11/ Note: Purchase price – the volume of purchased raw material needed for production of 1 kg of a product

Chlieb tmavý (ražno-pšeničný)

- Vývoj nákupnej ceny pšenice a raže potravinárskej, odbytovej a spotrebiteľskej ceny tmavého chleba bol v sledovanom období nesymetrický. Úroveň nominálnych cien, na jednotlivých stupňoch odbytovej vertikály chleba, zaznamenala v roku 2008 v porovnaní s rokom 2006 nárast, avšak v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008 bol zaznamenaný pokles v prípade nákupných i odbytových cien.
- Odbytová cena kopírovala vývoj nákupnej ceny pšenice a raže potravinárskej. Disparita medzi nákupnou cenou suroviny a spotrebiteľskou cenou tmavého chleba medzioročne rástla, čo znamenalo, že podiel ceny výrobcu chleba na spotrebiteľskej cene tmavého chleba klesal. Obchodná marža v horizonte sledovaných rokov rástla, v roku 2010 dosahovala najvyššiu hodnotu. Pri spracovateľskej marži bol zaznamenaný nepatrný nárast (Tab. 7).
- Zo štruktúry spotrebiteľskej ceny tmavého chleba vyplýva, že podiel prvovýrobcov na spotrebiteľskej cene tmavého chleba mal stúpajúci trend v roku 2008, v roku 2010 klesol na úroveň 9 %. Podiel spracovateľa bol najvyšší v roku 2006, v rokoch 2008 a 2010 klesol na hodnotu 52 %. Podiel obchodu na spotrebiteľskej cene tmavého chleba mal stúpajúci trend a v roku 2010 stúpol na úroveň 23 % (Graf 2).

Štruktúra spotrebiteľskej ceny tmavého chleba (%)
The consumer price structure of dark bread (%)

Graf 2

Prameň: ŠÚ SR, ATIS, vlastné prepočty⁵

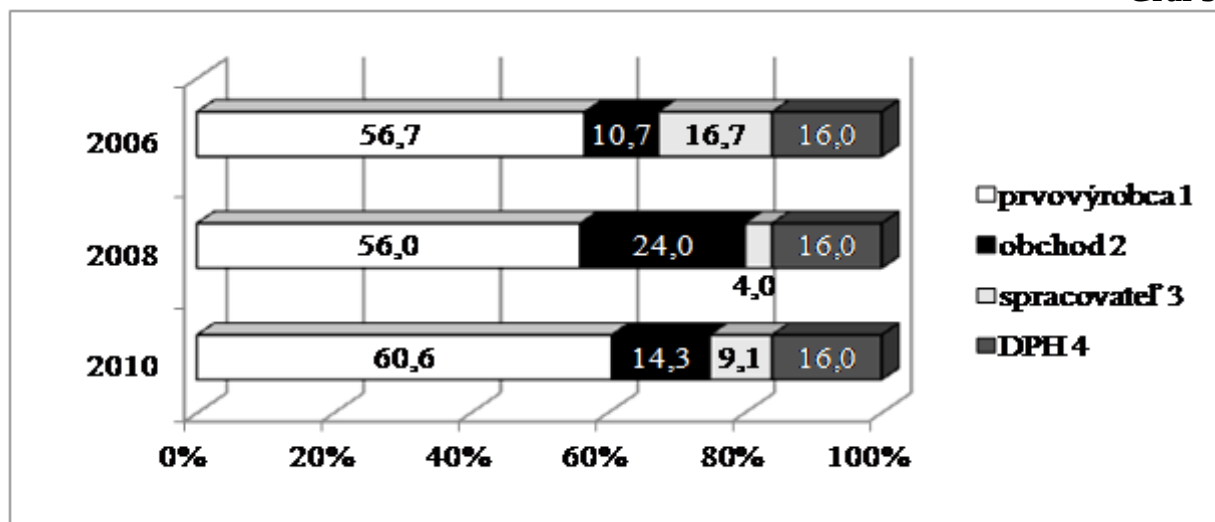
1/ Farmer, 2/ trade, 3/ processor, 4/ value added tax, 5/ Source: SO SR, ATIS, own calculations

Pšeničná múka polohrubá

- Vývoj nákupnej ceny pšenice potravinárskej potrebnej na výrobu 1 kg pšeničnej múky polohrubej, odbytovej a spotrebiteľskej ceny pšeničnej múky bol v sledovanom období nesymetrický. V roku 2008 v porovnaní s rokom 2006 bol zaznamenaný nárast, v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008 bol zistený pokles cien. Spotrebiteľská cena kopírovala tak vývoj nákupnej ceny suroviny, ako aj odbytovej ceny múky.
- Disparita medzi nákupnou cenou suroviny, potrebnej na výrobu 1 kg múky, a spotrebiteľskou cenou múky v roku 2008 v porovnaní s rokom 2006 vzrástla, čo znamená, že podiel ceny spracovateľa na spotrebiteľskej cene múky klesol. Naopak, disparita medzi nákupnou cenou suroviny a spotrebiteľskou cenou múky v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008 klesla, čo znamená, že podiel ceny spracovateľa na spotrebiteľskej cene múky stúpol. Obchodná marža a spracovateľská marža sa v horizonte sledovaných rokov vyvíjali asymetricky.
- Zo štruktúry spotrebiteľskej ceny pšeničnej múky polohrubej vyplýva, že podiel prvovýrobcov na spotrebiteľskej cene múky mal v rokoch 2006-2008 vyrovnaný trend a v roku 2010 stúpol na úroveň 61 %. Podobný trend bol zistený v prípade spracovateľa, kde v roku 2008 klesol podiel spracovateľa v roku 2010 stúpol na úroveň 9 %. Podiel obchodu na spotrebiteľskej cene pšeničnej múky v roku 2008 stúpol, v roku 2010 klesol na úroveň 14 % (Graf 3).

Štruktúra spotrebiteľskej ceny pšeničnej múky polohrubej (%)
The consumer price structure of wheat meal (%)

Graf 3

Prameň: ŠÚ SR, ATIS, vlastné prepočty⁵

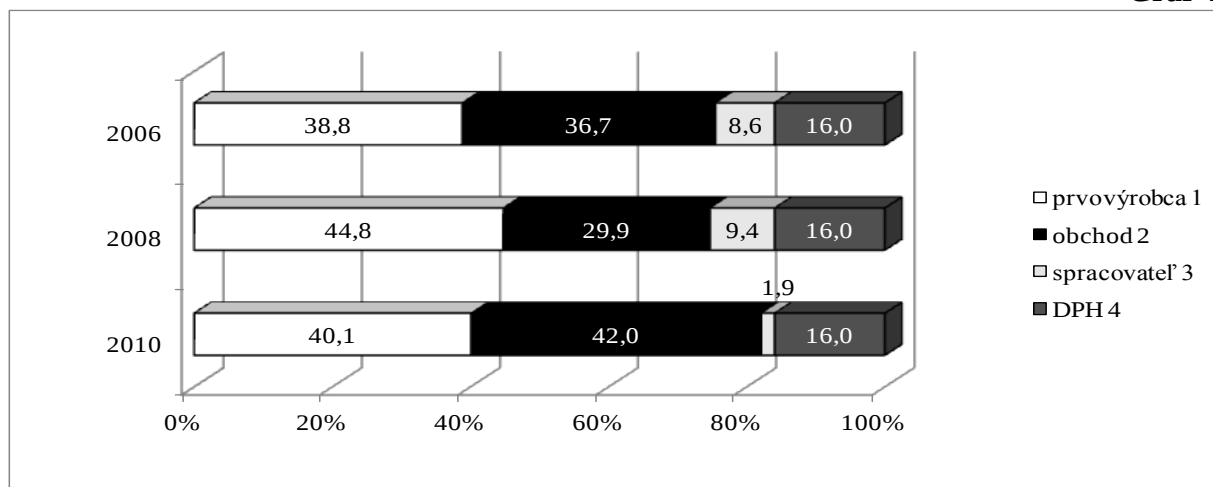
1/ Farmer, 2/ trade, 3/ processor, 4/ value added tax, 5/ Source: SO SR, ATIS, own calculations

Jedlý olej repkový

- Vývoj nákupnej ceny repky olejnej, potrebnej na výrobu 1 litra repkového oleja, odbytovej a spotrebiteľskej ceny repkového oleja bol v sledovanom období nesymetrický, v roku 2008 a v porovnaní s rokom 2006 bol zaznamenaný nárast, v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008 bol zistený pokles cien. Spotrebiteľská cena kopírovala tak vývoj nákupnej ceny suroviny, ako aj odbytovej ceny repkového oleja.
- Disparita medzi nákupnou cenou suroviny, potrebnej na výrobu 1 litra oleja, a spotrebiteľskou cenou oleja v roku 2008 v porovnaní s rokom 2006 vzrástla, naopak, v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008 klesla. Obchodná marža sa v horizonte sledovaných rokov vyvíjala symetricky a mala stúpajúci trend. Spracovateľská marža po náraste v roku 2008 v roku 2010 výrazne klesla.
- Zo štruktúry spotrebiteľskej ceny jedlého repkového oleja vyplýva, že podiel prvovýrobcov na spotrebiteľskej cene repkového oleja v roku 2008 stúpol a v roku 2010 klesol na úroveň 40 %. Podobný trend bol zistený v prípade spracovateľa, kde v roku 2008 stúpol podiel spracovateľa, v roku 2010 klesol na úroveň 2 %. Podiel obchodu na spotrebiteľskej cene repkového oleja v roku 2008 poklesol, v roku 2010 stúpol na úroveň 42 % (Graf 4).

Štruktúra spotrebiteľskej ceny jedlého repkového oleja (%) The consumer price structure of edible rapeseed oil (%)

Graf 4

Prameň: ŠÚ SR, ATIS, vlastné prepočty⁵

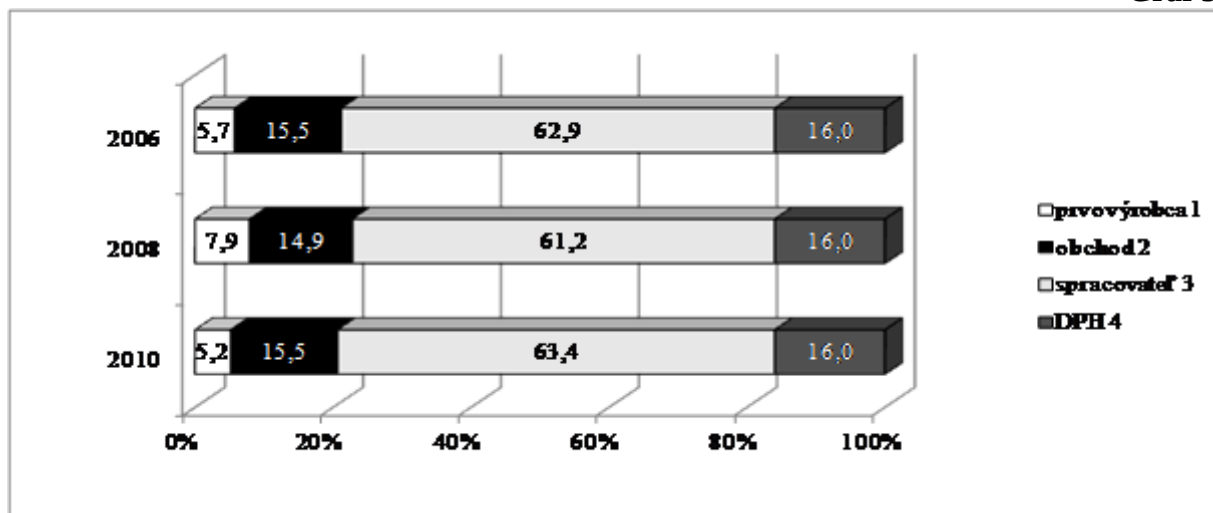
1/ Farmer, 2/ trade, 3/ processor, 4/ value added tax, 5/ Source: SO SR, ATIS, own calculations

Pivo fľaškové

- Vývoj nákupnej ceny jačmeňa sladovníckeho, potrebného na výrobu fľaškového piva, (0,5 litra) bol v sledovanom období nesymetrický, v roku 2008 a v porovnaní s rokom 2006 bol zaznamenaný nárast, v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008 bol zistený pokles. Odbytová cena piva mala v sledovaných rokoch rastúci trend, najvyššie odbytové ceny boli zistené v roku 2010. Spotrebiteľské ceny piva kopírovali vývoj odbytových cien piva.

Štruktúra spotrebiteľskej ceny fľaškového piva The consumer price structure of bottled beer (%)

Graf 5

Prameň: ŠÚ SR, ATIS, vlastné prepočty

1/ Farmer, 2/ trade, 3/ processor, 4/ value added tax, 5/ Source: SO SR, ATIS, own calculations

- Disparita medzi nákupnou cenou suroviny, potrebnej na výrobu fľaškového piva a spotrebiteľskou cenou piva v roku 2008 v porovnaní s rokom 2006 vzrástla, naopak,

v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008 klesla. Obchodná marža a spracovateľská marža sa v horizonte sledovaných rokov vyvíjali symetricky a mali stúpajúci trend.

- Zo štruktúry spotrebiteľskej ceny fľaškového piva vyplýva, že prvovýrobcovia sa na spotrebiteľskej cene piva podieľali najnižším podielom, po miernom náraste podielu v roku 2008, tento v roku 2010 klesol na úroveň 5 %. Najväčší podiel spotrebiteľskej ceny piva bol tvorený spracovateľmi, mal pomerne vyrovnaný trend a v roku 2010 predstavoval 63 %. Podiel obchodu na spotrebiteľskej cene piva bol tak isto vyrovnaný a v roku 2010 predstavoval 15 % (Graf 5).

Záver

Z analýzy vyplynulo, že v kvalite a korektnosti trhovo-odbytových vzťahov, ako aj vo vertikálnej integrácii sektora obilnín a olejníň existujú na Slovensku značné rezervy. Ich vyváženosť a rozvoj, v rámci potravinovej vertikály, by v konečnom dôsledku priniesli spravodlivé prerozdelenie zisku na jej jednotlivých stupňoch a posilnenie konkurencieschopnosti slovenských produktov na domácom i zahraničnom trhu. V súčasnej situácii je možné účastníkov trhov na prvom, resp. druhom stupni potravinovej vertikály ovplyvniť tak, aby pracovali so zníženým ziskom, čím sa obmedzujú ich rozvojové možnosti (investovanie do vstupov, zvyšovanie intenzity výroby, zlepšovanie kvality výrobkov, inovovanie výrobných postupov...) a zvyšujú ich nároky na dotačnú podporu. S cieľom presadiť sa na zahraničných trhoch slovenskí producenti obilnín a olejníň často „umelo“ znižujú ceny svojich výrobkov napriek ich vyššej nákladovej náročnosti v stredoeurópskom meradle.

Z uvedených dôvodov odporúčame:

- Pokračovať v programoch zameraných na zvýšenie efektivity výroby, kvality a marketingu agropotravinárskych komodít.
- Naďalej podporovať zakladanie a činnosť odbytových organizácií výrobcov. Dotácie podmieniť vyšším počtom zakladajúcich členov, alebo minimálnym limitom realizovanej produkcie s cieľom zvýšiť vyjednávaciu silu združenia.
- S cieľom zvýšiť spotrebu slovenských potravín propagovať ich vysokú kvalitu v masovo-komunikačných médiách a vplývať na patriotizmus slovenského spotrebiteľa.
- Rokovať so ŠÚ SR a zabezpečiť dostatok transparentných a relevantných informácií o tvorbe spotrebiteľských cien a rozložení ziskových rozpätí v potravinovom reťazci, nakoľko nerovnocenná vyjednávacía sila má negatívny vplyv na konkurencieschopnosť potravinového reťazca.
- Zriaďiť expertnú skupinu na analyzovanie distribúcie zisku, resp. obchodných marží na jednotlivých stupňoch potravinovej vertikály zo zástupcov prvovýroby, spracovateľského priemyslu a obchodu a následne legislatívne stanoviť ich povolené limity, ktorých dodržiavanie bude nutné dôsledne dodržiavať a kontrolovať na to určenými orgánmi. Uvedenú skupinu využiť aj ako diskusné fórum, resp. nástroj na odhaľovanie problémov, vypracovanie odporúčaní a prijímanie stratégií na nápravu súčasnej situácie.

Literatúra

- [1] HUTNÍK, F.: Tvorba pridanej hodnoty v agropotravinárstve u nás a vo svete. Bratislava: PÚ SAV, 1997, 39 s.
- [2] MATOŠKOVÁ, D. a kol.: Vertikálna koordinácia a integrácia dodávateľsko-odberateľského reťazca s akcentom na komodity rastlinného pôvodu. Štúdia č. 179/2012. Bratislava: VÚEPP, s. 140. ISBN 978-80-80-58-577-8
- [3] POKRIVČÁK, J. – POKRIVČÁKOVÁ, N.: Analýza vertikálnej integrácie vo výrobe potravín. In: Zborník vedeckých prác z medzinárodných vedeckých dní 2000. Sekcia Agrárna politika, ekonomika a právo. II. diel. Nitra, 2000. s. 371-377. ISBN 80-7137-717-3
- [4] VESELSKÁ, E.: Postavení navazujících článku zpracování a distribuce uvnitř komoditních vertikál, ÚPE Brno. In: Medzinárodné vedecké dni 2006. Nitra: FEM, 2006.
- [5] QUINETI, A.: Vplyv priamych zahraničných investícií na potravinovú vertikálu v krajinách strednej a východnej Európy. Habilitačná práca. Nitra: SPU, 2007. s. 98.
- [6] Lepšie fungovanie potravinového dodávateľského reťazca v Európe. Oznámenie Komisie adresované Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu ekonomickému a sociálnemu výboru a Výboru pre regióny. Brusel: Komisia európskych spoločenstiev, 2009, s.13.
- [7] euroekonom.sk

Kontaktná adresa

Ing. Dagmar MATOŠKOVÁ, PhD.

RNDr. Slávka KRÍŽOVÁ

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55,
824 80 Bratislava, SR

tel. 02/ 58243 273; 02/ 85243 258

e mail dagmar.matoskova@vuepp.sk, slavka.krizova@vuepp.sk

Zuzana Lušňáková – Katarína Kleinová – Mária Šajbidorová - Viera Šajbidorová

Implementácia konceptu spoločenskej zodpovednosti v podnikoch mliekarenského priemyslu SR

Implementation of the CSR concept in the enterprises of Slovak dairy industry

Abstract Corporate social responsibility (CSR) is a concept that occupies an increasingly important place in the whole business. In this paper we analyze the implementation of the concept of corporate social responsibility in the major dairy enterprises in Slovakia. Analytic - synthetic method was used in the first part of the paper and the questionnaire was used to survey opinions of customers. The analysis and research has shown that the concept of CSR significantly affects the business activities of some dairy farms in Slovakia, but some of them have large reserves. The majority of respondents feel poorly informed about the application of social responsibility activities in the dairies in Slovakia, but it is important for them to buy products produced by socially responsible businesses. In the respondents opinion it is very important for business to present their CSR activities to the public.

Key words Corporate Social Responsibility (CSR) - dairy enterprises – customer - projects

Abstrakt Spoločenská zodpovednosť podnikania (Corporate Social Responsibility - CSR) je pojem, ktorý zaujíma stále významnejšie miesto v celej podnikateľskej sfére. V príspevku sme analyzovali implementáciu konceptu spoločensky zodpovedného podnikania v rámci najvýznamnej mliekarenských podnikov na Slovensku. Analyticko- syntetická metóda bola využitá v prvej časti príspevku a metódu opytovania formou dotazníka sme využili pri zisťovaní názorov zákazníkov, ktorí sú pre podniky kľúčoví z hľadiska ich výrobkov. Z analýz a prieskumu vyplýva, že koncept CSR významne ovplyvňuje podnikateľské aktivity niektorých mliekarenských podnikov na Slovensku, avšak niektoré majú značné rezervy. Väčšina opýtaných respondentov sa zasa cíti byť nedostatočne informovaná o uplatňovaní aktivít spoločenskej zodpovednosti v rámci mliekarní na Slovensku, ale je pre nich dôležité, aby mliečne výrobky produkovali podniky spoločensky zodpovedné. Dôležité pre nich tiež je, aby podniky svoje aktivity prezentovali verejnosti.

Kľúčové slová Spoločenská zodpovednosť podnikania - mliekarenské podniky – zákazník - projekty

Spoločenská zodpovednosť firmy je podľa Ubrežiovej, I. (2008) výraz, ktorý definuje spávanie, fungovanie a aktivity firmy, ktoré v prvom rade predpokladajú plnenie právnych požiadaviek a nad tento rámec zodpovedné dobrovoľné chovanie v:

- ekonomickej oblasti – tvorba podnikateľského kódexu,
- sociálnej oblasti – rozvoj ľudského kapitálu,
- environmentálnej oblasti – zlepšenie environmentálneho profilu.

Motorom jej ďalšieho rozvoja sa okrem záujmu podnikov stala, ako uvádza Marasová, J. (2008), vôľa a angažovanosť ostatných zainteresovaných partnerov. Motiváciu samotných zamestnávateľov na spoločensky zodpovedné správanie je možné vysvetliť viacerými faktormi: získať alebo vylepšiť imidž podniku, stať sa atraktívnym zamestnávateľom, nájsť prostriedok na zosúladienie ekonomických a sociálnych cieľov, ktoré tradične stáli proti sebe, pritiahnúť investorov.

Medzi hlavné požiadavky uplatňované v spoločenskej oblasti, s ktorými by sa podniky mali stotožniť a prispôbiť im svoju stratégiu, patria napríklad kódex podnikateľského správania firmy (etický kódex), transparentnosť, uplatňovanie princípov dobrého riadenia (corporate governance), etické vzťahy s akcionármi (shareholders dialogue), správanie sa k zákazníkom, dodávateľom, správanie sa k investorom, ochrana duševného vlastníctva.

V environmentálnej oblasti spoločenskej zodpovednosti by mali podniky svoje aktivity prispôbiť napr. týmto činnostiam: ekologická výroba produktov a služieb, recyklácia, výroba ekologických produktov, znižovanie dopadov na životné prostredie, zvyšovanie ochrany prírodného prostredia, šetrenie energie, hľadanie iných zdrojov energie, oboznamovanie zamestnancov o novinkách v environmentálnej oblasti. (Dytrt, Z., 2006)

Ako píše Vysekalová, J. – Mikeš, J. (2009) spoločensky zodpovedné podniky využívajú na komunikáciu s verejnosťou nástroje ako sú: etikety výrobkov, obaly, vzťahy s tlačou a médiami, správy, plagáty, letáky, prospekty, webové stránky, informačné balíky, reklama, spoločenské akcie, atď.

Spoločensky zodpovedné správanie podľa Palfiovej, A. (2011) prináša firme priamy i nepriamy prospech a zaisťuje dlhodobú konkurenčnú výhodu oproti firmám, ktoré sa takto nesprávajú. Medzi dlhodobé merateľné prejavy spoločensky zodpovedného správania firmy patrí najmä posilnenie jej pozície na trhu: zväčšenie podielu na trhu alebo zvýšenie obratu, vyšší počet nových podnikateľských príležitostí vďaka vyššej dôveryhodnosti, získanie sociálne a ekologicky citlivých zákazníkov, lepšia spokojnosť a výkonnosť zamestnancov, menšia fluktuácia, ako i šanca získať a udržať kvalitných zamestnancov. Pri efektívnom využívaní energií je možné dosiahnuť úsporu a zároveň tým znížiť negatívny dopad podnikania na životné prostredie. CSR aktivity sú tiež ideálnou témou na komunikáciu v médiách a tým pádom aj na zvýšenie povedomia o firme, upevnenia jej dobrej povesti, väčšej dôveryhodnosti a lojálnosti zo strany obchodných partnerov, zákazníkov aj zamestnancov. Medializované sú predovšetkým aktivity sociálneho a environmentálneho charakteru, kde sa firma touto cestou snaží s komunitou, v ktorej pôsobí, komunikovať a zapojiť občanov do týchto aktivít.

Na rozdiel od podnikov, ktoré sa snažia správať spoločensky zodpovedne, môžeme sa stretnúť i s takými, ktoré síce hovoria, že sa tak správajú, v skutočnosti je to však inak. A práve tu sa stretávame s pojmom „greenwashing“.

Ako sa píše v článku *Greenwashing - zavádzanie ohľadom firemných environmentálnych cieľov*, anglický pojem "greenwashing" znamená zavádzanie zákazníkov a verejnej mienky ohľadom firemných environmentálnych cieľov. Niektoré firmy sa snažia profilovať ako environmentálne zodpovedné a dať verejnosti najavo, že majú snahu o zlepšovanie svojho vplyvu na životné prostredie, aj keď v skutočnosti do jeho ochrany a zmiernenia ich vplyvu naň investujú len minimum prostriedkov, ktoré možno označiť len ako náklady na marketing.

Podľa Kubicovej, Ľ. – Kleinovej, K. – Lušňákovej, Z. (2010) mliekarenstvo na Slovensku v uplynulom desaťročí prešlo významnými zmenami, ktoré ho priblížili k úrovni európskeho mliekarenstva. Európske mliekarenské spoločnosti sa etablovali nielen na Slovensku, ale aj v ostatných krajinách východnej Európy.

Nie je pochyb o tom, že cena i kvalita sú významným činiteľom, ktorý ovplyvňuje nákupné rozhodnutia spotrebiteľov aj v oblasti mliečnych výrobkov, píše Horská, E. - Ťurgeová, J. – Prokeínová, R. (2011). Avšak neochota zaplatiť za kvalitný produkt nemusí okamžite znamenať nižší záujem o kvalitné produkty. Napríklad podľa zákazníka nemusí mať výrobok kvalitu, ktorá sa od jeho producenta očakáva.

Pre spoločnosti je veľmi dôležité zohľadňovať želania spotrebiteľov a snažiť sa im prispôbiť dobrou chuťou, kvalitou, cenou, ako i sortimentom ponúkaných mliečnych výrobkov. Využívať vedecké poznatky na inováciu produktov a obalov, ktoré spĺňajú hygienické požiadavky a nepoškodzujú životné prostredie (Kubicová, Ľ. – Kleinová, K. – Lušňáková, Z., 2010).

Metodický postup

Koncept spoločenskej zodpovednosti firiem vychádza z predpokladu, že firma neexistuje nezávisle na svojom okolí, ale práve naopak, svojimi aktivitami určitým spôsobom ovplyvňuje toto okolie. A zároveň aj okolie ovplyvňuje v istom zmysle chod firmy.

Hlavnou myšlienkou príspevku je na základe uskutočnených skúmaní zhodnotiť implementáciu konceptu spoločenskej zodpovednosti do aktivít mliekarenských podnikov na Slovensku. Cieľom bolo taktiež odhaliť, v ktorých oblastiach a akým spôsobom mliekarenské podniky na Slovensku uplatňujú koncept spoločensky zodpovedného podnikania.

Pre ďalší rozvoj podnikov v oblasti implementácie konceptu CSR je nevyhnutné poznať aj názory zákazníkov, ktorí nakupujú ich produkty na to, ako títo vnímajú aktivity podnikov v rámci spoločensky zodpovedného správania. Pre tento účel sme uskutočnili dotazníkový prieskum. Dotazníkový prieskum bol realizovaný v Nitrianskom kraji v mesiacoch január až marec 2012 na vzorke 320 respondentov starších ako 18 rokov z dôvodu predpokladu znalosti konceptu spoločenskej zodpovednosti a z dôvodu, že aspoň niekedy uskutočňujú nákupy potravín – konkrétne mlieka alebo mliečnych výrobkov. Štatistické vyhodnocovanie dotazníkového prieskumu sme uskutočňovali prostredníctvom *Chi-kvadrát testu dobrej zhody*, kde sme overovali reprezentatívnosť výberového súboru a *Chi-kvadrát testu štvorcovej kontingencie*, kde sme zisťovali závislosť medzi odpoveďou na otázku dotazníkového prieskumu a identifikačným znakom respondenta. Na základe *Cramerovho V koeficientu* sme zisťovali silu závislosti medzi odpoveďou na otázku dotazníkového prieskumu a identifikačným znakom respondenta.

Vlastná práca

Spoločensky zodpovedné aktivity mliekarenských podnikov na Slovensku

Levické mliekarne a.s.

Spoločnosť Levické mliekarne a.s. patrí medzi významné mliekarenské podniky na Slovensku. Hoci nie je veľa materiálov či publikácií, ktoré dokumentujú angažovanosť spoločnosti v rámci konceptu spoločensky zodpovedného podnikania, najmä ocenenia výrobkov Levických mliekarní a.s. nás o tom môžu presvedčiť. Ocenenia sú uvedené na obrázku.

Levické mliekarne a.s. sa zapájajú do rôznych podujatí a akcií. V minulosti boli partnerom podujatia **Mliečna cesta 2006 v rámci Svetového dňa mlieka**, taktiež Deň mlieka 2007 či I. ročníka rodinného športového podujatia Family Cup. Nemôžeme nespomenúť, že súčasťou aktivít spoločnosti je účasť na veľtrhoch a výstavách spojená s ochutnávkami ich produktov, ale aj sponzoring rôznych podujatí.

Spoločnosť patrí medzi najvýznamnejších partnerov projektu – ZDRAVÉ MESTO LEVICE. Hlavným cieľom projektu je zlepšiť kvalitu života a zdravia obyvateľov mesta. Jednou z ciest k splneniu tohto cieľa je zvýšenie povedomia u Levičanov v oblasti zdravotnej výchovy a zdravotných rizík súčasnej spoločnosti. Ďalším rovnako dôležitým momentom je presvedčiť všetkých zúčastnených, aby spojili svoje úsilie a v súlade s Národným programom podpory zdravia Slovenskej republiky sa snažili o predĺženie a skvalitnenie života občanov nášho mesta a tým vytvorili z mesta Levice skutočne zdravé mesto s obyvateľmi, ktorí v ňom budú radi a spokojne žiť.

Základné oblasti, na ktoré je sústredená pozornosť projektu, sú úzko spojené s témou spoločensky zodpovedného správania sa:

- starostlivosť o životný štýl obyvateľov mesta,
- sociálno-ekonomická problematika,
- starostlivosť o prostredie, ktoré nás obklopuje.

MILSY a.s.

Ako deklaruje vedenie ďalšieho mliekarenského podniku pôsobiaceho na slovenskom trhu – MILSY a.s., spoločnosť si plne uvedomuje svoju spoločenskú zodpovednosť. Podľa výkonného riaditeľa a predsedu predstavenstva MILSY a.s. sú v potravinárskom sektore stále viac viditeľné dopady nezodpovedného konania, nakoľko úplne nezmyselné tisíce kilometrov transportu aj čerstvých potravín spôsobujú plytvanie a odčerpávanie zdrojov a znečisťovanie ovzdušia na to, aby čerstvá potravina, ktorá sa môže vyrobiť lokálne, teraz prepravuje na veľké vzdialenosti.

Od roku 2001, kedy sa akcionárom spoločnosti stala spoločnosť Lactoprot International sa MILSY a.s. v rámci rozvoja svojich podnikateľských aktivít na slovenskom trhu orientuje aj na uplatňovanie konceptu spoločensky zodpovedného podnikania. V priebehu piatich rokov od vstupu zahraničného investora investovala spoločnosť približne 300 miliónov slovenských korún, tak do rozvoja a modernizácie výroby, ako aj do ochrany životného prostredia. Do konca roku 2007 sa táto suma zvýšila o ďalších 237 miliónov slovenských korún určených špeciálne na ochranu životného prostredia. MILSY a.s. je stabilizovaná spoločnosť, zamestnávajúca v internom pracovnom pomere 350 zamestnancov. Ďalších viac ako 1000 pracovných miest je naviazaných v dodávateľskej sfére. Je druhou najväčšou mliekarňou na Slovensku.

V rámci spoločenskej zodpovednosti voči komunite sa MILSY a.s. aktívne zúčastňuje života v meste a regióne, spolupracuje so školami, organizuje vlastné podujatia. Môžeme spomenúť, že v roku 2009 bola spoločnosť partnerom podujatia „Bratislavské jazzové dni“.

Najnovšie sa spoločnosť MILSY a.s. ukázala ako subjekt, ktorému nie je ľahostajná téma spoločenskej zodpovednosti zapojením sa do projektu KVALITA Z NAŠICH REGIÓNOV, ktorá je zameraná na vzdelávanie občanov, aby získali základné ekonomické znalosti, ktoré ich budú ovplyvňovať pri nákupe, aby si boli vedomí, že aj oni sami sa môžu podieľať na zlepšovaní kvality života spoločnosti, v ktorej sú súčasťou.

RAJO a.s.

Spoločnosť RAJO je najväčšou slovenskou mliekarňou. V roku 2009 ju zablokovalo približne tisíc prvovýrobcov mlieka z celého Slovenska ťažkou technikou. Protestovali proti údajne neférovým praktikám spracovateľa a druhým najnižším cenám mlieka v Európskej únii, keď nižšie ceny suroviny mlieko boli už len v Litve. Takéto konanie najväčšieho slovenského mliekarenského podniku voči slovenským prvovýrobcom mlieka nebolo veľmi v súlade s konceptom spoločensky zodpovedného správania.

RAJO začalo v septembri 2010 realizáciu projektu v spolupráci s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Sociálnou implementačnou agentúrou, prostredníctvom operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia. Názov projektu bol „Rozvoj zamestnancov spoločnosti Rajo a.s.“ s cieľom posilniť svoje postavenie na trhu práce. Projekt sa realizoval do februára 2012.

Spoločnosť RAJO sa v roku 2003 v rámci aktivít CSR zapojila do kampane na podporu náhradného rodičovstva, keď šírla myšlienku náhradného rodičovstva na svojich výrobkoch značky RAJO.

SENOBLE Central Europe, s.r.o.

Aj spoločnosť SENOBLE, ktorá je výrobcom tradičných slovenských mliečnych výrobkov pod značkou Zvolenský sa snaží do svojich aktivít zaradiť spoločensky zodpovedné správanie. Za najdôležitejšiu podmienku pre uspokojenie požiadaviek zákazníkov považuje spoločnosť kvalitu výrobkov. Táto podmienka je hlavným cieľom závodu SENOBLE Central Europe, s.r.o. ako aj všetkých závodov skupiny SENOBLE. Aby mohol byť tento cieľ

dosiahnutý, je potrebné zabezpečiť prísne dodržiavanie každodennej hygieny zamestnancov, čistotu a čo najviac možnú sterilitu materiálov, priestorov a plniacich liniek. Práve preto sa zamestnanci neustále zlepšujú v oblastiach hygieny a sanitácie, či v neposlednom rade v oblasti produktivity práce a zákazníckeho servisu. V oblasti životného prostredia a energií narába SENOBLE so všetkými zdrojmi šetrne a hospodárne. Voda, plyn a elektrická energia sú využívané a monitorované v závislosti od vyrobeného množstva a vyhodnocované na dennej báze.

Povinnosťou každého zamestnanca je dodržiavanie a rešpektovanie pravidiel, inštrukcií a vnútropodnikových smerníc tak, aby bola dodržaná bezpečnosť pri práci a nebol ohrozený zdravotný stav spolupracovníkov a zamestnancov závodu.

Každý zamestnanec počnúc operátorom na príjme mlieka, operátorom pri plniacich linkách a končiac operátormi na expedícii finálnych výrobkov, postupuje pri práci s ohľadom na cennú vstupnú surovinu, mlieko.

Jedným z viacerých cieľov výrobného závodu je znižovať straty základnej suroviny, prídavných látok či obalového materiálu. Pri tomto ciele nejde len o finančnú stránku výroby ale aj o „etickú“ stránku, pretože za každým litrom mlieka, ako prírodnou surovinou, sa skrýva práca celého reťazca pracovníkov mimo výrobný závod.

Syráreň Bel Slovensko, a.s.

Spoločnosť Syráreň Bel Slovensko, a.s., ktorá patrí do skupiny Bel implementuje koncept spoločensky zodpovedného konania do svojich činností. Ako jeden z mála mliekarenských podnikov na Slovensku má svoje aktivity prezentované priamo na svojej internetovej stránke. To všetko sa uskutočňuje z dôvodu, že produkty spoločnosť predáva vo viac ako 120 krajinách sveta. Je to aj v spôsobe, ako fungujú ich výrobné závody, v pracovných podmienkach, ktoré ponúka svojim zamestnancom a dodávateľom, ako aj v marketingových kampaniach, ktoré organizuje spoločnosť Bel s cieľom ovplyvniť zákazníkov na celom svete. Predstavitelia spoločnosti sú si vedomí mnohých výziev, ktoré im uplatňovanie konceptu CSR prináša a práve preto sa snažia, aby sa CSR politika stala neoddeliteľnou súčasťou ich firemnej stratégie. V súlade so základnými princípmi CSR je aj jedinečnosť ich produktov a ich „celogeneračný“ charakter.

Činnosti, ktoré realizuje Skupina Bel v oblasti Corporate Social Responsibility vyjadruje týchto 5 pilierov:

- Jedinečné nutričné výhody
- Sociálna úloha značky
- Životné prostredie a ekodizajn
- Vzťahy komunity
- Bel komunita

Spoločnosť Syráreň Bel Slovensko, a.s. vyvíja rôzne aktivity v rámci jednotlivých oblastí konceptu CSR – či už v ekonomickej, environmentálnej a najmä sociálnej oblasti. Spoločnosť zriadila chránenú dielňu pre zdravotne postihnutých pracovníkov v závode Michalovce. V roku 2007 získali Certifikát rodovo zodpovednej organizácie za splnenie stanovených

kritérií v rámci projektu „Šanca na rovnosť“. Spoločnosť sa angažuje v rámci Dňa detí či sviatku Svätého Mikuláša. Nezabúda však ani na „Dni zdravia“, ktoré organizuje pravidelne od roku 2008. Tie organizuje o špeciálne pre zamestnancov a sú zamerané na podporu zdravého životného štýlu, poskytovanie užitočných informácií o prevencii pred ochoreniami a profesionálneho poradenstva pre jednotlivcov.

DANONE

Francúzska spoločnosť Danone, ktorá pôsobila aj na Slovensku a dnes sa venuje distribúcii, je jedným z najväčších potravinárskych koncernov. Jej cieľom je prinášať plnohodnotné a zdraviu prospešné potraviny pre čo najväčší počet ľudí. Danone je dnes najväčším výrobcom čerstvých mliečnych produktov na svete. Spoločnosť sa snaží uplatňovať koncept spoločensky zodpovedného správania v rámci svojich aktivít vo všetkých troch oblastiach CSR – ekonomickej, sociálnej a najmä v environmentálnej. Dobročinný marketing (Cause related marketing) je súčasťou aktivít spoločnosti v ekonomickej oblasti.

Environmentálny prístup zahŕňa všetky aktivity spoločnosti DANONE od vývoja výrobku až po zaobchádzanie s použitým obalom tohto výrobku.

Preto sa spoločnosť DANONE snaží o otvorené a pravidelné informovanie svojich obchodných partnerov, verejnosti a štátnych orgánov o vlastných aktivitách a ich dopadoch na životné prostredie. Ďalej sa snaží spolupracovať s verejnými, vládny aj súkromnými organizáciami v oblasti ochrany životného prostredia a spoločne hľadať riešenia environmentálnych problémov, u ktorých môžeme pozitívne a účinne prispieť. Tiež si spoločnosť dala za úlohu obmedzovať čerpanie prírodných zdrojov a surovín (voda, energia, obaly atď.) s cieľom postupného zvyšovania akosti výroby a znižovania materiálnych i energetických nárokov na vyrobenú jednotku tovaru a tiež minimalizovanie uvoľňovania odpadov do životného prostredia. Spoločnosť chce ďalej znižovať, triediť, recyklovať a opakovane využívať pevné a kvapalné odpady vzniknuté v mieste prevádzky všade tam, kde to bude možné ako aj podporovať integrované a udržateľné poľnohospodárstvo či znižovať záťaž prostredia spôsobenú obalmi:

- znižovanie hmotnosti obalov a nevyužitého (voľného) priestoru v obaloch bez ovplyvnenia funkcie a kvality obalu,
- výberom materiálov čo najmenej zaťažujúcich životné prostredie,
- zlepšenie systému výroby obalov a balenia výrobkov,
- uľahčením recyklácie a nového použitia (výberom, kombináciou a oddeliteľnosťou obalových materiálov),
- vzdelávaním zákazníkov a spotrebiteľov o ochrane životného prostredia.

Spoločnosť DANONE si stanovila za cieľ šetriť vstupnú pitnú vodu, prísne dbať na akosť a nezávadnosť odpadovej vody, zaisťovať, aby pomocné a čistiace prostriedky nemohli uniknúť do životného prostredia, recyklovať tieto látky a na konci ich životnosti ich neutralizovať a likvidovať podľa najprísnejších štandardov, znižovať emisie do ovzdušia, používať chladiace média s čo najnižším vplyvom na ozónovú vrstvu zeme, využívať komplexný systém vzdelávania svojich zamestnancov k trvalému zvyšovaniu ich uvedomenia

a získavaní potrebných znalostí v otázkach ochrany životného prostredia, motivovať zamestnancov k stotožneniu sa so záväzkami stanovenými v environmentálnej politike a k hľadaniu príležitostí k zlepšeniu environmentálnych výsledkov v tých oblastiach, v ktorých sami pôsobia.

Spoločnosť DANONE získala v roku 2009 cenu *European Corporate Responsibility Award*, ktorá sa udeľuje za inovatívne riešenia v oblasti spoločenskej zodpovednosti. Téma spoločenskej zodpovednosti si získava stále dôležitejšie miesto v rámci celej Európy. Cena, ktorú DANONE získalo, je orientovaná práve na stimuláciu spoločností zapájať sa do aktivít CSR a podporovať výmenu skúseností a najmä inovácií v tejto oblasti.

Riešenia, ktoré by mohli napomôcť mliekarenským podnikom využívať koncept CSR vo svojich aktivitách

Projekt „Objav mlieko“

Propagačný a informačný program na podporu spotreby mlieka a mliečnych výrobkov na Slovensku s hlavnou myšlienkou „Objav mlieko“ oficiálne spustili 13. januára 2009 v Bratislave, uvádza sa v článku *AGRO: Spotreba mlieka v SR vlni a predvlni stúpla o 1,5 kg na osobu*. Mliekari vtedy informovali, že kampaň bude trvať tri roky a celková výška finančných prostriedkov na jej realizáciu dosiahne 3,69 milióna eur bez DPH. Približne 50 % nákladov malo byť spolufinancovaných Európskou komisiou, 30 % rezortom pôdohospodárstva SR a zvyšných 20 % sektormi prvovýroby a spracovania mlieka prostredníctvom finančných prostriedkov združených v Mliečnom fonde. Program podpory mal 3 cieľové skupiny - ženy, mládež a deti.

„Kvalita z našich regiónov“

Podporiť predaj domácich produktov, zvýšiť ich podiel na regáloch predajní a zároveň vzdelávať slovenských spotrebiteľov je cieľom projektu Kvalita z našich regiónov, ktorý zastrešuje Zväz obchodu a cestovného ruchu SR (ZOCR SR). Projekt štartuje v máji tohto roka dvojmesačnou vzdelávacou kampaňou s podporou dodávateľov, obchodných reťazcov, médií, záujmových združení a štátnej správy. Tieto subjekty spoločne hľadajú spôsob, ako označiť a zmerať podiel slovenských výrobkov v obchodných reťazcoch, uvádza článok *Kvalita z našich regiónov*.

Cieľom projektu je vzdelávať občanov, aby získali základné ekonomické znalosti, ktoré im pomôžu rozhodovať sa pri nákupe, podporiť predaj a kúpu výrobkov vyrobených na regionálnom trhu, ovplyvniť nákupné správanie a stabilizovať spotrebiteľské návyky v prospech regionálnych výrobkov a národného trhu, ako aj vysvetľovať spotrebiteľom, ako funguje ekonomika a ako sa aj oni môžu podieľať na zlepšovaní kvality života spoločnosti, ktorej sú súčasťou.

Riešenia v oblasti mliečnych výrobkov - Tetra Lactenso Aseptic

Ako píše autor v článku *Riešenia v oblasti mliečnych výrobkov - Tetra Lactenso Aseptic*, Tetra Pak uviedla na trh novú generáciu aseptických riešení, ktoré umožňujú výrobcem mliečnych výrobkov dosiahnuť lepšie výsledky pri nižších vstupných nákladoch. Vďaka minimálnej spotrebe zdrojov a najnižšej stratovosti v celom priemyselnom odvetví ponúkajú výrobné riešenia Tetra Lactenso Aseptic dlhodobu výnimočnú účinnosť a optimálnu kvalitu výrobkov.

Každé výrobné riešenie Tetra Lactenso Aseptic je prispôsobené na mieru potrebám zákazníka tak, aby spĺňalo špecifické podmienky na výrobu požadovaných produktov. Výkonnosť je zaručená a overená.

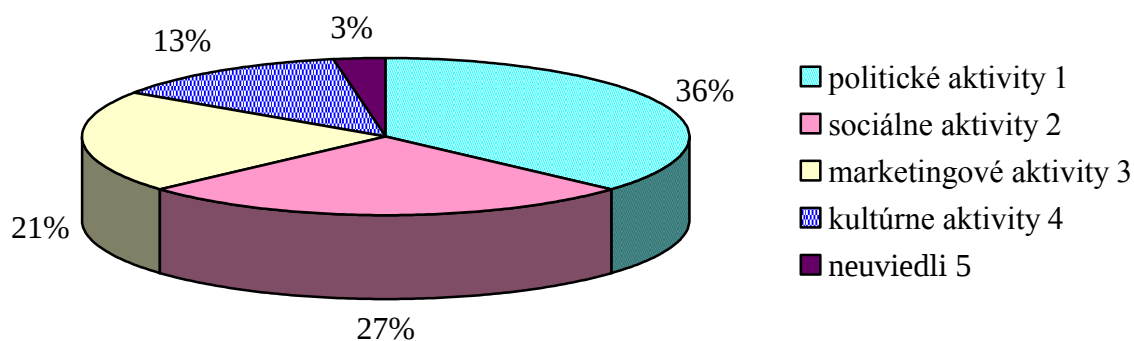
Výsledky dotazníkového prieskumu

V ďalšej časti sme sa venovali dotazníkovému prieskumu, ktorého cieľom bolo zistiť ako respondenti – spotrebitelia vnímajú angažovanosť mliekarenských podnikov v činnostiach spoločensky zodpovedného podnikania a či kupujú, či dokonca preferujú výrobky od takýchto podnikov. Prieskum sa realizoval na vzorke 320 respondentov z Nitrianskeho kraja, pričom pomocou Chi-kvadrát testu dobrej zhody sa nám potvrdila reprezentatívnosť nášho výberového súboru podľa pohlavia a veku respondentov.

V súčasnosti sa hovorí veľa o tzv. zodpovednom správaní firiem. Aké iné aktivity okrem dosahovania ekonomického zisku dnes firmy podľa Vás vyvíjajú?

Vnímanie konceptu CSR Perception of CSR concept

Graf 1

Prameň: Vlastný prieskum

1) political activities, 2) social activities, 3) marketing activities, 4) cultural activities, 5) no answer,
Source: own research

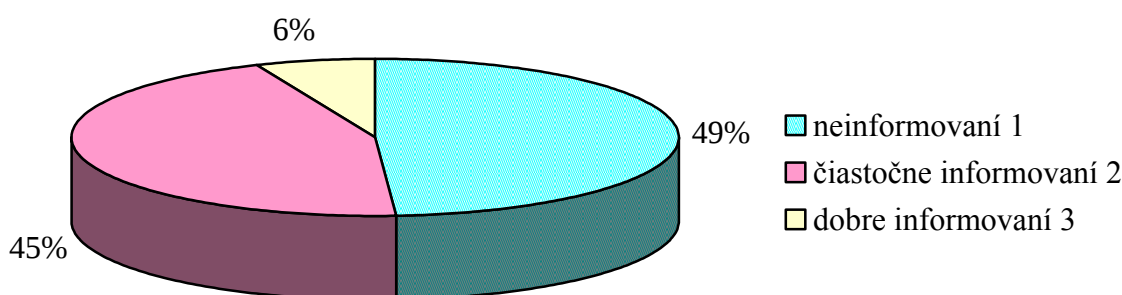
Spoločensky zodpovedné správanie firiem si väčšina oslovených respondentov spája s politickými aktivitami (36 %). Druhou asociovanou možnosťou boli sociálne aktivity, ktoré uviedlo 27 % opýtaných. Z uvedeného vyplýva, že väčšina slovenských spotrebiteľov sa pozerá na CSR z pohľadu legislatívnych opatrení, to znamená čo im stanovuje zákon

poprípadе je nad rámec zákona. Na druhej strane až 21 % opýtaných považuje spoločensky zodpovedné podnikanie za formu marketingovej či reklamnej propagácie.

Úspešnosť celého konceptu CSR je determinovaná značne tým, akým spôsobom firma prezentuje svoje zodpovedné správanie verejnosti. V ďalšej otázke sme sa preto snažili zistiť „Ako sa ako spotrebiteľ cítite byť informovaný o CSR aktivitách v podnikoch mliekarenského priemyslu na Slovensku?“ Z výsledkov nášho prieskumu vyplýva, že takmer polovica respondentov (49 %) o týchto aktivitách mliekarenských spoločností na Slovensku nevie. 45 % uviedlo, že je čiastočne informovaných a len 6 % označilo možnosť, že sú o CSR aktivitách mliekarní informovaní dobre.

Informovanosť spotrebiteľov o CSR aktivitách mliekarní *Consumer information about CSR activities of dairy companies*

Graf 2

Prameň: Vlastný prieskum

1) uninformed, 2) partially informed, 3) well informed, Source: own research

Pri tejto otázke sme pomocou Chi-kvadrát testu štvorcovej kontingencie zistili, že na hladine významnosti 95 % *existuje závislosť medzi informovanosťou spotrebiteľov o koncepte CSR a vekom respondentom* (hodnota Probability (<0.0001) je menšia ako hladina významnosti ($\alpha = 0,05$). Na základe Cramerovho V koeficientu, ktorého hodnota bola 0,67 môžeme povedať, že sa jedná o stredne silnú závislosť.

Aby sa informovanosť o spoločenskej zodpovednosti firiem na Slovensku rozvíjala a posilňovala je nevyhnutné, aby firmy boli pripravené hovoriť o sebe komplexne a pravdivo. Informovanie verejnosti o nekomerčných aktivitách podnikateľských subjektov, ktoré prispievajú k zlepšeniu kvality života má pre spoločnosť ako celok osobitný význam a v konečnom dôsledku to má nespochybniteľný význam aj pre samotný podnikateľský subjekt.

Z akých zdrojov ste sa dozvedeli o CSR mliekarenských podnikov?

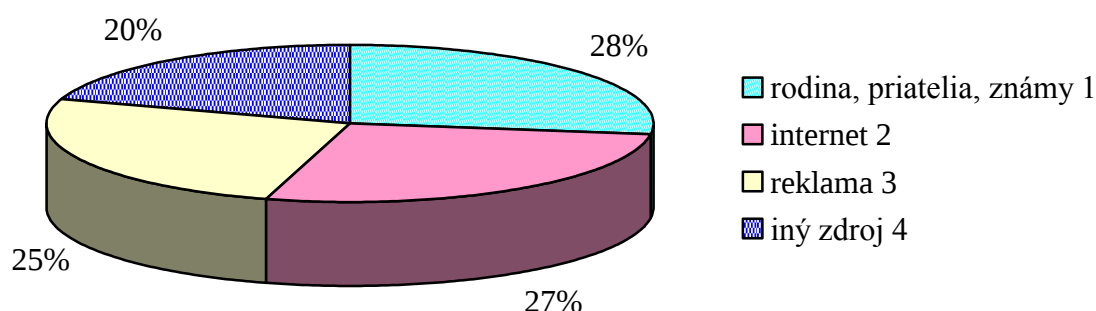
Na túto otázku boli odpovede približne vyrovnané. Najčastejšie menovanými odpoveďami boli rodina, priatelia, známy (28 %) a internet (27 %). Reklamu ako zdroj informácií o CSR aktivitách firiem uviedlo 25 % respondentov a pätina respondentov uviedla iný zdroj.

Dnešní spotrebitelia sú pri výbere mliečnych výrobkov ovplyvňovaný mnohými faktormi. Cenou, kvalitou, značkou či reklamou. Nás ale zaujímalo, či je pre respondentov dôležité, aby

nimi nakupované mliečne produkty boli spoločensky zodpovedné. Prekvapivo na túto otázku dominovala odpoveď „áno” s 45 %. 30 % respondentov odpovedalo, že im to je jedno. Pri kúpe to nerozlišuje takmer pätina respondentov. Najmenej odpovedí mala možnosť „nie”. Z tohto vyplýva, že len 4 % respondentov sa nezaujímajú, či sú mliečne produkty spoločensky zodpovedné. Takisto je ale aj značný počet ľudí, ktorým to je jedno alebo to pri kúpe nerozlišuje (spolu 51 %).

Zdroje informovanosti o CSR aktivitách mliekarní *Information sources on CSR activities of dairy companies*

Graf 3

Prameň: Vlastný prieskum

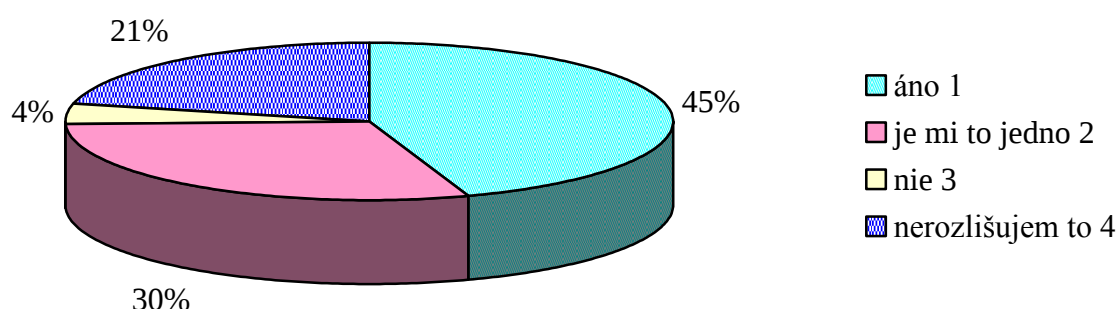
1) family, friends, 2) internet, 3) advertisement, 4) another source, Source: own research

Je pre Vás dôležité, aby mliečne produkty boli spoločensky zodpovedné?

Aj pri tejto otázke sme použili Chi-kvadrát test štvorcovej kontingencie k overeniu závislosti medzi dôležitosťou atribútu „zodpovedné” mliečne výrobky a pohlavím respondentov. Táto závislosť sa však nepreukázala.

Dôležitosť zodpovedných mliečnych výrobkov pre spotrebiteľa *The importance of responsible dairy products for consumer*

Graf 4

Prameň: Vlastný prieskum a spracovanie

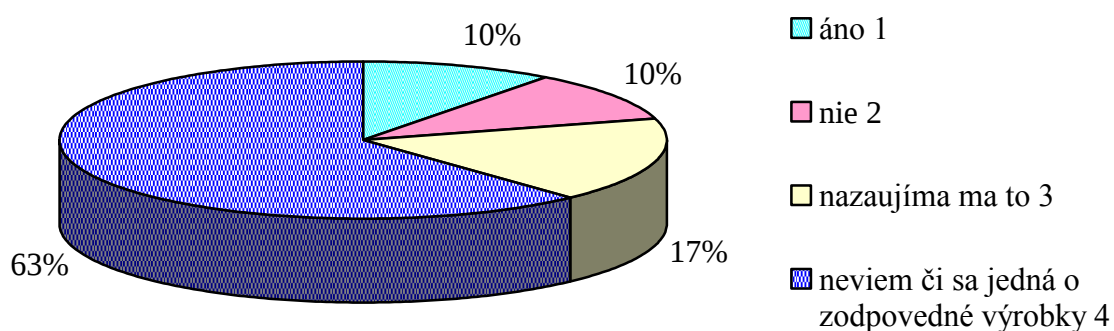
1) yes, 2) it does not bother me, 3) no, 4) I do not distinguish, Source: own research

Nakupujete mliečne výrobky od spoločensky zodpovedných mliekarní?

Tu dominovala odpoveď, že nevedia, či sa jedná o výrobky od mliekarní, ktoré sa správajú zodpovedne. Túto možnosť zvolilo až 63 % opýtaných. Možnosť, že pri kúpe nerieši, či sa jedná o produkty podnikov, ktoré sú spoločensky zodpovedné zvolilo 17 % respondentov. Po 10 % dostali odpoveď „áno” a takisto aj odpoveď „nie”.

Z týchto odpovedí vyplynulo, že veľká väčšina ľudí buď nevie alebo nerieši, či ide o výrobky podnikov, ktoré sú spoločensky zodpovedné. Z uvedeného vyplýva, že by bolo vhodné lepšie propagovať tieto výrobky, aby ľudia vedeli, že aj takéto produkty sú na výber v obchodoch.

Nákup mliečnych výrobkov od spoločensky zodpovedných mliekarní
Dairy products purchase from socially responsible dairies

Graf 5

Prameň: Vlastný prieskum

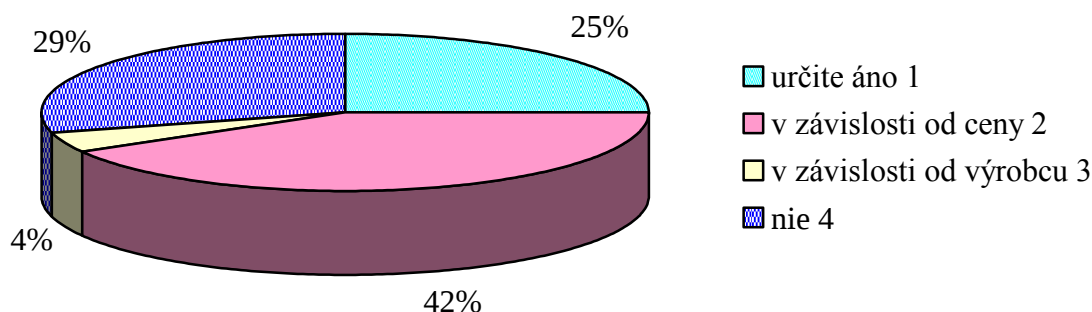
1) yes, 2) no, 3) it does not bother me no, 4) I do not know if there are responsible products, Source: own research

Boli by ste ako spotrebiteľ ochotný zmeniť a vymeniť nákup svojho obľúbeného mliečneho produktu, ku ktorému ste lojálni po tom, čo by ste boli ovplyvnení pozitívnymi CSR aktivitami iného mliekárenského podniku, ktorý ponúka substitučný produkt?

Najčastejšou odpoveďou bolo, že by to záležalo od ceny. To zvolilo 42 % respondentov. 29 % opýtaných by nezmenilo nákup svojho obľúbeného mliečneho produktu. Určite áno, čiže by zmenilo nákup mliečneho produktu, ku ktorému sú lojálni, si vybrala štvrtina respondentov. 4 % respondentov si zvolili možnosť, že by záležalo od dobrého mena firmy. Aj táto otázka potvrdila známe skutočnosti v správaní slovenských spotrebiteľov a síce citlivosť na ceny výrobkov ako aj nelojálnosť k výrobcam.

Ochota vymeniť oblúbený mliečny produkt za zodpovedný mliečny produkt Willingness to change popular dairy product for the responsible dairy product

Graf 6

Prameň: Vlastný prieskum

1) of course yes, 2) depending on the price, 3) depending on the producer, 4) no, Source: own research

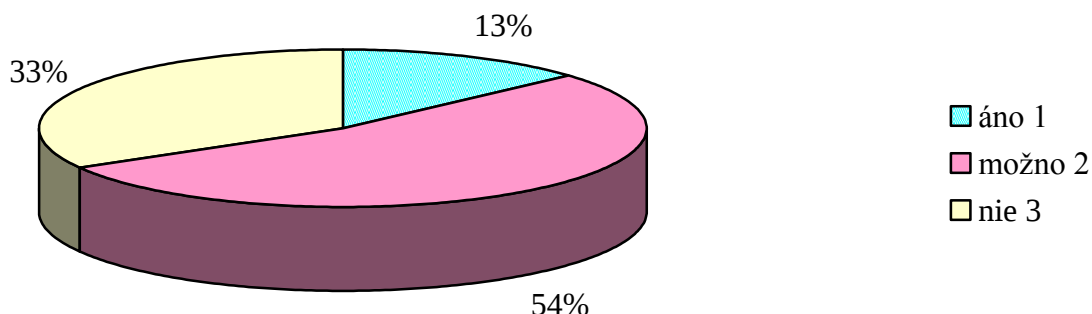
Pri tejto otázke sme pomocou Chi-kvadrát testu štvorcovej kontingencie zistili, že na hladine významnosti 95 % *existuje závislosť medzi ochotou vymeniť oblúbený mliečny produkt a vekom respondentom* (hodnota Probability ($<.0001$) je menšia ako hladina významnosti ($\alpha = 0,05$)). Na základe Cramerovho V koeficientu, ktorého hodnota bola 0,23 môžeme povedať, že sa jedná len o slabú závislosť.

Boli by ste ako spotrebiteľ ochotný zaplatiť vyššiu sumu za mliečne produkty podnikov, ktoré sú spoločensky zodpovedné?

Nadpolovičná väčšina respondentov uviedla, že by možno zaplatili vyššiu sumu za produkty od podnikov, ktoré sú spoločensky zodpovedné. Konkrétne to bolo 54 % opýtaných. Tretina respondentov zvolila možnosť nie. Iba 13 % ľudí odpovedalo, že by zaplatili vyššiu sumu, čím sa potvrdili tvrdenia respondentov aj z predchádzajúcej otázky.

Ochota zaplatiť vyššiu cenu za zodpovedné mliečne výrobky Willingness to pay higher price for responsible dairy products

Graf 7

Prameň: Vlastný prieskum

1) yes, 2) maybe, 3) no, Source: own research

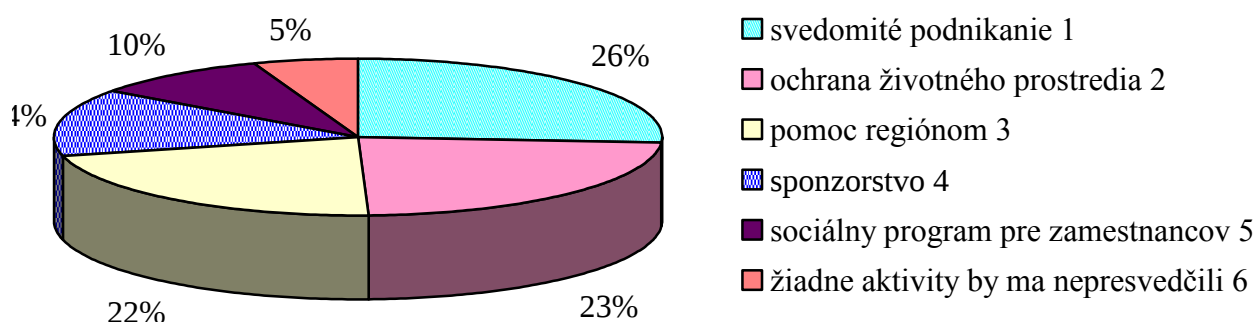
Aké konkrétne aktivity podnikov, ktoré sú spoločensky zodpovedné, by Vás presvedčili o uprednostnení ich mliečnych výrobkov pred výrobkami iných firiem, ktoré nie sú spoločensky zodpovedné?

Na prvom mieste skončila možnosť, že by ľudí presvedčilo svedomité podnikanie mliekarní (26 %). Ochrana životného prostredia skončila na druhom mieste (23 %). Ďalej nasledovali pomoc regiónom (22 %), sponzorstvo (14 %), sociálny program pre zamestnancov (10 %). Možnosť, že žiadna aktivita by ma nepresvedčila k preferovaniu zodpovedných mliečnych výrobkov uviedlo 5 % respondentov.

Aktivity podnikov, ktoré sú spoločensky zodpovedné vedúce k preferovaniu spoločensky zodpovedných mliekarní

Activities of socially responsible companies leading to prefer socially responsible dairies

Graf 8

Prameň: Vlastný prieskum

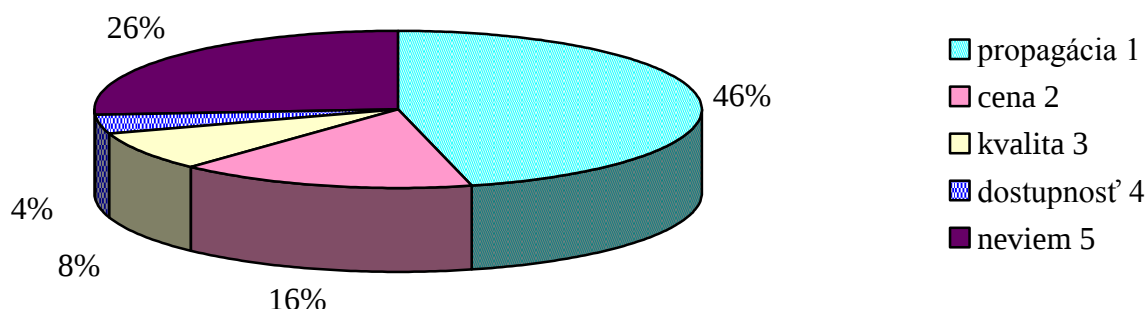
1) conscientious business, 2) environmental protection, 3) help for regions, 4) sponsorship, 5) social program for employees, 6) no activity could not convince me, Source: own research

Čo by ste odporučili podnikom, ktoré sú spoločensky zodpovedné, aby ovplyvnili Vašu kúpu ich mliečnych výrobkov?

Tu dominovala odpoveď lepšia propagácia, čo uviedla takmer polovica opýtaných. Prekvapivá bola odpoveď 26 % respondentov, ktorí žiaľ ani nevedeli uviesť, čo by zvýšilo ich záujem o nákup takýchto produktov. Väčšinou sa jednalo o respondentov, ktorí v predchádzajúcich otázkach uviedli, že ich atribút zodpovednosti pri nákupe nezaujíma.

Faktory ovplyvňujúce zvýšenie záujmu o zodpovedné mliečne výrobky Factors influencing the increasing interest in responsible dairy products

Graf 9

Prameň: Vlastný prieskum

1) promotion, 2) price, 3) quality, 4) availability, 5) I do not know, Source: own research

Cenu ako motív kúpy týchto výrobkov uviedlo 16 % respondentov. Možnosť lepšia kvalita uviedlo 8 % opýtaných a 4 % by ovplyvnila lepšia dostupnosť týchto mliečnych výrobkov v obchodoch. Otázka potvrdila známy fakt, že propagácia má obrovskú silu a ak spoločnosť má dostatok financií, tak treba zvážiť ktorý komunikačný kanál by bol najúčinnnejším a najefektívnejším.

Záver

V príspevku sme sa venovali analýze uplatňovania konceptu spoločensky zodpovedného podnikania (CSR) v rámci aktivít mliekarenských podnikov a ich vplyvu na nákupné rozhodovanie a správanie zákazníkov.

Ako vyplýva z našich zistení, veľa mliekarenských podnikov na Slovensku pojem spoločenská zodpovednosť podnikania neuplatňuje v rámci svojich aktivít a koncept CSR nepatrí medzi ich priority. Sú však mliekarenské podniky, ktoré tento koncept vysoko oceňujú a do svojich činností ho rôznymi spôsobmi implementujú. Často sú to podniky s účasťou zahraničného kapitálu, aj keď to nemusí byť podmienkou. Týmito podnikmi sú napríklad, Levické mliekarne, Milsy, Senoble, Bel či Danone. Sú to firmy, ktoré rôznymi spoločensky zodpovednými aktivitami podporujú kúpu svojich produktov. Koncept spoločenskej zodpovednosti by mal preniknúť do väčšiny firiem aj širokej verejnosti, pretože má pozitívny vplyv na prosperitu celej spoločnosti.

Riešením pre podniky, ktoré koncept spoločensky zodpovedného podnikania zatiaľ neuplatňujú alebo uplatňujú veľmi ojedinele, by mohlo byť zapojenie sa do rôznych projektov, ktoré sú realizované v mliečnom sektore za účelom podpory predaja domácej produkcie, informovanosti zákazníkov, edukácie detí a mládeže a podobne.

Na základe uskutočneného prieskumu pomocou dotazníka sme zistili, že zákazníci, ktorí nakupujú mlieko a mliečne výrobky sú nedostatočne informovaní o aktivitách mliekarní, ktoré uplatňujú koncept CSR. Títo zákazníci by radi nakupovali produkty od spoločensky zodpovedných podnikov, rozhodujúca by ale bola pre nich cena. Podnikom by radili, aby svoje aktivity v oblasti CSR viac prezentovali verejnosti, čo im môže priniesť viac

zákazníkov a väčšie zisky, nakoľko podľa prieskumu záujem o kúpu mliečnych produktov od spoločensky zodpovedných firiem rastie.

Literatúra

- [1] AGRO: Spotreba mlieka v SR vlani a predvlani stúpila o 1,5 kg na osobu. <http://www.tasr.sk/33/10345.axd?k=20110519TBB00141>
- [2] DYDTRT,Z. 2006. Dobré jméno firmy. Praha: Alfa Publishing, 144 s. ISBN 80-86851-451
- [3] Greenwashing - zavádzanie ohľadom firemných environmentálnych cieľov. <http://www.ekologika.sk/greenwashing-zavadzanie-ohladam-firemnych-environmentalnych-cielov.html>
- [4] HORSKÁ, E. – ÜRGEOVÁ, J. – PROKEINOVÁ, R.: Consumers' food choice and quality perception: Comparative analysis of selected Central European countries. Agric. Econ. – Czech, 57 (2011): 493-499.
- [5] [KUBICOVÁ, Ľ.](#) - [KLEINOVÁ, K.](#) – [LUŠŇÁKOVÁ, Z.](#), 2010: Preferencie spotrebiteľa na trhu mlieka a mliečnych výrobkov na Slovensku. In Marketing v praxi agropotravinárskeho sektora : Zborník vedeckých prác. s. 50-56.
- [6] Kvalita z našich regiónov. <http://www.tasr.sk/33/10345.axd?k=20110530TBB00419>
- [7] MARASOVÁ, J. 2008. Vnútoraná a vonkajšia dimenzia sociálnej funkcie podniku. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 116 s. ISBN 978-80-8083-600-9
- [8] PALFIOVÁ, A. 2011: Spoločenskú zodpovednosť odzrkadľuje aj skladba ponuky. <http://www.kosit.sk/article-item-sk/spolocensku-zodpovednost-odzrkadluje-aj-skladba-ponuky/>
- [9] Riešenia v oblasti mliečnych výrobkov- Tetra Lactenso Aseptic. http://www.tetrapak.com/sk/business_solutions/aseptic_solutions/dairy_production_solutions/Pages/default.aspx
- [10] UBREŽIOVÁ, I., 2008: Medzinárodný manažment a podnikanie. Nitra: Vydala Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre. 159 s. ISBN 978-80-552-0069-9
- [11] VYSEKALOVÁ, J. – MIKEŠ, J., 2009: Image a firemná identita. Praha: Grada Publishing, a. s. 192 s. ISBN 978-80-247-2790-5

Kontaktná adresa

Ing. Zuzana LUŠŇÁKOVÁ, PhD.

Ing. Katarína KLEINOVÁ, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita, Katedra marketingu, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, SR

e-mail: zuzana.lusnakova@uniag.sk, katarina.kleinova@uniag.sk

tel. 037/ 641 4171

Doc. Ing. Mária ŠAJBIDOROVÁ, PhD.

Slovenská poľnohospodárska univerzita, Katedra manažmentu, Fakulta ekonomiky a manažmentu, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, SR

e-mail maria.sajbidorova@uniag.sk

tel. 037/ 641 4139

Ing. Viera ŠAJBIDOROVÁ

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava, SR

e-mail viera.sajbidorova@vuepp.sk

tel. +421 2 58243 352

Elena Šípová – Lenka Valachovičová

Štandardné výsledky ISPÚ 2009 vo vybraných členských krajinách EÚ-23

(údaje sú prepočítané v Euro na priemerný podnik, resp. hektár, kus)

*Standard results of FADN 2009 in selected EU-23 Member States**(data are calculated in Euro per average farm, alternatively per hectare or unit)*

Údaje uvedené v tabuľke sú štandardné premenné, tak ako ich publikuje FADN EU (Farm Accountancy Data Network European Union/Informačná sieť poľnohospodárskeho účtovníctva Európskej únie - ISPÚ EÚ) za členské krajiny EÚ-23, účtovný rok 2009 (v čase spracovania dát neboli k dispozícii dáta zo štyroch krajín EÚ). Uvedené dáta sú najnovšie, ktoré Komisia EÚ dáva k dispozícii. Značné meškanie zverejnenia dát spôsobuje tak rozdielne vymedzenie účtovného roka v niektorých členských krajinách (nie kalendárny rok, ale od 1. júla do 30. júna nasledujúceho roka), ako aj ich náročné spracovanie.

Keďže údaje sú spracované jednotnou metodikou, sú komparatívne a kompatibilné vo všetkých členských krajinách EÚ. Predpokladáme, že sa stanú dobrým zdrojom informácií či už pre výskumných a pedagogických pracovníkov na vysokých a stredných školách, ale aj pre riadiacu sféru i samotné výrobné podniky pri vzájomnom medzinárodnom porovnávaní Slovenska s ostatnými členskými krajinami EÚ.

V tabuľke uvedené premenné FADN EU prepočítava podľa typológie, resp. klasifikácie triedenia podnikov, tak ako ich používa aj Eurostat. Na Slovensku používané triedenia ako je právna forma, hospodársky výsledok, výrobná oblasť, skupina ceny pôdy, kraj, okres a pod., FADN EU nepozná a preto ich ani nepoužíva.

Prvým triedením FADN EU je *výrobné zameranie – špecializácia*, ktorá má 8 typov a to: 1/ poľné plodiny, 2/ záhradníctvo, 3/ trvalé kultúry, 4/ pasúci sa dobytok (chov HD + ostatné zvieratá na báze objemových krmív), 5/ zvieratá kŕmené jadrom, 6/ zmiešaná rastlinná výroba, 7/ zmiešaná živočíšna výroba (kombinácia hovädzieho dobytku, ošípaných a hydiny), 8/ zmiešaná rastlinná a živočíšna výroba (kombinácia rôznych druhov rastlinnej a živočíšnej výroby bez výraznejšej špecializácie).

Druhým triedením FADN EU je *ekonomická veľkosť* (vyjadrená 14 veľkostnými triedami), meraná v euro na základe dosahovaného štandardného výstupu (Standard Output). Najmenšia veľkostná trieda I. má hodnotu do 2000 euro, najväčšia XIV. veľkostná trieda má viac ako 3 000 000 euro. Právnické osoby v SR zabezpečujú absolútnu väčšinu poľnohospodárskej produkcie SR a výmerou využívanej poľnohospodárskej pôdy sú veľké. V rámci EÚ niekoľkonásobne prevyšujú priemer výmery fariem v ostatných členských krajinách EÚ.

Vzhľadom na veľký rozsah tabuliek podľa uvedených dvoch triedení tieto dáta nepublikujeme, sú k dispozícii na VÚEPP.

Štandardné výsledky ISPÚ pre vybrané krajiny EÚ za rok 2009

Kód	Ukazovateľ	Belgicko	Cyprus	Česko	Dánsko	Grécko
SYS02	Počet reprezentovaných fariem	32070	19700	14690	32510	511910
SYS03	Počet podnikov vo výberovom súbore	1000-<2000	200-<500	1000-<2000	1000-<2000	3000-<4000
Štruktúra a výnosy v prepočte na priemerný podnik (naturálne ukazovatele)						
SE005	Ekonomická veľkosť (EVJ)	107,20	13,80	102,80	115,60	10,50
SE010	Pracovné sily celkom (RJP)	2,12	1,24	7,28	1,63	1,16
SE011	Odpracované hodiny v podniku celkom	5 130,78	2 787,16	14 812,27	3 063,84	2 707,84
SE015	Neplatené pracovné sily (FWU)	1,62	0,93	1,36	0,83	1,40
SE016	Odprac. hod. neplatených prac. síl (FWU)	4 189,96	2 092,45	2 970,36	1 640,13	2 409,00
SE020	Platená práca (RJP)	0,50	0,31	5,92	0,80	0,13
SE021	Odpracované hodiny platených pracov. síl	940,83	694,71	11 841,92	1 423,71	298,84
SE025	Využívaná poľnohospodárska pôda (ha)	46,67	7,19	231,80	82,66	7,56
SE030	Prenajatá poľnohospodárska pôda (ha)	34,52	4,71	198,40	22,90	3,83
SE035	Obilniny (ha)	12,15	3,19	103,49	48,65	3,30
SE041	Ostatné poľné plodiny (ha)	5,83	0,19	43,34	10,85	0,86
SE042	Plodiny pre energetické účely (ha)	0,44	0,00	5,50	1,69	0,00
SE046	Zelenina a kvety (ha)	1,45	0,35	0,84	0,41	0,11
SE050	Vinice (ha)	0,00	0,16	0,92	0,00	0,20
SE054	Trvalé kultúry (ha)	0,76	0,92	1,67	0,31	1,72
SE055	Ovocné sady (ha)	0,67	0,50	1,31	0,21	0,30
SE060	Olivové sady (ha)	0,00	0,43	0,00	0,00	1,42
SE065	Ostatné trvalé kultúry (ha)	0,10	0,00	0,36	0,11	0,01
SE071	Kýmne plodiny (ha)	25,88	1,85	80,52	20,10	1,13
SE072	Neobhospodávaná p.p. (ha)	0,04	0,01	0,80	2,16	0,50
SE073	Pôda uvedená do kľúdu (ha)	0,04	0,50	0,00	0,00	0,00
SE074	Poľnohospod. pôda bez produkcie celkom	0,24	0,50	0,89	2,43	0,50
SE075	Lesné pozemky	0,00	0,00	0,92	0,00	0,02
SE080	Veľké dobytky jednotky celkom (VDJ)	115,44	8,32	111,77	139,33	4,60
SE085	Dojnice (VDJ)	16,66	0,59	28,41	17,49	0,17
SE090	Ostatný HD (VDJ)	43,18	0,54	40,11	17,97	0,58
SE095	Ovce a kozy (VDJ)	0,40	2,49	0,95	1,20	3,31
SE100	Ošipané (VDJ)	49,64	3,33	29,26	92,45	0,33
SE105	Hydina (VDJ)	5,38	1,36	12,60	9,97	0,17
SE110	Úroda pšenice (100 kg/ha)	91,82	17,93	52,97	78,46	29,38
SE115	Úroda kukurice (100 kg/ha)	139,65		81,39	67,93	122,22
SE120	Hustota dobytky vo VDJ/ha kým. plodín	2,34	2,24	0,87	1,94	2,86
SE125	Ročná dojivosť (kg/dojnica)	6 710,96	7 503,68	6 691,40	8 314,21	5 832,31
Hrubá poľnohospodárska produkcia v € na priemerný podnik						
SE131	Celková hrubá produkcia	193587	28053	255637	292227	18358
SE132	Celkový výdaj / Celkový príjem	1,11	1,11	0,79	0,81	1,31
SE135	Celková hrubá produkcia RV	80693	12672	132824	90073	12899
SE136	Celková rastlinná produkcia (ha)	1 676,64	1 767,74	571,78	1 089,67	1 706,01
SE140	Obilniny	11825	1186	54751	33777	2116
SE145	Proteínové plodiny	93	155	493	212	291
SE146	Plodiny pre energetické účely (ha)	398	0	3036	965	0
SE150	Zemiaky	8100	1029	6361	4509	339
SE155	Cukrová repa	5698	0	7964	2893	116
SE160	Olejniny	436	0	24256	5398	81
SE165	Priemyselné plodiny	1345	0	2882	80	776
SE170	Zelenina a kvety	34773	3923	5614	18997	2451

EVJ - Európska veľkostná jednotka = 1200 Euro,

RJP - Ročná jednotka práce,

FWU - Farmová jednotka práce (neplatená),

VDJ - Veľká dobytká jednotka

(údaje sú prepočítané v € na priemerný podnik, resp. hektár, kus) Časť B: Tab. 1

Kód	Španielsko	Estónsko	Francúzsko	Maďarsko	Írsko	Taliansko	Lotyšsko
SYS02	606 780	7 250	352 820	83 730	106 420	737 160	39 600
SYS03	8000-<9000	500-<1000	7000-<8000	1000-<2000	1000-<2000	10000-<20000	1000-<2000
SE005	32,10	21,80	77,50	21,70	22,40	32,50	10,20
SE010	1,46	2,46	1,89	1,77	1,14	1,32	1,85
SE011	2 874,89	5 461,48	3 051,50	3 895,68	2 414,13	2 775,11	4 070,61
SE015	1,11	1,20	1,41	0,73	1,80	0,94	1,44
SE016	2 198,48	2 694,85	2 262,77	1 611,55	2 275,22	2 092,47	3 245,60
SE020	0,35	1,26	0,48	1,40	0,07	0,38	0,41
SE021	676,42	2 766,62	788,73	2 284,13	138,91	682,64	825,01
SE025	35,53	131,14	77,52	52,98	45,60	16,32	50,52
SE030	12,85	78,29	65,65	34,01	7,93	6,52	29,27
SE035	11,65	46,32	27,30	28,54	2,88	4,97	22,53
SE041	2,14	13,68	9,16	10,70	0,12	0,78	5,92
SE042	0,00	7,26	3,46	0,30	0,03	0,02	3,34
SE046	0,30	0,12	0,62	0,76	0,00	0,38	0,19
SE050	1,70	0,00	1,95	0,52	0,00	0,97	0,00
SE054	5,16	0,31	0,65	1,28	0,03	1,75	0,22
SE055	1,96	0,27	0,61	1,30	0,00	0,64	0,22
SE060	3,20	0,00	0,02	0,00	0,00	1,80	0,00
SE065	0,00	0,04	0,02	0,25	0,03	0,03	0,00
SE071	10,65	65,22	35,86	11,60	42,48	6,43	18,71
SE072	2,80	3,42	0,27	0,00	0,00	1,40	2,32
SE073	0,92	0,00	1,62	0,58	0,10	0,00	0,00
SE074	3,88	5,16	1,89	0,58	0,10	1,40	2,76
SE075	0,62	20,37	0,33	1,55	1,49	1,52	0,92
SE080	20,70	42,17	65,39	20,45	52,62	14,33	15,81
SE085	1,81	13,99	11,38	3,54	10,61	2,73	6,54
SE090	4,35	16,40	30,59	4,68	35,88	3,52	5,77
SE095	3,79	1,49	3,53	2,10	5,76	1,23	0,07
SE100	7,50	8,73	9,19	5,27	0,00	3,42	2,50
SE105	2,52	1,16	10,43	4,75	0,00	3,25	1,31
SE110	29,48	31,21	76,15	40,94	83,30	54,13	46,44
SE115	106,60		89,24	66,42		104,21	
SE120	0,86	0,50	1,28	1,05	1,23	1,36	0,59
SE125	6 995,28	7 059,08	6 498,82	6 611,61	5 062,46	6 090,25	5 122,70
SE131	42809	71073	132924	56335	38140	54303	29669
SE132	1,34	0,82	0,92	0,89	0,86	1,55	0,99
SE135	25949	32519	70165	30625	7207	37701	17138
SE136	731,18	248,60	906,33	576,99	158,03	2 297,59	340,38
SE140	5038	13043	22582	13552	1961	4882	7889
SE145	101	209	502	136	26	119	238
SE146	0	1830	1649	137	3	10	1103
SE150	347	1722	2233	295	282	701	1102
SE155	386	0	2307	244	6	157	556
SE160	302	4754	5440	4998	29	360	2371
SE165	161	-4	754	91	0	197	28
SE170	4848	1582	9416	4673	0	9428	1091

* Váha podniku podľa Štrukturálneho prieskumu fariem 2007 a Štandardného hrubého zisku 2004*

** Predbežné výsledky

Štandardné výsledky ISPÚ pre vybrané krajiny EÚ za rok 2009

Kód	Ukazovateľ	Luxembur.	Litva	Malta	Holand.	Rakúsko
SYS02	Počet reprezentovaných fariem	1630	22840	1470	59280	73000
SYS03	Počet podnikov vo výberovom súbore	200-<500	500-<1000	200-<500	1000-<2000	1000-<2000
Štruktúra a výnosy v prepočte na priemerný podnik (naturálne ukazovatele)						
SE005	Ekonomická veľkosť (EVJ)	70,60	14,00	25,00	160,50	33,50
SE010	Pracovné sily celkom (RJP)	1,69	2,14	1,89	2,81	1,56
SE011	Odpracované hodiny v podniku celkom	3 725,96	4 318,91	5 024,75	6 042,30	3 544,37
SE015	Neplatené pracovné sily (FWU)	1,43	1,38	1,56	1,45	1,45
SE016	Odprac. hod. neplatených prac. síl (FWU)	3 162,50	2 833,88	4 207,83	3 334,62	3 302,03
SE020	Platená práca (RJP)	0,25	0,76	0,33	1,35	0,11
SE021	Odpracované hodiny platených pracov. síl	563,47	1 485,03	816,92	2 707,69	242,34
SE025	Využívaná poľnohospodárska pôda (ha)	79,38	65,14	3,52	32,00	34,13
SE030	Prenajatá poľnohospodárska pôda (ha)	39,58	28,28	2,85	12,92	10,55
SE035	Obilniny (ha)	18,63	21,55	0,00	3,53	11,80
SE041	Ostatné poľné plodiny (ha)	4,80	4,56	0,30	4,59	3,21
SE042	Plodiny pre energetické účely (ha)	0,29	1,15	0,00	0,01	0,57
SE046	Zelenina a kvety (ha)	0,00	0,47	0,99	2,10	0,15
SE050	Vinice (ha)	0,77	0,00	0,35	0,00	0,64
SE054	Trvalé kultúry (ha)	0,00	0,40	0,30	0,56	0,27
SE055	Ovocné sady (ha)	0,00	0,38	0,26	0,28	0,26
SE060	Olivové sady (ha)	0,00	0,00	0,04	0,00	0,00
SE065	Ostatné trvalé kultúry (ha)	0,00	0,01	0,00	0,28	0,01
SE071	Kýmne plodiny (ha)	55,79	31,32	1,41	20,64	18,13
SE072	Neobhospodávaná p.p. (ha)	0,06	5,45	0,18	0,16	0,42
SE073	Pôda uvedená do kľudu (ha)	0,06	0,00	0,00	0,00	0,18
SE074	Poľnohospod. pôda bez produkcie celkom	0,11	5,45	0,18	0,16	0,60
SE075	Lesné pozemky	4,50	10,33	0,00	0,00	11,93
SE080	Veľké dobytky jednotky celkom (VDJ)	97,19	23,39	33,75	123,79	28,80
SE085	Dojnice (VDJ)	23,66	6,63	4,96	26,63	7,27
SE090	Ostatný HD (VDJ)	61,89	6,27	3,61	22,97	9,31
SE095	Ovce a kozy (VDJ)	0,31	0,48	0,46	2,63	0,42
SE100	Ošipané (VDJ)	10,30	4,23	15,75	50,24	10,32
SE105	Hydina (VDJ)	0,90	5,51	8,81	20,57	1,26
SE110	Úroda pšenice (100 kg/ha)	66,62	38,00		94,79	48,64
SE115	Úroda kukurice (100 kg/ha)	73,20			99,82	118,59
SE120	Hustota dobytky vo VDJ/ha kým. plodín	1,55	0,43	12,19	2,20	0,91
SE125	Ročná dojivosť (kg/dojnica)	7 124,17	5 210,11	5 382,83	7 837,45	6 207,98
Hrubá poľnohospodárska produkcia v € na priemerný podnik						
SE131	Celková hrubá produkcia	138336	37049	63888	394841	66487
SE132	Celkový výdaj / Celkový príjem	0,83	0,84	1,14	1,01	1,02
SE135	Celková hrubá produkcia RV	38226	17226	26068	195868	18442
SE136	Celková rastlinná produkcia (ha)	481,54	268,83	7 277,50	6 097,97	540,37
SE140	Obilniny	13681	6986	0	3658	6031
SE145	Proteínové plodiny	108	47	0	208	59
SE146	Plodiny pre energetické účely (ha)	163	300	0	4	342
SE150	Zemiaky	2293	1429	1832	15233	1182
SE155	Cukrová repa	0	0	0	4238	1296
SE160	Olejníny	3069	1820	0	79	1464
SE165	Priemyselné plodiny	0	21	0	1023	183
SE170	Zelenina a kvety	0	2223	18824	144059	1210

(údaje sú prepočítané v € na priemerný podnik, resp. hektár, kus)

Časť B: 1. pokračovanie Tab. 1

Kód	Poľsko	Portugalsko	Fínsko	Švédsko	Slovinsko	Veľká Británia
SYS02	765650	111080	41080	26460	42060	88850
SYS03	10000-<20000	2000-<3000	500-<1000	1000-<2000	500-<1000	2000-<3000
SE005	10,10	12,70	42,40	53,10	8,60	99,50
SE010	1,75	1,53	1,48	1,48	1,65	2,29
SE011	3 848,99	2 932,81	2 976,30	3 205,19	3 016,57	5 450,47
SE015	1,52	1,29	1,18	1,16	1,60	1,30
SE016	3 334,91	2 474,96	2 470,79	2 595,59	2 918,07	3 255,89
SE020	0,23	0,24	0,29	0,32	0,05	0,99
SE021	514,07	457,85	505,52	609,61	98,50	2 194,57
SE025	18,30	25,62	53,15	98,65	11,34	161,59
SE030	5,23	7,25	18,76	52,22	3,75	69,67
SE035	10,48	2,32	26,66	39,31	2,60	36,00
SE041	2,34	0,54	5,80	8,20	0,29	12,60
SE042	0,02	0,00	0,14	0,99	0,01	0,99
SE046	0,33	0,37	0,17	0,67	0,05	1,50
SE050	0,00	1,11	0,00	0,00	0,29	0,00
SE054	0,42	2,87	0,16	0,02	0,20	0,75
SE055	0,40	0,92	0,07	0,02	0,18	0,33
SE060	0,00	1,95	0,00	0,00	0,01	0,00
SE065	0,02	0,01	0,09	0,00	0,01	0,41
SE071	4,52	11,86	16,52	44,52	8,40	105,45
SE072	0,05	5,92	1,10	3,32	0,00	3,85
SE073	0,14	0,00	3,40	0,00	0,01	0,02
SE074	0,21	6,53	4,50	3,36	0,01	3,88
SE075	0,94	2,65	0,00	0,00	11,75	2,73
SE080	12,73	13,00	31,66	67,59	12,44	136,56
SE085	3,17	2,00	7,80	14,65	2,91	22,10
SE090	2,77	5,66	9,82	28,32	5,90	55,52
SE095	0,13	2,56	0,35	1,29	0,38	30,65
SE100	5,15	1,96	9,78	21,47	2,21	14,90
SE105	1,27	0,69	3,75	1,63	0,40	13,37
SE110	50,83	16,46	42,31	59,66	42,40	83,29
SE115	76,16	67,98		72,76	92,40	92,18
SE120	1,44	0,62	1,21	1,03	1,08	1,03
SE125	4 759,03	6 869,03	8 447,42	7 950,45	4 749,41	7 054,48
SE131	21961	23758	84140	122864	22521	211554
SE132	1,09	1,20	0,72	0,81	0,95	0,98
SE135	11197	13605	32277	51119	11296	91027
SE136	598,66	531,42	611,75	523,32	1 000,22	571,51
SE140	3934	948	9171	17141	1380	30992
SE145	80	21	208	815	4	1915
SE146	8	0	14	221	2	314
SE150	1008	710	3110	4471	397	6816
SE155	429	0	742	2393	1	3485
SE160	1087	33	1052	2499	110	6140
SE165	99	178	77	224	366	530
SE170	3218	3674	16886	7500	561	13770

Štandardné výsledky ISPÚ pre vybrané krajiny EÚ za rok 2009

Kód	Ukazovateľ	Belgicko	Cyprus	Česko	Dánsko	Grécko
SE175	Ovocie	10785	1030	3004	1097	1191
SE180	Citrusové plody	0	989	0	0	747
SE185	Víno a hrozno	1	1258	4270	0	1147
SE190	Olivy a olivový olej	0	957	0	0	2488
SE195	Krmné plodiny	1275	1773	18434	14913	1015
SE200	Ostatná produkcia RV	6362	371	4795	8198	141
SE206	Celková hrubá produkcia ŽV	108109	15354	102538	176256	5129
SE207	Celkový výdaj ŽV	936,28	1 834,50	917,31	1 128,66	1 044,53
SE211	Zmena počtov zvierat	-1608	418	-2263	482	-209
SE216	Mlieko a mliečne výrobky	27617	1694	44963	42501	390
SE220	Teľacie a hovädzie mäso	29543	506	16753	9653	271
SE225	Bravčové mäso	39561	4215	24230	81809	332
SE230	Ovce a kozy	195	2773	354	630	1195
SE235	Hydinové mäso	7304	1528	10111	6139	59
SE240	Vajcia	977	1805	4070	4681	160
SE245	Ovčie a kozie mlieko	494	2715	399	0	2212
SE251	Ostatné zvieratá a výrobky	2417	118	1658	30843	510
SE256	Ostatná hrubá produkcia	4785	26	20275	25898	330
SE260	Vlastná spotreba	139	813	425	111	749
SE265	Vnútropodniková spotreba	5219	1231	28213	25207	659
Podnikové náklady (v €)						
SE270	Celkové náklady	174696	25227	323922	362774	13996
SE275	Celková medzispotreba	121715	18737	217274	218718	8817
SE281	Celkové špecifické náklady	86680	13616	126734	154961	5592
SE284	Špecifické náklady RV/ha	619,22	498,49	233,34	410,95	406,10
SE285	Osivo a priesady	10531	1229	13558	9304	712
SE290	Osivo a priesady vlastné	1084	61	981	321	54
SE295	Hnojivá nakúpené	7845	1505	19902	10752	1342
SE300	Chemické ochranné prostriedky	6506	707	18153	6553	753
SE305	Ostatné priame náklady RV	5021	144	2476	7360	264
SE309	Špecifické náklady ŽV/VDJ	491,68	1 204,15	649,58	795,94	538,85
SE310	Krmivo pre dobytok celkom	16228	5361	37141	33694	1973
SE315	Vlastné krmivá pre dobytok	3369	1168	23891	15403	600
SE320	Krmivo pre ošipané a hydinu	31009	4262	25420	71342	371
SE325	Vlastné krmivá pre ošipané a hydinu	764	2	3341	9483	5
SE330	Ostatné špecifické náklady ŽV	9540	406	10053	15525	177
SE331	Špecifické náklady na lesnú výrobu	0	3	31	430	0
SE336	Ostatné vecné náklady	35035	5121	90540	63757	3225
SE340	Náklady na stroje a budovy	9103	1233	20480	22064	576
SE345	Energia	11406	2896	30384	12735	1374
SE350	Služby	10238	394	12046	14082	860
SE356	Ostatné priame náklady	4287	598	27631	14876	415
SE360	Odpisy	27291	2677	32496	35085	3105
SE365	Externé faktory celkom	25690	3814	74153	108971	2074
SE370	Mzdy	9132	2611	59254	31309	1099
SE375	Nájomné za pôdu - zaplatené	8581	883	10566	13771	930
SE380	Nákladové úroky	7977	319	4332	63891	45
Podpory (v €)						
SE600	Saldo podnikových daní a podpôr	23396	3390	71255	28911	6278
SE605	Podpory celkom okrem investičných	24469	3447	73865	33449	6227
SE610	Celkové podpory do RV	109	0	492	942	493

(údaje sú prepočítané v € na priemerný podnik, resp. hektár, kus) Časť B: 2. pok Tab. 1

Kód	Španielsko	Estónsko	Francúzsko	Maďarsko	Írsko	Taliansko	Lotyšsko
SE175	2897	182	4896	1913	1	3771	221
SE180	2528	0	54	0	0	1086	0
SE185	2497	0	20313	1582	0	8523	0
SE190	4437	0	73	0	0	3420	0
SE195	1594	10332	29	2204	4609	3044	3451
SE200	813	698	1567	937	293	2014	192
SE206	16291	33716	56820	20017	30047	15292	11989
SE207	808,69	795,20	864,87	978,20	571,00	1 062,98	758,25
SE211	-444	-6	167	-658	-842	251	365
SE216	3842	20201	21653	5469	12271	6696	6170
SE220	2761	4738	16150	2078	15316	2679	2458
SE225	3746	6067	6645	4284	0	2889	1880
SE230	1717	548	1682	732	2330	486	55
SE235	709	-10	4308	6095	0	177	252
SE240	230	1483	953	578	2	864	1115
SE245	2040	63	2152	29	0	761	0
SE251	1246	626	3275	751	128	740	59
SE256	569	4838	5939	5693	887	1310	542
SE260	44	669	708	179	120	440	536
SE265	1049	16991	2191	4276	5412	2192	5404
SE270	32052	86620	144289	63398	44593	35145	29883
SE275	22670	58848	92529	44636	34035	20865	20730
SE281	15088	38946	49574	27659	22298	13875	14359
SE284	178,13	98,63	361,19	234,87	127,25	439,75	137,95
SE285	1658	3344	6043	3454	470	2149	1441
SE290	27	1246	135	339	20	21	753
SE295	2657	5722	12632	4532	4418	2201	3811
SE300	1678	2093	8137	3343	601	1666	1294
SE305	341	1775	1189	1161	314	1170	423
SE309	435,42	614,25	329,14	739,36	313,38	466,11	467,43
SE310	5058	18873	10704	5326	12894	4368	5248
SE315	1006	14855	1607	2925	5391	2059	4306
SE320	2886	4542	7806	7623	1	1597	1624
SE325	17	890	449	618	0	107	346
SE330	804	2562	3063	2175	3595	723	517
SE331	5	35	0	47	5	0	0
SE336	7582	19902	42955	16976	11737	6990	6371
SE340	1574	4917	9414	2652	3868	815	1531
SE345	2373	8274	6415	6894	2483	2891	3110
SE350	1437	2731	9447	2853	2950	984	164
SE356	2198	3981	17679	4577	2437	2301	1567
SE360	3085	12131	26587	6361	6067	7196	5531
SE365	6297	15641	25173	12401	4491	7084	3622
SE370	4580	11479	10091	7857	1336	5761	1947
SE375	1418	1053	10485	2723	1891	1184	818
SE380	299	3109	4597	1822	1264	139	857
SE600	8821	20448	25823	12994	19273	4913	8862
SE605	8540	20614	27797	13842	20026	5772	9332
SE610	1896	1320	3852	873	2	483	972

Štandardné výsledky ISPÚ pre vybrané krajiny EÚ za rok 2009

Kód	Ukazovateľ	Luxembur.	Litva	Malta	Holand.	Rakúsko
SE175	Ovocie	0	206	933	5000	1777
SE180	Citrusové plody	0	0	64	0	0
SE185	Víno a hrozno	15809	0	2874	0	4527
SE190	Olivy a olivový olej	0	0	80	0	0
SE195	Krmné plodiny	2524	3270	1449	1502	186
SE200	Ostatná produkcia RV	742	1224	12	20869	526
SE206	Celková hrubá produkcia ŽV	88272	17843	37729	155310	34348
SE207	Celkový výdaj ŽV	908,26	749,51	1 117,85	1 246,86	1 192,60
SE211	Zmena počtov zvierat	451	-124	-11	-528	407
SE216	Mlieko a mliečne výrobky	44497	6271	11598	58871	13253
SE220	Teľacie a hovädzie mäso	29335	1846	2032	9962	6954
SE225	Bravčové mäso	8241	2533	10668	45262	10712
SE230	Ovce a kozy	-13	168	66	1024	244
SE235	Hydinové mäso	37	-221	5233	9641	1042
SE240	Vajcia	2325	5931	6083	17488	1509
SE245	Ovčie a kozie mlieko	679	30	1708	5818	256
SE251	Ostatné zvieratá a výrobky	3171	1286	341	7243	377
SE256	Ostatná hrubá produkcia	11838	1980	90	43663	13697
SE260	Vlastná spotreba	364	1072	450	38	1398
SE265	Vnútropodniková spotreba	8469	7193	880	2102	2864
Podnikové náklady (v €)						
SE270	Celkové náklady	166934	44222	55883	392568	65212
SE275	Celková medzispotreba	99054	30226	47010	255114	42243
SE281	Celkové špecifické náklady	56180	19295	36952	147246	19987
		257,56	105,74	1 940,97	2 057,78	190,86
SE285	Osivo a priesady	4184	1610	2540	33479	2084
SE290	Osivo a priesady vlastné	126	783	177	1411	67
SE295	Hnojivá nakúpené	8715	2792	1306	6934	2342
SE300	Chemické ochranné prostriedky	5365	1236	949	6987	1466
SE305	Ostatné priame náklady RV	2182	1250	2171	19948	622
SE309	Špecifické náklady ŽV/VDJ	366,72	526,34	888,50	640,97	465,36
SE310	Krmivo pre dobytok celkom	20572	6326	11733	20649	4728
SE315	Vlastné krmivá pre dobytok	7879	4939	703	500	1383
SE320	Krmivo pre ošipané a hydinu	5825	4151	16595	43450	6214
SE325	Vlastné krmivá pre ošipané a hydinu	535	648	2	191	1160
SE330	Ostatné špecifické náklady ŽV	9244	1916	1655	15714	2461
SE331	Špecifické náklady na lesnú výrobu	94	14	2	84	71
SE336	Ostatné vecné náklady	42874	10931	10058	107869	22256
SE340	Náklady na stroje a budovy	14300	2254	2889	19688	6450
SE345	Energia	8629	5543	5454	43796	4343
SE350	Služby	8359	1060	685	16112	4033
SE356	Ostatné priame náklady	11586	2075	1031	28273	7430
SE360	Odpisy	48146	7218	3702	52550	17043
SE365	Externé faktory celkom	19733	6778	5170	84903	5927
SE370	Mzdy	6018	4652	4217	42259	1673
SE375	Nájomné za pôdu - zaplatené	7879	443	260	11622	2276
SE380	Nákladové úroky	5836	1683	694	31022	1978
Podpory (v €)						
SE600	Saldo podnikových daní a podpôr	47695	12822	6832	13952	22704
SE605	Podpory celkom okrem investičných	42912	13284	6871	17386	21027
SE610	Celkové podpory do RV	18	1186	1236	370	392

(údaje sú prepočítané v € na priemerný podnik, resp. hektár, kus) Časť B: 3. pokr. Tab. 1

Kód	Poľsko	Portugalsko	Fínsko	Švédsko	Slovinsko	Veľká Británia
SE175	887	1819	109	347	638	3171
SE180	0	415	0	0	0	0
SE185	0	3014	0	0	2053	3
SE190	0	988	0	0	47	0
SE195	127	1600	585	14715	5268	15973
SE200	328	205	338	1014	471	8230
SE206	10444	9118	45126	56460	8646	108453
SE207	813,71	696,85	1 425,34	831,03	695,08	794,16
SE211	4	-77	205	-983	514	2904
SE216	3074	3858	25782	31892	3604	40964
SE220	1344	1966	6214	11553	2740	27113
SE225	3553	1583	7969	11278	922	9820
SE230	31	665	171	335	191	13944
SE235	1796	406	3237	-253	16	7388
SE240	480	1	1348	1151	168	5806
SE245	13	429	24	0	3	88
SE251	154	209	381	504	1001	3329
SE256	320	1035	6736	15285	2579	12074
SE260	360	404	207	21	959	103
SE265	2732	1539	3551	17873	5877	18408
SE270	20075	19755	116122	150913	23711	215086
SE275	14651	13717	77690	109491	16340	156934
SE281	10076	9859	38922	66281	10451	105703
SE284	231,61	162,59	345,35	234,24	209,89	251,47
SE285	933	995	3596	5079	580	8481
SE290	281	179	580	0	0	744
SE295	2077	1368	8127	10596	843	17015
SE300	898	858	1824	3158	419	8400
SE305	438	943	4808	4276	539	6739
SE309	448,80	436,81	649,63	635,41	647,38	476,45
SE310	1809	3689	9027	29351	6303	39408
SE315	1272	1347	1525	15526	5216	17355
SE320	3475	1263	7779	7851	1084	12836
SE325	1156	13	1446	2335	661	305
SE330	444	734	3761	5970	664	12825
SE331	1	8	0	0	19	0
SE336	4575	3858	38768	43210	5889	51231
SE340	1201	935	10537	12088	2923	15263
SE345	2139	1598	11683	12639	1838	12464
SE350	610	648	5913	7309	515	10068
SE356	625	677	10634	11173	613	13436
SE360	3725	3362	24172	18108	6523	24479
SE365	1699	2676	14260	23315	848	33672
SE370	1203	1873	6757	9463	427	21383
SE375	236	617	3847	7403	274	8342
SE380	260	185	3657	6449	147	3948
SE600	4838	5807	48950	34190	8060	44584
SE605	5116	6044	49238	34325	8606	45342
SE610	117	588	3501	507	13	137

Štandardné výsledky ISPÚ pre vybrané krajiny EÚ za rok 2009

Kód	Ukazovateľ	Belgicko	Cyprus	Česko	Dánsko	Grécko
SE611	Doplňkové platby	8	0	123	46	25
SE612	Prémie uvedenia pôdy do kľúdu	0	0	0	0	0
SE613	Ostatné podpory do RV	101	0	369	895	468
SE615	Celkové podpory do ŽV	3557	842	1232	1198	50
SE616	Podpory na dojnice	1	177	0	0	0
SE617	Podpory na ostatný HD	3556	70	1182	1183	12
SE618	Podpory na ovce a kozy	0	596	49	15	36
SE619	Podpory na ostatné výrobky ŽV	0	0	1	0	2
SE621	Podpory na životné prostredie	1855	196	10566	1272	227
SE622	Podpory pre zhoršené podmien.	447	358	3812	60	329
SE623	Ostatné platby pre rozvoj vidieka	302	16	149	95	269
SE624	Platby pre rozvoj vidieka celkom	2604	569	14527	1428	826
SE625	Podpory do medzispotreby	0	0	5645	0	2
SE626	Podpory na externé faktory	1831	0	1308	1082	0
SE630	Platby oddelené od pôdy	15471	1339	32401	28650	4739
SE631	Jednotná platba na farmu	15471	0	0	28650	4739
SE632	Jednotná platba na plochu/ha (SAPS)	0	1339	32401	0	0
SE640	Dodatočné podpory	0	0	0	0	0
SE699	Platby celkom	897	697	18261	150	117
SE600	Saldo podnikových daní a podpôr	23396	3390	71255	28911	6278
SE605	Podpory celkom okrem investičných	24469	3447	73865	33449	6227
SE395	Saldo DPH, bez DPH na investície	892	0	0	0	103
SE390	Dane a poplatky	1964	57	2611	4538	52
SE405	Saldo investičných podpôr a daní	-941	1010	4055	48	38
SE406	Podpory na investície	1933	1010	4055	48	46
SE407	Prémie za zrušenie produkcie mlieka	0	0	0	0	0
SE408	DPH na investície	2874	0	0	0	9
SE410	Hrubý dôchodok farmy	95268	12706	109618	102421	15819
SE415	Čistá pridaná hodnota farmy	67977	10029	77123	67336	12714
SE420	Dôchodok rodinnej farmy	41346	7225	7025	-41587	10678
Dôchodok na ročnú pracovnú jednotku (na osobu v €)						
SE425	Čistá pridaná hodnota / RJP	32 105,95	8 059,00	10 599,73	41 294,88	10 918,80
SE430	Dôch. rod. farmy z poľn. čin./FWU	25 528,85	7 629,90	9 149,14	-50 091,17	10 281,80
SE436	Aktíva celkom	578999	171879	792169	2426230	81575
SE441	Stále aktíva	501049	146900	594522	2116939	77688
SE446	Poľn. pôda, trvalé porasty a kvóty	243661	113055	73579	1588003	55180
SE450	Budovy	132694	15443	287360	331152	6120
SE455	Stroje a zariadenia	69124	12666	195828	167248	13378
SE460	Základné stádo a ťažné zvieratá	55569	5736	37755	30537	3010
SE465	Obežné aktíva	77949	24978	197647	309292	3887
SE470	Ostatné hospodárske zvieratá	43730	3005	29454	65905	1253
SE475	Zásoby poľnohospodárskych výrobkov	9126	59	31363	39279	717
SE480	Ostatné obežné aktíva	25093	21914	136830	204108	1918
SE485	Cudzí zdroje (záväzky celkom)	162488	3825	182724	1261062	594
SE490	Dlhodobé a strednodobé záväzky	161773	3671	118855	1198962	386
SE495	Krátkodobé záväzky	715	154	63870	62100	208
SE501	Čistý majetok	416510	168054	609444	1165168	80981
SE506	Zmena vlastného imania	11838	2577	68	-173592	-3078
SE510	Priemerná hodnota vlastného kapitálu	336156	63147	730431	842959	40703
SE516	Hrubé investície	42299	5204	33076	54340	476

(údaje sú prepočítané v € na priemerný podnik, resp. hektár, kus)

Časť B: 4. pokračovanie Tab. 1

Kód	Španielsko	Estónsko	Francúzsko	Maďarsko	Írsko	Taliansko	Lotyšsko
SE611	618	155	3188	5	2	44	109
SE612	29	0	103	0	0	0	0
SE613	1249	1165	561	868	0	439	862
SE615	890	412	3577	250	281	15	252
SE616	0	0	0	0	1	0	0
SE617	516	324	2892	111	279	0	248
SE618	328	88	325	100	0	0	2
SE619	46	0	360	40	0	15	2
SE621	241	4975	1193	1990	3250	426	121
SE622	286	1460	1525	39	2031	247	1289
SE623	49	913	23	267	469	217	1012
SE624	577	7349	2741	2296	5750	889	2422
SE625	79	1	0	956	0	0	11
SE626	6	16	0	58	0	0	79
SE630	4837	8617	16785	7921	13917	4300	4245
SE631	4837	0	16785	0	13917	4300	0
SE632	0	8617	0	7921	0	0	4245
SE640	0	0	0	0	0	0	0
SE699	132	2900	841	1488	76	74	1353
SE600	8821	20448	25823	12994	19273	4913	8862
SE605	8540	20614	27797	13842	20026	5772	9332
SE395	659	119	0	-323	-591	299	-188
SE390	378	285	1973	525	161	1157	283
SE405	32	6559	1024	1736	4270	152	6099
SE406	262	6625	982	1844	5136	221	6156
SE407	7	0	43	0	0	0	0
SE408	238	67	0	108	866	70	57
SE410	28960	32673	66218	24693	23378	38352	17800
SE415	25875	20542	39631	18332	17311	31156	12269
SE420	19610	11460	15483	7666	17090	24224	14747
SE425	17 747,83	8 360,38	20 975,90	10 352,63	15 127,08	23 658,19	6 634,34
SE430	17 565,69	9 558,85	10 965,76	10 062,62	15 841,97	25 822,06	9 798,09
SE436	314934	217021	354713	145205	854523	328564	108273
SE441	208685	174443	221468	94901	811054	288649	74339
SE446	171931	39727	65899	34927	700128	215759	18660
SE450	17995	62402	60676	26408	58378	42733	12674
SE455	10795	59347	60789	28169	29112	25314	37970
SE460	7964	12968	34105	5396	23435	4843	5035
SE465	106249	42577	133245	50304	43469	39915	33934
SE470	3444	8351	21435	5337	23976	4507	3279
SE475	1389	15347	37798	9144	3283	5522	6640
SE480	101416	18880	74012	35823	16210	29886	24016
SE485	7039	65344	137115	35008	23694	4729	16024
SE490	6254	41668	88640	16335	20167	4621	8517
SE495	785	23676	48475	18673	3527	108	7508
SE501	307895	151677	217598	110197	830829	323835	92248
SE506	-18893	-2623	-14724	6379	-91559	3997	7717
SE510	165244	183114	303655	115716	161637	121774	87466
SE516	2444	12670	22882	10137	6338	3084	11488

Štandardné výsledky ISPÚ pre vybrané krajiny EÚ za rok 2009

Kód	Ukazovateľ	Luxembur.	Litva	Malta	Holand.	Rakúsko
SE611	Doplňkové platby	17	26	0	0	24
SE612	Prémie uvedenia pôdy do kľudu	0	0	0	0	0
SE613	Ostatné podpory do RV	0	1160	1236	370	368
SE615	Celkové podpory do ŽV	53	1683	1982	1612	979
SE616	Podpory na dojnice	0	978	443	4	0
SE617	Podpory na ostatný HD	0	551	12	1559	952
SE618	Podpory na ovce a kozy	0	53	0	0	1
SE619	Podpory na ostatné výrobky ŽV	53	101	1527	49	26
SE621	Podpory na životné prostredie	8534	1870	125	1439	7053
SE622	Podpory pre zhoršené podmien.	9731	1564	1193	0	2677
SE623	Ostatné platby pre rozvoj vidieka	24	430	259	236	95
SE624	Platby pre rozvoj vidieka celkom	18288	3864	1577	1676	9825
SE625	Podpory do medzispotreby	1217	1160	0	24	940
SE626	Podpory na externé faktory	528	330	0	22	330
SE630	Platby oddelené od pôdy	21695	3160	2076	11906	8180
SE631	Jednotná platba na farmu	21695	0	2076	11906	8180
SE632	Jednotná platba na plochu/ha (SAPS)	0	3160	0	0	0
SE640	Dodatočné podpory	0	0	0	0	0
SE699	Platby celkom	1114	1900	0	1775	381
SE600	Saldo podnikových daní a podpôr	47695	12822	6832	13952	22704
SE605	Podpory celkom okrem investičných	42912	13284	6871	17386	21027
SE395	Saldo DPH, bez DPH na investície	6000	-154	0	-236	2519
SE390	Dane a poplatky	1217	307	40	3197	842
SE405	Saldo investičných podpôr a daní	6253	1636	7	-464	-334
SE406	Podpory na investície	13394	1636	0	128	2549
SE407	Prémie za zrušenie produkcie mlieka	0	0	7	0	0
SE408	DPH na investície	7141	0	0	592	2883
SE410	Hrubý dôchodok farmy	86978	19645	23709	153679	46947
SE415	Čistá pridaná hodnota farmy	38831	12427	20007	101129	29904
SE420	Dôchodok rodinnej farmy	25351	7285	14843	15762	23644
Dôchodok na ročnú pracovnú jednotku (na osobu v €)						
SE425	Čistá pridaná hodnota / RJP	23 032,77	5 799,89	10 588,10	36 011,37	19 163,71
SE430	Dôch. rod. farmy z poľn. čin./FWU	17 715,37	4 624,32	10 114,87	10 840,05	16 347,41
SE436	Aktíva celkom	1008880	104459	317850	1944229	446851
SE441	Stále aktíva	832947	69831	291880	1704113	354061
SE446	Poľnohosp. pôda, trvalé porasty a kvóty	440862	23693	140033	1239706	97833
SE450	Budovy	179973	17699	102875	264228	177105
SE455	Stroje a zariadenia	174116	23074	37157	166486	70156
SE460	Základné stádo a ťažné zvieratá	37997	5364	11815	33694	8967
SE465	Obežné aktíva	175933	34628	25970	240115	92790
SE470	Ostatné hospodárske zvieratá	47033	4083	12913	28760	11546
SE475	Zásoby poľnohospodárskych výrobkov	11948	5620	0	47659	8716
SE480	Ostatné obežné aktíva	116952	24926	13057	163696	72528
SE485	Cudzie zdroje (záväzky celkom)	169415	33838	18226	739351	46018
SE490	Dlhodobé a strednodobé záväzky	147274	24835	11787	644091	34077
SE495	Krátkodobé záväzky	22141	9003	6439	95260	11941
SE501	Čistý majetok	839465	70621	299624	1204878	400834
SE506	Zmena vlastného imania	8979	-923	1953	97690	4032
SE510	Priemerná hodnota vlastného kapitálu	573718	83640	180958	717721	350306
SE516	Hrubé investície	55365	5611	9548	65309	23805

(údaje sú prepočítané v € na priemerný podnik, resp. hektár, kus)

Časť B: 5. pokračovanie Tab. 1

Kód	Poľsko	Portugalsko	Fínsko	Švédsko	Slovinsko	Veľká Británia
SE611	1	14	29	98	1	134
SE612	0	0	0	0	0	0
SE613	117	574	3472	410	12	3
SE615	0	1324	10008	2477	270	9
SE616	0	221	5083	10	0	0
SE617	0	871	2809	1551	243	2
SE618	0	231	171	0	27	0
SE619	0	1	1945	916	0	7
SE621	389	509	9145	6703	1602	6466
SE622	438	900	12963	2515	1244	1863
SE623	313	142	1017	489	1992	416
SE624	1140	1551	23125	9707	4839	8745
SE625	134	0	0	0	123	7
SE626	0	0	0	526	0	1
SE630	2144	2562	11753	20948	2880	35977
SE631	0	2562	11753	20948	2880	35977
SE632	2144	0	0	0	0	0
SE640	0	0	0	0	0	0
SE699	1581	19	851	160	482	467
SE600	4838	5807	48950	34190	8060	44584
SE605	5116	6044	49238	34325	8606	45342
SE395	7	-159	0	0	-514	-2
SE390	284	78	288	136	32	756
SE405	-44	318	806	181	943	1726
SE406	169	361	806	181	1765	1726
SE407	4	0	0	0	0	0
SE408	217	43	0	0	822	0
SE410	12149	15848	55400	47563	14242	99204
SE415	8424	12485	31228	29455	7719	74724
SE420	6681	10128	17774	6321	7814	42778
SE425	4 815,62	8 167,24	21 160,03	19 912,90	4 678,87	32 570,02
SE430	4 318,92	7 849,79	14 957,25	5 633,39	4 899,03	32 817,30
SE436	132430	85817	381055	614988	195542	1319453
SE441	118414	73586	315843	477271	183479	1174334
SE446	66264	46234	151389	262751	101209	975870
SE450	30208	9520	82683	106152	51827	51261
SE455	19261	11888	72762	88076	25353	93827
SE460	2681	5944	9009	20291	5090	53377
SE465	14016	12231	65213	137717	12063	145119
SE470	2949	2835	8750	17087	4143	41125
SE475	4889	3011	11072	18857	7569	20572
SE480	6177	6384	45390	101773	351	83421
SE485	8353	2440	108752	190410	3127	129880
SE490	5827	1212	100784	161279	3025	69012
SE495	2526	1227	7968	29131	102	60868
SE501	124076	83377	272303	424578	192415	1189573
SE506	1904	211	-2486	8376	2892	61053
SE510	67455	48894	253727	350838	96769	339862
SE516	3174	2696	27048	30763	9252	40174

Štandardné výsledky ISPÚ pre vybrané krajiny EÚ za rok 2009

Časť B: dokončenie Tab. 1

Krajina / SE	SE521	SE526	SE530	SE532
	Čisté investície	Cash Flow (1)	Cash Flow (2)	Cash flow / celkový kapitál farmy
Belgicko	15008	68859	32318	0,06
Cyprus	2528	8510	5564	0,03
Česká republika	581	44586	6510	0,01
Dánsko	19255	-2734	3614	0,00
Grécko	-2628	13115	12711	0,16
Španielsko	-641	23535	20528	0,07
Estónsko	539	24262	4244	0,02
Francúzsko	-3705	42084	23403	0,07
Maďarsko	3776	15716	738	0,01
Írsko	271	24562	15537	0,02
Taliansko	-4112	30893	27481	0,08
Lotyšsko	5957	20074	6488	0,06
Luxembursko	7219	73150	15681	0,02
Litva	-1607	13774	4647	0,04
Malta	5846	18126	11765	0,04
Holandsko	12760	64477	32032	0,02
Rakúsko	6762	39243	19793	0,04
Poľsko	-551	10600	7413	0,06
Portugalsko	-666	12993	8794	0,10
Fínsko	2876	42396	22504	0,06
Švédsko	12656	27195	9617	0,02
Slovinsko	2728	12262	2919	0,01
Veľká Británia	15694	65136	33128	0,03

Stanislav Buchta

Ľubomír Falt'an a kol.: Malé vidiecke sídla na Slovensku začiatkom 21. storočia

Ľubomír Falt'an et al.: Small rural sites in Slovakia at the beginning of 21st century

Sociologický ústav SAV, vydavateľstvo IRIS, Bratislava 2011. 308 s.

ISBN 978-80-85544-73-2

Autori sú odborníci v príslušných vedných disciplínach (sociológia, etnografia, architektúra-urbanistika). Preto i zvolený multidisciplinárny prístup poznatkovo rozšíril a obohatil prezentovanú prácu. Výskumný prístup vykazuje kvalitnú metodickú úroveň a inovatívnosť prístupu k analyzovaným témam. Rozsah a šírka záberu je vysoký a to kládlo i vysoké nároky na previazanosť jednotlivých častí publikácie.

Z metodologického hľadiska autori vychádzali z troch modelových situácií:

- vybrané malé vidiecke obce v suburbanizačnom zázemí veľkého mesta (v tomto prípade Bratislavy),
- vybrané malé vidiecke obce v regióne silných investičných vstupov (región Žiliny),
- vybrané malé vidiecke obce v marginalizovaných regiónoch okresov Veľký Krtíš, Lučenec a Poltár.

Zvolené boli kvalitatívne prístupy, so zameraním na ciele kategórie občanov, vtátane analýz dostupných dokumentov. V prostredí vytypovaných malých obcí (do 499 obyvateľov) sa realizovali riadené rozhovory so zástupcami samospráv, s občanmi rôznych generačných štruktúr a zo zástupcami občianskych združení. Zber informácií bol sťažený istou bariérou nedôvery respondentov a nedosažiteľnosťou najmä mladej generácie a ekonomicky aktívnych občanov danej obce. Preto autori museli operatívne prispôbovať zber informácií v teréne reálnym možnostiam.

Kniha sa skladá zo šiestich častí (základných kapitol), ktoré sú logicky vnútorne členené do podrobnejších subkapitol. Tieto relatívne samostatné časti sú navzájom vhodne prepojené, sú napísané s príslušnou erudiťou a so znalosťou prezentovanej problematiky.

V prvej časti (Teoreticko-metodologické východiská) autor identifikuje zastúpenie malých vidieckych sídiel v sídelnej štruktúre Slovenska. Analyzuje možnosti endogénnych faktorov pre rozvoj malých vidieckych sídiel z hľadiska meniacich sa socio-demografických, sociálnych a sociálno-kultúrnych potenciálov týchto spoločností. Konštatuje všeobecne nízku infraštruktúralnú vybavenosť týchto sídiel.

Dodávame, že v odľahlých vidieckych oblastiach a v najmenších vidieckych sídlach dochádza ku koncentrácii „neviditeľnej“ sociálnej exklúzie, ktorá je typická pre vidiek a riziku reprodukcie tejto exklúzie, ide o tzv. mäkké formy vylúčenia – nízka občianska vybavenosť, nedostatočná dostupnosť zdravotníckej starostlivosti, nízka technická

infraštruktúra, atď. Vidiecky priestor stále zostáva nosným priestorom pre pôdohospodárske aktivity. V tomto zmysle i udržateľnosť hospodárskeho života vo vidieckych oblastiach je ale stále ovplyvňovaná prítomnosťou poľnohospodárstva a jeho ekonomickou výkonnosťou. V poľnohospodársky najproduktívnejších regiónoch poľnohospodárska aktivita vytvára nezanedbateľný podiel zamestnanosti a vidieckej ekonomiky. V iných, najmä silne industrializovaných oblastiach predstavuje poľnohospodárstvo komplementárny prvok vo využití disponibilných produkčných zdrojov a jej hlavné spoločenské prínosy spočívajú v udržiavaní prírodných zdrojov a prostredia pre sídelné, rekreačné a výrobné funkcie územia. Poľnohospodárstvo pomáha zabezpečovať udržanie osídlenia aj v odľahlých oblastiach mimo urbanizačných centier a poskytuje zamestnanie ľuďom, ktorí majú z objektívnych dôvodov zníženú priestorovú mobilitu. Napríklad podľa Štrukturálneho cenzu fariem, realizovaného v roku 2010 vo všetkých obciach SR, v ktorých bol predpoklad poľnohospodárskej prvovýroby bolo 16 179 neregistrovaných fariem (nad 1 ha p. p.), 6 007 fariem registrovaných fyzických osôb a 2 273 fariem právnických osôb. Korporatívne formy fariem stále demonštrujú mimoriadnu životaschopnosť. Tieto údaje dokumentujú ešte stále silný plošný rozptyl poľnohospodárskych podnikateľských subjektov, i keď s výrazne nižšou zamestnanosťou ako v minulosti.

Druhá časť (Urbanistický rozvoj modelových území) rozoberala architektonicko-urbanistickú situáciu v malých vidieckych sídlach. Zaoberá sa aj polohovými faktormi a ich dopadmi na urbanistický vývoj obcí, premeny krajiny štruktúry, podmienok bývania, infraštruktúrnych potenciálov a územných rozvojových možností analyzovaných vidieckych obcí. V tejto časti autorka veľmi precízne popisuje sledované modelové vidiecke sídla vrátane zaujímavej fotodokumentácie.

Tretia časť (Lokálne, regionálne a globálne kontexty spoločenských procesov v troch modelových situáciách) sa orientovala na situáciu vo vybraných troch modelových regiónoch (suburbanizačné zázemie veľkého mesta, zázemie silných investičných vstupov a marginalizované územia) a konfrontovala vývoj populácie v nich sa nachádzajúcich malých vidieckych obciach za roky 1970 až 2008. Zjavná bola narastajúca sociálna diferenciácia, ktorá sa prejavovala, hoci s rôznou intenzitou, vo všetkých sledovaných obciach. Všeobecne sa zhoršovala sociálna klíma v obciach, narastali sociálne patologické javy, ktoré respondenti pripisovali všeobecne sa zhoršujúcej ekonomickej situácii. Charakteristiky modelových obcí boli doplnené o individuálne verbálne hodnotenie respondentov.

Štvrtá časť (Hospodársky vývoj v malých obciach) charakterizovala niektoré procesy, ktoré podmienovali vývoj ich hospodárskeho potenciálu a práve v problémových regiónoch viedli k významnejším odchodovým (emigračným) tendenciám. Autor sa v tejto časti zaoberá i transformáciou družstiev v sledovaných vidieckych obciach. Rozdrobená pôda je vlastními prenajímaná obchodným spoločnostiam, ktoré vznikli z pôvodných družstiev. Je nutné dodať, že v priebehu transformačného obdobia došlo v poľnohospodárskej prvovýrobe k výraznému úbytku pracovníkov v hlavnom zamestnaní (v minulosti tzv. trvalo činní pracovníci). Z 351,2 tis. v roku 1989 na 51,6 tis. v roku 2011, t.j. na jednu sedminu. Tento pokles súvisel nielen s výrazným obmedzením poľnohospodárskej výroby, ale aj so zánikom nepoľnohospodárskych aktivít (tzv. pridružených výrob), ktoré zamestnávali až jednu pätinu pracovných síl v poľnohospodárstve. V tejto časti sa autor zaoberá i individuálnymi prípadmi

migrácií, ktoré dominovali najmä v marginálnych vidieckych sídlach. Migrácia sa tu stala osobitnou stratégiou prežitia niektorých ľudí a ich domácností. Motívom pre ich prácu v zahraničí je zárobok, pretože je vyšší ako v ich materskej krajine, ale v princípe, väčšiu časť zárobku spotrebujú v svojej domovskej krajine, kde sú životné náklady oveľa nižšie.

Piata časť (Rola občianskych združení v endogénnom rozvoji malých obcí) venovala pozornosť otázkam občianskeho aktivizmu v malých vidieckych sídlach. Z tohto pohľadu sú malé vidiecke sídla neraz v ďaleko zložitejšej situácii, ako obce populačne silnejšie. Pri hodnotení súčasného kultúrno-spoločenského života obyvateľmi obcí prevažovali negatívne nad pozitívnymi názormi na fungovanie miestneho kultúrno-spoločenského života. Kritika je silnejšia predovšetkým u staršej a strednej generácie. Občania tejto generácie pripisujú stav novým faktorom, pôsobiacim v miestnom priestore v dôsledku transformačného a potransformačného vývinu spoločnosti, spomedzi ktorých sú najzávažnejšie faktory ekonomické (dlhodobá migrácia za prácou), demografické (starnutie obyvateľstva, nedostatočná generačná kontinuita), generačné (z pohľadu strednej a staršej nezaujímajúcej mladšej generácie o angažovanosť vo verejnom živote, prevláda u nej pasívny spôsob trávenia voľného času a jednostrannosť v záujme o trávení voľnočasových aktivít), civilizačné (prevláda individualizmus, uzavretosť rodín v rámci komunity a všeobecne pasívny spôsob trávenia voľného času), atď. I cez tieto kritické výhrady autorka konštatuje, že malé obce sú schopné rozvíjať sa po stránke kultúrno-spoločenskej s využitým vnútorného potenciálu, najmä však v závislosti od kvality riadenia obce a schopnosti spolupráce jednotlivých rozvojových subjektov v týchto vidieckych sídlach. Analytické poznatky sú vhodne doplnené fotodokumentáciou.

Šiesta časť (Verejno-správna rovina problematiky malých vidieckych sídiel na Slovensku) je venovaná verejno-správnej rovine problematiky malých vidieckych sídiel a ich endogénnych a exogénnych rozvojových zdrojov. Analyzuje aj spoločensko-historický kontext vývoja malých obcí, ktorý formoval ich doterajší vývoj a súčasný stav, najmä v kontexte decentralizácie verejnej správy a sídelného vývoja na Slovensku. V analytickej časti, ktorá je založená na rozhovoroch so starostami a poslancami obecných zastupiteľstiev malých vidieckych sídiel v troch modelových regiónoch, sa hľadali spoločné a diferencujúce činitele týchto sídiel. Na základe rozhovorov so starostami a poslancami obecných zastupiteľstiev v skúmaných malých vidieckych sídlach sa poukazovalo na charakter obecnej samosprávy a občianskej participácie.

V záverečnej časti sa zhrňujú zistenia, ku ktorým dospel riešiteľský kolektív a možný ďalší vývoj malých vidieckych sídiel na Slovensku, vrátane sociálno-priestorových dopadov v rovine lokálnej, mikroregionálnej i regionálnej. Napriek naznačeným problémom malé vidiecke sídla dokazujú svoju životaschopnosť napríklad aj tým, že sa začínajú posilňovať ich komplementárne funkcie hlavne voči mestským sídelným štruktúram. Trendy sídelného rozvoja na začiatku tretieho tisícročia budú spojené s pokračujúcim procesom globalizácie a tendenciou k diverzifikácii priestorov a to dáva i perspektívu týmto malým vidieckym obciam.

Recenzovaná kniha svojim záberom a optikou prístupu k analyzovanej problematike rozširuje koncepčno-analytický pohľad na rozvoj vidieka na Slovensku. Autori dokázali s príslušnou profesionalitou syntetizovať množstvo vedeckých a odborných poznatkov do

zaujímavej a inšpirujúcej publikácie. Štúdia Malé vidiecke sídla na Slovensku začiatkom 21. storočia patrí k poznatkovo cenným a inšpirujúcim prácam v tejto sociologickej problematike a predstavuje nesporný prínos v poznatkovej báze priestorovej sociológie na Slovensku. Obsahuje poznatky, ktoré sú cenným prínosom k dlhodobejšiemu mapovaniu slovenského vidieka.

*PhDr. Stanislav Buchta PhD.
Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva
a potravinárstva Bratislava*

POKYNY PRE AUTOROV A PÍSANIE TEXTU

Vo vedeckom periodiku „Ekonomika poľnohospodárstva“ uverejňujeme pôvodné doteraz nepublikované práce (príspevky) k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky (ekonomika odvetvia, ekonomika výrobných odvetví, podnikové riadenie, domáci a medzinárodný trh, medzinárodná ekonomická integrácia, sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka, informačné technológie).

Obsah periodika delíme na stálu rubriku Vedecké práce a výberové rubriky Prehľady a konzultácie, Informácie z vedy, Informácie zo sveta, Poradenstvo, Recenzie, Diskusia, Štatistické prehľady a Prílohy.

Príspevky zodpovedajúce profilu periodika publikujeme v slovenskom, českom alebo anglickom jazyku.

Názov príspevku musí byť krátky a výstižný. Za názvom nasleduje 10 riadkový súhrn (**abstract**) v anglickom a slovenskom jazyku. Ďalej nasleduje 4-6 kľúčových slov (**key words**) v anglickom a slovenskom jazyku, oddelených pomlčkami.

Text príspevku musí byť písaný v editore MS Word (.doc; docx). Príspevky vo formáte pdf nebudú akceptované. Tabuľky, grafy a ostatné podklady (napr. obrázky a mapy) musia byť predložené oddelene od textu. Word editor musí byť použitý aj k tvorbe tabuliek, t. j. tabuľka musí byť vo Worde editovateľná. Grafy musia byť predložené v MS Excel (.xls) a musia obsahovať originálne dáta. Obrázky vo formáte JPGE alebo TIF musia byť predložené vo vysokom rozlíšení (min. 300 dpi). Všetky grafy a obrázky musia byť číslované kontinuálne v poradí, v akom sú zahrnuté v texte.

Rozsah textu príspevku v rubrike „Vedecké práce“ je 10-15 normalizovaných strán, vrátane tabuliek, grafov v texte alebo prílohových tabuliek a grafov.

Literatúra a bibliografické citácie (odkazy na použitú literatúru) majú zodpovedať medzinárodnej norme ISO 690. Zoznam literatúry uvádzame za textom na konci príspevku.

Autor zodpovedá za pôvodnosť príspevku a taktiež za jeho vecnú a formálnu správnosť. Ďalej autor uvedie **kontaktnú adresu** svojho pracoviska, príp. bydliska, telefónne číslo, fax, e-mail a získané tituly. Dostáva darom 10 separátnych výtlačkov svojho príspevku. Nevyžiadané rukopisy príspevku nevraciam.

Redakcia periodika prijíma príspevky na uvedenej adrese v tiráži a vyhradzuje si právo postúpiť rukopis príspevku na lektorské posúdenie.

Redakčná rada schvaľuje publikovanie jednotlivých príspevkov na základe posúdenia ich vhodnosti pre periodikum a na základe hodnotenia lektorov v lektorských posudkoch.

Podrobné „**Pokyny pre autorov**“ sú k dispozícii priamo v redakcii na VÚEPP Bratislava.

Dokumenty, informácie a poznatky získané z vedeckého časopisu Ekonomika poľnohospodárstva je možné využívať len na študijné a vedecké účely a pre vlastnú potrebu a nie je možné ich použiť na komerčné účely. Využívanie informácií, poznatkov a údajov získaných z časopisu sa riadi všeobecne platnými zásadami vedeckého publikovania a rešpektovania autorských práv, t.j. je nevyhnutné dodržiavať zásady citovania a uvádzania použitej literatúry. Obsahy príslušných vedeckých a odborných statí sú chránené autorským

zákonom. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie, vykonávanie alebo presun príslušného dokumentu je potrebný súhlas nositeľa autorských práv. Vyhradené je aj právo na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozmnožením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu je možné použiť iba krátku časť príslušnej state alebo dokumentu vo forme citácie, len na účel jeho recenzie, jeho kritiky alebo na vyučovacie, resp. vedeckovýskumné účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom.

Redakcia

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS OF PAPERS

The scientific periodical, *Economics of Agriculture*, publishes original papers that have not been published to date; papers are dedicated to ***the issues of agricultural economics and policy*** (sector economics, commodity economics, farm economics, domestic and international markets, international economic integration, socio-economic issues of agriculture and rural development, information technologies). The periodical comprises further sections: Scientific Papers; Information from abroad; Reviews and Consultations; Discussion, Extension service; Statistical Reviews; Book Reviews and Supplements.

The papers that reflect the profile of the periodical are published in Slovak, Czech or English languages.

The papers title will be short and accurate. An Abstract will follow after the title, 10 lines long, in English and Slovak languages. Next come 4 to 6 key words in English and Slovak languages separated by hyphens.

Text of contribution will be written in MS Word editor (.doc; docx). Contributions written in pdf format are not accepted. Tables, graphs and other impressions (for example pictures and maps) will be provided apart from text. Word editor will be used also for tables creation, i.e. all tables will be editable in Word. Graphs will be presented in MS Excel (.xls) and they will include original data. Pictures in JPGE or TIF format will be provided in high resolution (min. 300 dpi). All graphs and pictures will be numbered continually, i.e. their order will correspond with text.

In terms of the number of pages, **the paper** in the section Papers will contain between 10 and 15 standard pages, including tables and graphs, or supplementary exhibits and graphs. In other sections, the number of pages will vary.

References and bibliographic quotations (references to literature) will comply with ISO 690 International Standard. References are placed after the text, at the end of the paper.

The author/authoress is responsible for the original contents of his/her paper and correctness in terms of the presented facts and format. Also, the author/authoress will give his/her **contact address** of his/her workplace, or home address, and also telephone number, fax, and e-mail and specify his/her academic distinctions. The author/authoress will be presented with 10 copies of his/her paper. Manuscripts are not returned to authors, if not requested.

Papers are to be delivered to the address of the RIAFE **Editorial Office**; the Editorial Office, the Editorial Office reserves the right to forward the manuscript for a reader's review.

The Editorial Board approves of the publishing of the individual papers based on the evaluation of their appropriateness for the periodical and readers' evaluations.

For detailed **Instructions for Authors of Papers**, please contact the Editorial Office at RIAFE, Bratislava.

Documents, information and knowledge gained from the scientific journal "Economics of Agriculture" can be used only for educational and scientific purposes and for personal use and cannot be used for commercial purposes. The use of information, knowledge and data

obtained from the journal shall be governed by generally accepted principles of scientific publishing and respect for copyright, i.e. it is necessary to respect the principles of citation and references. The contents of the relevant scientific and professional articles are copyrighted. For processing, translation, adaptation, inclusion in the collective work, exposure, exercise or transfer of the document is required the consent of the copyright holder. Reserved is also the right to consent to reproduction and public dissemination of reproduction, sale or other form of transfer of ownership. Without the consent only short part of particular treatise or a document in the form of citations can be used, only for the purpose of review, criticism, or to teaching, resp. scientific research purposes. Scope of citations may not go beyond its reasonable purpose.

Editorial Office

Adresa redakcie
Editorial Office

Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva
Research Institute of Agricultural and Food Economics
Trenčianska 55, 824 80 Bratislava
Tel. č. (Phone) ++421/2/5824 3317, 5824 3251
E-mail miroslava.morarova@vuepp.sk
Web www.vuepp.sk

Ekonomika poľnohospodárstva ***vedecké periodikum k otázkam agrárnej ekonomiky a politiky***

ekonomika odvetvia

sociálno-ekonomické problémy poľnohospodárstva a rozvoj vidieka

ekonomika výrobných odvetví

podnikové riadenie

domáci a medzinárodný trh

medzinárodná ekonomická integrácia

informačné technológie

Economics of Agriculture ***Scientific periodical on the issues of agricultural economics and policy***

Sectoral economics

Socio-economic issues of agriculture and rural development

Commodity economics

Farm business management

Domestic and International markets

International economic integration

Information technologies